

Sırnak Üniversitesi Yayınları
No: 15
Akademi Serisi: 9

Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla
Alevilikte Cem ve Cem Evleri

Fevzi RENÇBER

ISBN
978-605-68065-5-1

Genel Yayın Koordinatörü
Prof. Dr. Mehmet Emin ERKAN

Editör
Doç. Dr. İbrahim BAZ

İç Düzen ve Kapak Tasarım
Abdullah Özgür ORAL

Matbaa Sertifika No: 22114

Birinci Baskı
Temmuz 2018
Mardin

Baskı-Cilt
Mardin Sesi Gazetecilik Matbaacılık
Yayıncılık Amb. Dağ. San. ve Tic. Ltd. Şti
www.mardinsesi.com.tr

Copyright© Sırnak Üniversitesi Yayınları
Yeni Mahalle Cizre Caddesi
Mehmet Emin Acar Kampüsü 73000 ŞIRNAK
Tel : +90 486 216 82 41- web : www.sirnak.edu.tr

Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla
Alevîlikte Cem ve Cem Evleri

Fevzi RENÇBER

Bu çalışma, 2008 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı tarafından kabul edilmiş bir Yüksek Lisans tezidir.

Sevgi ve şefkatinden hiçbir zaman mahrum bırakmayan, maddi manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim valideyn-i muhteremim Fatma-Abdulgani RENÇBER çiftine, sevgili eşim Fatma Zehra ve canım oğlum Eymen Bera'ya, bugünlere gelmemde emeği geçen herkese ithaf ediyorum...

SUNUŞ

Üniversiteler evrensel bilginin üretildiği ve toplumla paylaşıldığı yerlerdir. Bilginin paylaşılması birçok kanalla gerçekleşir. Toplum ve özellikle hedef kitle olan akademik çevrelerle bilgiyi paylaşmanın yöntemlerinden biri de yayıncılıktır. Yapılan her bilimsel yayın, bir yandan verilen emeğin kıymet bulması iken diğer yandan bir çok yeni bilimsel çalışmanın temeli olma özelliğini taşımaktadır.

Dünya bilim ve düşünce tarihini etkileyecek birçok önemli fikir ve çalışma, yayına dönüşemediği için sahibi ile birlikte unutulup gitmektedir. İşte bu nedenle Şırnak Üniversitesi olarak akademisyenlerimizin yıllarca emek vererek hazırladıkları tezlerini yayınlamayı bilimsel bir gereklilik olarak gördük.

Bugüne kadar sadece sempozyum kitaplarımızla yer aldığımız yayın faaliyetine yeni bir sayfa açarak doktora ve yüksek lisans tezlerini de bilim insanlarının dikkatine sunmaya başladık.

Akademik çalışmalarını içerik ve görsellik açısından en kaliteli şekilde araştırmacıyla ve okuyucuyla buluşturmanın çabası içerisindeyiz.

Basım ve yayın faaliyetlerimiz Şırnak Üniversitesini her an bir adım ileriye götürme hedefimizin önemli bir parçası olacaktır.

Bu vesileyle Şırnak Üniversitesi Yayınlarından eserleri yayınlanan akademisyenlerimize ve eserlerin hazırlık ve baskı süreçlerinde katkı sağlayan yayın birimimize teşekkür ediyorum.

Yeni ufuklar açacak yeni kitaplarda buluşmak temennisiyle...

Prof. Dr. Mehmet Emin ERKAN
Rektör

Fevzi RENÇBER

Dr. Fevzi RENÇBER, 1983 yılında Adıyaman'da doğdu. 2000'de Adıyaman Merkez İmam-Hatip Lisesi'nden mezun oldu. 2002'de 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde başladığı lisans tahsilini 2006'da bitirip aynı sene Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalında yüksek lisans tahsiline başladı. 2008 yılında "İstanbul'da Mevcut Cem Evleri ve Faaliyetleri" adlı tezini hazırlayarak mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalında doktora başladı. 2010 yılında Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalına araştırma görevlisi olarak atandı. 2012 yılında İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalında "Adıyaman'da Alevîlik" adlı tezi vererek bilim doktoru oldu. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne 07-02-2013 tarihinde İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalına Yrd. Doç. Dr. olarak atandı. 2015-2016 yılları arasında Georgetown Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak akademik çalışmalarda bulunan yazar, halen Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
KISALTMALAR	9
GİRİŞ.....	10
A. ALEVİLER ve DİNİ ÖRGÜTLENMELERİ.....	11
1. DERGÂHLAR.....	12
a. Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı.....	12
b. Abdal Musa Dergâhı	13
2. DERNEKLER.....	13
3. VAKIFLAR.....	14
a. Anadolu Kültürünü Koruma ve Araştırma Vakfı.....	14
b. Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı Vakfı.....	14
c. Hacı Bektaş-ı Veli Eğitim ve Kültür Vakfı.....	15
d. Semah Kültür Vakfı.....	15
4. CEM VE KÜLTÜR EVLERİ.....	16
B. DİĞER ALEVİ ÖRGÜTLENMELERİ.....	16
1. AVRUPA ALEVİ BİRLİKLERİ FEDERASYONU.....	16
2. ALEVİ-BEKTAŞİ TEMSİLCİLER MECLİSİ.....	17
3. BASIN-YAYIN ve SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ.....	17
BİRİNCİ BÖLÜM	
ALEVİLİK ve ÖZEL BİR İBADETHANE OLARAK CEM EVİ	
A. ALEVİLİK.....	19
B. ALEVİLİK'TE CEMEVLİ.....	22
1. CEM EVİ.....	22
a. Tasavvuf Terimi Olarak Cem.....	23
b. İslam Mezhepleri Tarihi Terimi Olarak Cem.....	23
2. CEM AYİNİNİN TARİHSEL KAYNAĞI.....	24
3. CEM EVİ NEDİR?.....	28
4. CEMDE ON İKİ HİZMET.....	33
5. CEMDE ERKÂN MALZEMELERİ.....	37
6. CEM ÇEŞİTLERİ.....	39
a. İkrar Verme (Yola Kabul, Nasip Alma) Cemi.....	39
b. Görgü (Yıl) Cemi.....	39
c. Abdal Musa (Birlik) Cemi.....	40
d. Kербela (Muharrem) Cemi.....	40
7. CEM ERKÂNI.....	43

İKİNCİ BÖLÜM	
İSTANBUL'DA MEVCUT CEM EVLERİ ve FAALİYETLERİ	
A. ADALAR CUMHURİYET EĞİTİM ve KÜLTÜR VAKFI.....	55
1- VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	55
a- Sosyal Faaliyetler.....	56
b- Eğitim Faaliyetleri.....	56
c- Basın-Yayın Faaliyetleri.....	57
d- Kültürel Faaliyetler.....	57
B. CUMHURİYETÇİ EĞİTİM ve KÜLTÜR MERKEZİ VAKFI.....	57
1- VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	59
a- Sosyal Faaliyetler.....	60
b- Eğitim Faaliyetleri.....	61
c- Basın-Yayın Faaliyetleri.....	61
d- Kültürel Faaliyetler.....	61
C. ERİKLİ BABA KÜLTÜR DERNEĞİ.....	62
1- DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	62
a- Sosyal Faaliyetler.....	62
b- Eğitim Faaliyetleri.....	63
c- Basın-Yayın Faaliyetleri.....	63
d- Kültürel Faaliyetler.....	63
D. GARİP DEDE TÜRBESİ KORUMA ONARMA ve YAŞATMA DERNEĞİ.....	63
1- DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	64
a- Sosyal Faaliyetler.....	64
b- Eğitim Faaliyetleri.....	65
c- Basın-Yayın Faaliyetleri.....	65
d- Kültürel Faaliyetler.....	65
E. GAZİ KÜLTÜR VAKFI.....	66
1- VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI VE FAALİYETLERİ.....	66
a- Sosyal Faaliyetler.....	66
b- Eğitim Faaliyetleri.....	67
c- Basın-Yayın Faaliyetleri.....	67
d- Kültürel Faaliyetler.....	68
F. HACI BEKTAŞ VELİ ANADOLU KÜLTÜR VAKFI.....	68
1- VAKFIN-CEMEVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	68
a- Sosyal Faaliyetler.....	70
b- Eğitim Faaliyetleri.....	71

c- Basın-Yayın Faaliyetleri.....	71
d- Kültürel Faaliyetler.....	72
G. HACI BEKTAŞ-I VELİ KÜLTÜR ve TANITMA DERNEĞİ.....	72
1- DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	73
a- Sosyal Faaliyetler.....	73
b- Eğitim Faaliyetleri.....	74
c- Basın-yayın Faaliyetleri.....	74
d- Kültürel Faaliyetler.....	74
H. HAYDAR EREN KÜLTÜR ve EĞİTİM VAKFI (AYDINLI CEM EVİ).....	75
1- VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	75
a- Sosyal Faaliyetler.....	76
b- Eğitim Faaliyetleri.....	77
c- Basın-Yayın Faaliyetleri.....	77
d- Kültürel Faaliyetler.....	77
İ. KARACA AHMET SULTAN KÜLTÜRÜNÜ TANITMA, YAŞATMA, DAYANIŞMA ve TÜRRESİNİ ONARMA DERNEĞİ.....	78
1- DERNEĞİN-CEMEVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	78
a- Sosyal Faaliyetler.....	79
b- Eğitim Faaliyetleri.....	80
c- Basın-Yayın Faaliyetleri.....	80
d- Kültürel Faaliyetler.....	81
J. KARTAL CEM EVİ VAKFI.....	81
1- VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	81
a- Sosyal Faaliyetler.....	81
b- Eğitim Faaliyetleri.....	82
c- Basın-Yayın Faaliyetleri.....	82
d- Kültürel Faaliyetler.....	82
K. PİR SULTAN ABDAL KÜLTÜR DERNEĞİ.....	83
1- DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	83
a- Sosyal Faaliyetler.....	85
b- Eğitim Faaliyetleri.....	85
c- Basın-Yayın Faaliyetleri.....	85
d- Kültürel Faaliyetler.....	85
L. SARIGAZI KÜLTÜR DERNEĞİ.....	86
1- DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	86

a- Sosyal Faaliyetler.....	86
b- Eğitim Faaliyetleri.....	87
c-Basın-Yayın Faaliyetleri.....	87
d- Kültürel Faaliyetler.....	87
M. ŞAHKULU SULTAN KÜLLİYESİ MEHMET ALİ HİLMİ DEDEBABA ARAŞTIRMA-EĞİTİM ve KÜLTÜR VAKFI.....	87
1- VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ.....	88
a- Sosyal Faaliyetler.....	88
b- Eğitim Faaliyetleri.....	89
c-Basın-Yayın Faaliyetleri.....	89
d- Kültürel Faaliyetler.....	89
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA.....	95

ÖNSÖZ

Alevîler ve Alevîlik gerek faaliyetleri ve gerekse taşıdığı misyon bağlamında ülkemizde çokça tartışılan sosyal bir gerçekliktir. Son yıllarda medyadaki tartışmalar dikkatleri "Alevîler" üzerine çekmiştir. Alevîler dini bir grup/cemaat olmasına rağmen ülkemizdeki diğer dini cemaat/grupların aksine açık siyasi söylemlerde bulunabilmektedirler. Alevîler düşünsel alt yapısında dini ve kültürel yapıları çok iyi sentezlediği için sosyal değişime çok hızlı entegre olabilen bir gruptur. Bu sebeple "Alevîliğin" kültürel bir fraksiyon mu yoksa dini bir cemaat mi olduğu da sıkça gündeme gelmektedir.

Her şeye rağmen Alevîliğin omurgasını Türk kültürüyle sentezlenmiş İslam düşüncesi oluşturmaktadır. Bu sebeptendir ki medyada Alevîlerin dini yaşamları ve siyasal görüşleri sıkça tartışılmaktadır. Çoğunlukla da kesin bir sonuca varılmaksızın toplumsal bilinçte şüpheler uyandıran söylemler ile bu programlar son bulmaktadır. Bu endişelerden hareketle biz bu çalışmamızı ülkemizin en büyük metropolü olan İstanbul'da gerek iş dünyasında ve gerekse sosyal hayatta ciddi bir yoğunluğa sahip "Alevîler" ve Alevîliğe özgü bir müessese olan "Cem Evleri" üzerine yaptık.

Giriş kısmında çalışmanın konusu, amacı, metodu, yöntemi hakkında; ayrıca Alevî örgütlenmesinde gerek yurt içi gerek yurtdışında ayrı bir öneme sahip olan dergâhlar, dernekler, cem evleri, kültür evleri ve diğer Alevî örgütlenme şekilleri hakkında genel bir bilgi verdik.

Birinci bölümde Alevîliğin ne anlama geldiği üzerinde durduk ve Alevîliğin ortaya çıkışına etki eden dini, sosyal, kültürel, siyasal faktörleri incelemeye çalıştık. Bu bağlamda

Alevîlik ile aynı düzlemde değerlendirilen "Kızılbaşlık" konusuna değindik. Yüzeysel olmakla beraber genel bir şekilde bilinmesinde fayda mülâhaza ederek Alevîlerin ülkemizde hangi illerde yoğunlaştığını gösteren bir demografik dağılım verdik. Konumuz genel olarak cem evleri olduğu için Alevîliğin siyasal yapısına değinmedik. Çalışmamızda genel manada "Alevîlik öğretisi ve cem" üzerine; özel manada da "İstanbul'da Mevcut Cem Evleri ve Faaliyetleri" ile yerine getirdikleri fonksiyonlarını tespit etmeye çalışıp "Alevîlikte Cem" geleneğini inceledik. Bu bağlamda cemin literal ve teknik anlamı, tarihsel gelişimi, yapısı ve İslam Mezhepleri Tarihi açısından yeri ve değerini tartıştık. Daha sonra "Cem Evi" üzerinde durduk. Cem evinin İslam geleneğindeki yeri üzerine araştırmalar yaptık ve bugün cem evlerinin mimari ve fonksiyonel yapısı üzerinde durduk. Bunun yanında cem evlerinde yapılan dini-kültürel erkân ve ritüeller ve bunların formlarını inceledik.

İkinci bölümde İstanbul'un çeşitli yerlerine dağılmış, toplumun sosyal bütünleşmesine, eğitimine ve Alevîler arası iletişimi organize etmeye çalışan, içinde cem ayinlerinin yapıldığı, on üçü merkez olmak üzere çeşitli Alevî vakıf ve dernekleri inceledik. Bu bağlamda vakıf ve derneklerin nerede ve ne zaman kuruldukları, vakıf senedi, dernek tüzükleri, kurucuları, amaçları, eğitim faaliyetleri, toplumun genelini kapsayan organizasyonları, kendi müntesiplerine yönelik çalışmaları, basın yayın faaliyetleri ile kültürel faaliyetleri araştırdık. Ayrıca bu vakıf ve derneklere bağlı İstanbul'da ve İstanbul dışında faaliyet gösteren diğer vakıf ve dernekler hakkında kısaca bilgi verdik. Bu çalışmamızda, cem evleri incelenmeye çalışılmış ve cem evlerinin yüklendikleri kültürel, ekonomik, eğitsel ve sosyal işlevler, söz konusu somut örnekler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada görüşme talebimize olumlu cevap vererek bize yardımcı olan bütün Alevî vakıf ve dernek yöneticilerine, yine çalışmamıza yardımcı olan ikinci şahıslara şükran borçluyum. Özellikle de bu çalışmanın meydana gelmesine yardımcı olup tavsiyelerini, hoşgörüsünü, bilgi ve tecrübelerini esirgemeyerek bizzat ilgilenen saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Mustafa ÖZ Bey'e sonsuz teşekkür ederim. Yine çalışmanın yapılanmasında katkılarını esirgemeyen, yönlendirme ve değerlendirmeleriyle çalışmaya katkı sağlayan Şırnak Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Emin Erkan, Şırnak Üniversitesi Genel Sekreteri Doç. Dr. İbrahim Baz, Doç. Dr. Hasan Özalp, Doç. Dr. Abdulmuttalip Arpa, Prof. Dr. Ahmet Turan ve Prof. Dr. Mazlum Uyar, Prof. Dr. Mehmet Dalkılıç, değerli fikirleriyle yardımcı olan meslektaşım Dr. Kasım Ertaş, Dr. Ahmet Yasin Tomakin, Dr. Muzaffer Barlak'a minnettar olduğumu ifade etmeliyim.

Bütün bu çalışma yoğunluğum içerisinde sevgisini ve manen desteğini her zaman yanımda hissettiğim eşim Fatma Zehra Rençber ve oğlum Eymen Bera Rençber'e minnettar olduğumu ifade etmeliyim. Ayrıca ilkokul öğretmenim Osman Filik'e; Adıyaman İmam Hatip Lisesi'ndeki değerli hocalarıma Muzaffer Şimşek ve Mehmet Altındal Beylere; 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki hocalarıma, ilim yolunda yetişmemde maddi ve manevi fedakârlıklarda bulunan aileme ve değerli arkadaşlarıma şükranlarımı, saygılarımı ve sevgilerimi sunarım.

Fevzi RENÇBER
ŞIRNAK 2018

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
dmr.	Demirbaş no
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
haz.	Hazırlayan
nr.	Numara
OM	Osmanlı Müellifleri
r.	Rumî
s.	Sayfa
S.	Sayı
tıp.	Tıpkıbasım
tsz.	Tarihsiz
TTK	Türk Tarih Kurumu
v.	Vefat yılı
Yay.	Yayınevi

GİRİŞ

Ali severlik, Ali yandaşlığı ve Ali'nin soyundan gelenler anlamlarına gelen Alevî kelimesi "Ali" isminden sonra "vî" nisbet ekinin getirilmesi ile oluşmuştur. Alevî kelimesinin Türkçe karşılığı; Ali taraflısı, Ali soyundan gelen ve Alevîliği benimseyen kimse demektir.¹ Genel olarak Hz. Ali'ye bağlı olanlara, Alevî inanç ve öğretisini benimseyenlere verilen isimdir. Bu anlamıyla Alevîlik, Ali'ye bağlı tüm mezhep ve tarikatların genel adıdır.

Bektaşîliğe gelince; kökeni Alevîliğe dayanmakla birlikte Hacı Bektaş-ı Veli'nin yeni bir yorumu ile söz konusu Alevîliğin Anadolu'da yaygınlaşan uzantısıdır. Bu kolda mistik ve hümanist taraf ağır basar ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin adı ile anılır. Daha açık bir deyişle ifade etmek gerekirse Bektaşîlik, Alevîliğin Anadolu yorumudur diyebiliriz. Anadolu halk kültürü ve inançlarının özünü ve ruhunu oluşturan, Alevîlik-Bektaşîlik ya da Kızılbaşlık, her üç kavram da aynı öğretiyi, aynı inanç ve yaşam felsefesini ifade etmektedir.²

Araştırmamızın konusu bugün fonksiyonları tartışılan cem evlerini incelemek, İstanbul'da mevcut cem evleri ve faaliyetlerini, fonksiyonlarını araştırmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda günümüzde çokça tartışılan cem evleri meselesini, Türkiye' de en fazla cem evinin bulunduğu İstanbul'da mevcut cem evleri ve faaliyetlerini dikkate alarak ve alana inilerek bir çözüm üretebilmektir.

¹ Harun Yıldız, **Anadolu Alevîliği Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014, s. 25-26; Cenksu Üçer, **Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2005, 35-72; Ahmet Yaşar Ocak, "Alevî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, II, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1989, s. 368-369.

² Ali Duran Gülçiçek, **Her Yönüyle Alevîlik (Bektaşîlik, Kızılbaşlık) ve Onlara Yakın İnançlar**, Köln: Anadolu Etnografyası Araştırma ve Kültür Merkezi Yay., 2004, c.1, s. 38.

İstanbul'da bulunan cem evleri ve faaliyetlerini tespit ederken de cem evlerinin ne zamandan beri kurulmaya başladığını, kimler tarafından kurulduğunu, kurulan bu cem evlerinin amaçlarının neler olduğunu, cem evlerinin tarihsel kaynağını ve tarihi seyrini ortaya koymaya çalıştık. Bundan başka cem ve cem evi arasındaki terimsel ve kavramsal ilişkiyi de açıklamaya çalıştık. Amacımız bugün cem evleri hakkında zihinlerdeki sorulara elimizden geldiğince cevap verebilmektir. Çalışmamızın bugün özellikle tartışılan cem evlerinin yapısı, hukuki ve dini konumu, tarihi seyri, "İstanbul'da Mevcut Cem Evleri ve Faaliyetlerini" açıklaması ve şu ana kadar doğrudan cem evi meselesini araştıran müstakil bilimsel bir çalışmanın olmaması bakımından ayrı bir önemi olduğunu ifade etmek gerekir.

Çalışmamız Alevîlik hakkında bilgi veren klasik kitaplardan, Alevîlerce temel kaynak olarak kabul edilen kitaplardan, uluslararası sempozyumlardan, İslam Mezhepleri Tarihi alanında önemli sayılan belirli kaynaklardan, cem evleri hakkında yapılmış sosyolojik araştırmalardan, son dönemde Alevîlik üzerinde araştırma yapan araştırmacı yazarların eserlerinden, İstanbul'da bulunan cem evleri yöneticileri ve dedelerle yapılan mülakatlar ve gözlemlerimizden meydana gelmiştir. Ayrıca çalışmamızda birçok ansiklopedi maddesinden ve sözlüklerden de istifade edilmiştir.

A. ALEVİLER ve DİNİ ÖRGÜTLENMELERİ

Tarihi sürece genel olarak baktığımız zaman Alevî örgütlenmesinin XIII-XV. yüzyıllardan itibaren başladığını ve bazen ivme kazandığı bazen de durgunlaştığını ve nihayetinde günümüze kadar ulaştığını görmekteyiz. Tarihi süreç içerisinde değişik sebeplerden dolayı zaman zaman Alevî örgütlenmelerinin

yaygın olduğunu bazen de siyasal ve sosyal sebeplerden dolayı aksadığını müşahede etmekteyiz.

XIII-XV. yüzyıllardaki ciddi hareketlilikten sonra XVI. asırdan itibaren içe kapanan Alevîler³ resmi otorite ile bazen uyum içinde bazen de mücadele içinde yaşaya gelmiş ve Cumhuriyetin kuruluşuna destek vermişlerdir. Cumhuriyetten sonra 1930 ve 1937'de Dersim'de ayaklanma vuku bulmuştur. Son ayaklanma Eylül 1937'de bastırılabilmiştir. 1950'lerden sonra kırsal kesimden şehir merkezlerine göçler başlamış, bu göçler yoğun olarak 1970'li yılların sonlarına kadar devam etmiştir. Siyasi olarak bir ara DP'ye yönelen Alevîler çok geçmeden dönüş yapmış, bu partiye karşı gerçekleşen 27 Mayıs darbesini desteklemişlerdir. 1961 anayasasından yararlanarak bazı küçük çaplı dernekler kurmaya başlamış, 1966'da Birlik Partisi'ni tesis etmiş, 1960-70 arasında Türkiye'de yükselen sol hareketlere katılmışlardır. 1978'de yüzden fazla kişinin öldüğü Kahramanmaraş olayları, 1980'de en az 25 kişinin öldüğü Çorum olayları meydana gelmiştir. 1980 darbesinden sonra dernek kurma çalışmalarını artıran Alevîler özellikle otuz yedi kişinin öldüğü Sivas olayları ile 1995'te on sekiz kişinin ölümüne yol açan İstanbul'da Gazi Mahallesi⁴ olaylarından sonra örgütlenmeye büyük hız vermişlerdir.⁵

Geçmişte ve günümüzde Alevî örgütlenmeleri farklı biçimlerde meydana gelmiş, dönemin koşullarına göre birliklerini sağlamak için uygun zeminde örgütlenmeye devam etmişlerdir. Alevî örgütlenmeleri dini ve siyasal örgütlenme şeklinde meydana gelmiştir. Alevîler dini örgütlenmelerini tarihi seyir içerisinde dergâhlar, dernekler ve cem evleri kurarak

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Saim Savaş, **XVI. Asırda Anadolu'da Alevîlik**, Ankara: Vadi Yay., 2002.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz., F. Tamaşa Dural, **Alevîler ve Gazi Olayları**, İstanbul: Ant Yay., 1995.

⁵ İlyas Üzümlü, **Günümüz Alevîliği**, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay., 1997, s. 29.

şekillendirmiş ve günümüze kadar varlıklarını sürdürübilmişlerdir.

1. DERGÂHLAR

Dergâhlar geçmişte Alevî örgütlenmesinde en önemli paya sahip olan kurumlardır. Özellikle Osmanlı döneminde faaliyet gösteren bu kurumlar bugün çok az sayıda olmakla beraber hala varlıklarını devam ettirmektedir. Özellikle tekke ve zaviyelerin Cumhuriyet döneminde kapanmasından sonra dergâhlar da kapatılmıştır. Bu dergahların işlerliği sona erdirilmekle birlikte mevcut olan yapılar Cumhuriyet döneminde eski şekline uygun olarak restore edilmiştir ve bugün bazı Alevî vakıf ve derneklerince kullanılmaktadır. Şahkulu Sultan, Karacaahmet Sultan, Garip Dede, Hacı Bektaş-ı Veli vb. dergâhlar bununla ilgili ilk akla gelen örneklerdir. Bu dergahlardan varlığını devam ettiren ve önemli olanlarından bazılarını inceleyeceğiz.

a. Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı

Hicri 606 (1209) senesinde doğan bilahare Horasan'dan gelen ve 669 (1271) yılında vefat eden Hacı Bektaş-ı Veli'ye nispet edilen dergâh, onun hayatını geçirdiği Nevşehir'e bağlı eski adıyla Sulucakarahöyük, bugünkü adıyla Hacıbektaş ilçesindedir. Bazı fasılalar dikkate alınmazsa XIII. asırdan beri fonksiyonuna devam edegelen dergâh, gerek "yol"un kurucusunun ismini taşıması, gerekse tarihi geçmişinden dolayı Alevîlikte en önemli dergâhtır.

Her yıl 16 Ağustos'ta Hacı Bektaş-ı Veli'yi Anma Şenlikleri düzenlenir ve Türkiye'nin dört bir yanından gelen Alevîler dergâhı ziyaret ederler. Geleneksel, uluslararası anma şenlikleri halen düzenlenmektedir.⁶

⁶ Üzümlü, *Günümüz Alevîliği*, s. 30-31.

b. Abdal Musa Dergâhı

XIV. yüzyılda Kadıncık Ana'nın yanında kalan Orhan Gazi zamanında Bursa'nın fethinde yararlılıkları dokunan yeniçeriliğin kurulmasında payı olan Abdal Musa, Antalya'nın Elmalı ilçesindeki Tekke Köyü'ne gelmiş ve burada zaviyesini kurmuştur. Ona nispet edilen Abdal Musa Dergâhı altı yüz yıllık geçmişe sahiptir.

Alevîlerce Hacı Bektaş Dergâhından sonra en kutsal yer sayılan dergâh, her yıl düzenlenen Abdal Musa törenlerinde binlerce Alevî tarafından ziyaret edilir.⁷ Her yıl 4-5 Haziran tarihleri arasında Abdal Musa anma törenleri düzenlenmektedir. Bugün Alevîlerin en çok ziyaret ettikleri dergâhlardan bir tanesidir.

Yukarıda belirttiğimiz dergâhların dışında bugün bilinen pek çok dergâh gerek yurt içinde gerekse yurt dışında bulunmaktadır. Bunlar genellikle Osmanlı zamanında kurulan Alevîlerin ve Bektaşîlerin dini ritüellerini yaptıkları, Osmanlı için fetihlerde yararlılıkları olan dergâhlardır. Bu dergâhlardan Şahkulu Sultan Dergâhı, Karacaahmet Sultan Dergâhı, Hamza Baba Dergâhı, Şücaeddin Veli Dergâhı, Karadutlu Dergâhı, Masumlar Dergâhı, Hüseyin Gazi Dergâhı, Banun Sultan Dergâhı, Ahi Evran Dergâhı, Nureddin Baba Dergâhı, Said Emre Dergâhı, Babalar Dergâhı, Geyikli Baba Dergâhı, Kelami Dergâhı, Yatağan Baba Dergâhı, Seydim Sultan Dergâhı, Teslim Sultan Dergâhı Anadolu'da bulunan belli başlı dergâhlardır. Balkanlar'da ve Orta Asya'da da birçok dergâh bulunmaktadır.⁸

⁷ a.g.e., s. 31.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Üzüm, **Günümüz Alevîliği**, s. 30-36.

2. DERNEKLER

Alevî örgütlenmesi içinde yer alan diğere bir kurum ise Alevî dernekleridir. Alevî dernekleri arasında en çok göze çarpan ve en çok faaliyet yapanları arasında gerek yurt içinde gerek yurtdışında en fazla şubesi bulunan Hacı Bektaş-ı Veli Dernekleri, Pir Sultan Abdal Dernekleri, Pir Sultan Abdal Canlar Derneğı ve çeşitli illerde bulunan dernekler sayılabilir. Özellikle Alevîlerin kendi kurumlarını kurmakta zorlandıkları dönemlerde dernekler Alevî örgütlenmeleri için yasal bir zemin oluşturmuştur. Özellikle cem evi kavramının kullanılmadığı dönemlerde dernekler Alevî örgütlenmesi içinde en büyük paya sahip olmuşlardır. Derneklerin kuruluşu 1980 yıllarından itibaren daha fazla yoğunlaşmıştır. Özellikle yurt dışında bulunan Alevîlerin örgütlenmeleri sonucu Türkiye’de de benzer kurumlar kurulmuştur. Bugün Alevîler nasıl serbestçe cem evi kurabiliyorlarsa o günlerde de Alevîler dini ritüellerini vb. faaliyetlerini dernekler çatısı altında yapmışlardır.

Bunun dışında değişik şehirlerde kurulan Alevî dernekleri de mevcuttur. Bunlar dernek adı altında hala faaliyetlerini devam ettirmektedirler. Hüseyin Gazi Derneğı, Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Dernekleri, Garip Dede Derneğı, Garip Musa Kültür Derneğı, Kızılırmak Köy Dernekleri Meclisi, Halk Ozanları Derneğı, Umut Kültür Sanat ve Yardım Derneğı, Kayseri Hacı Bektaş-ı Veli Kültürünü Araştırma, Yaşatma ve Dayanışma Derneğı, Beykoz Erenler Derneğı, Şücaaddin Veli Turizm ve Tanıtma Derneğı, Nıksar Hacı Bektaş-ı Veli Eğitim ve Kültür Derneğı, Anadolu Kültür ve Görgü Derneğı, Alevî Bektaşî Kültürünü Tanıtma Derneğı, Aşık Veysel Kültür Derneğı vb. dernekler değişik şehirlerde faaliyetlere devam etmektedirler.

3. VAKIFLAR

Alevî örgütlenmesine baktığımız zaman vakıf adı altında da Alevîlerin örgütlendiklerini görmekteyiz. Vakıfların Alevî örgütlenmesi içinde payı büyüktür. Bugün aktif olarak devam eden vakıflar bulunmakla beraber geçmişte çeşitli sebeplerden dolayı kapatılan vakıflar da mevcuttur. Alevîler tarafından kurulan ve bugün faaliyet gösteren başlıca vakıflardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

a. Anadolu Kültürünü Koruma ve Araştırma Vakfı

1992 yılında Ankara'da kuruldu. Vakfın amacı, Anadolu kültürlerini köken kültürü bazında araştırmak, geliştirmek, yaymak, korumak ve diğer kültürlerle ilişkilerini ortaya çıkarmaktır.⁹ Bugün hala aktif olarak faaliyet göstermektedir. Kültür Bakanlığı ile beraber çeşitli organizasyonlar yapmaktadır.

b. Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı Vakfı

Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesinde bulunan Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı hem resmi anma günlerinde hem de normal zamanlarda giderek hızlanan bir seyirle ziyaretçi akınına uğramaktadır. Özellikle resmi anma günlerinde binlerce insan ilçeye gelmekte ve bunların konaklama ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması problem teşkil edecek boyutlara ulaşmıştır. Vakıf, 1995 yılında Hacıbektaş'a gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı olmak, tarihi yerleri işletmeye açarak o yerlerin tanıtımını yapmak amacıyla kurulmuştur.¹⁰

Bugün vakıf, resmi anma günlerinde Kültür Bakanlığı ile beraber ortak çalışmalar yapmakta ve yerli-yabancı

⁹ Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, **Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 1996, s. 26-27.

¹⁰ Üzümlü, **Günümüz Aleviliği**, s. 45-46.

ziyaretçilerin akınına uğramaktadır. Hacı Bektaş-ı Veli'den dolayı Alevîlerce kutsal kabul edilen ziyaret yerlerinden birisidir. Bu sebeple vakfın ihtiyaçları ve gelen ziyaretçilerin ağırlanması gibi ihtiyaçlar karşılanmaktadır.

c. Hacı Bektaş-ı Veli Eğitim ve Kültür Vakfı

Vakıf 1995 yılında Niksar'da (Tokat) kurulmuştur. Vakfın amacı; "Anadolu kültür mozaiği içinde milletin birlik ve beraberliğini sağlamak, vatanın bölünmez bütünlüğünü pekiştirmek, halk arasında var olan yanlış anlayışları sona erdirmek, bunun yerine karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörüyü hâkim kılmak, Hacı Bektaş-ı Veli'nin felsefesini, yaşamını, yaşam anlayışı ve değer yargılarını, kültürünü, birikimini, düşünce törelerini, İslam tasavvufunu yurt çapında tanıtmak..." biçiminde özetlenmiştir.¹¹

d. Semah Kültür Vakfı

Bu vakıf, adını cem ayinlerinin belli bir aşmasında kadın ve erkek canların bağlama ile çalınan ezgiler eşliğinde dönmeleri anlamına gelen semahtan alır. Vakfı kurma faaliyetlerine 1989'da başlamıştır. Ancak vakıf senesinde, vakfın amaçları içerisinde yer alan "Alevî kültürünü yaymak ve tanıtmak" ifadesinin medeni kanundaki "Belli bir ırk veya cemaat mensuplarını desteklemek gayesi ile kurulan vakıfların tesciline karar verilemez." hükmü gereği resmi anlamda kurulamamış, uzun süren mahkemeler ve itirazlar sonunda geçtiğimiz günlerde resmi onay alabilmiştir. Vakfın altı şubesi bulunmaktadır.¹²

Bunların dışında Alevî ve Bektaşîler tarafından kurulan değişik yerlerde vakıflar da bulunmaktadır. Bu vakıflar küçük olmakla beraber faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu vakıflar;

¹¹ a.g.e., s. 46.

¹² a.g.e., s. 47.

Pir Sultan Abdal 2 Temmuz Kültür ve Eğitim Vakfı, Ehl-i Beyt İnanç Eğitim ve Kültür Vakfı, Eskişehir Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, Alevî-Bektaşî Eğitim ve Kültür Vakfı, Cumhuriyetçi Eğitim Vakfı, Anadolu Erenleri Kültür ve Sanat Vakfı, Aydest Vakfı, Ozanlar Vakfı, Kayseri Hacı Bektaş-ı Veli Kültürünü Araştırma Vakfı ve Tuncelililer Vakfı olmak üzere Alevîler tarafından kurulan ve faaliyetlerine devam eden vakıflardır.

4. CEM VE KÜLTÜR EVLERİ

Diğer bir örgütlenme şekli ise cem evi adı altında Alevîler tarafından kurulan kurumlardır. Tezimizin konusu bu kurumların tarihsel kökeni, kuruluş gerekçeleri ve yapılanma sürecini anlatmaktadır. Bunların dışında sosyal, siyasal şekilde, görsel ve sesli medyada birçok örgütlenme faaliyetleri de olmuştur.

B. DİĞER ALEVİ ÖRGÜTLENMELERİ

1. AVRUPA ALEVİ BİRLİKLERİ FEDERASYONU

1970'lerden sonra çalışmak için yurt dışına giden Alevîler, gittikleri yerlerde kendi dernek ve federasyonlarını kurarak örgütlenmeye çalışmışlardır. Bu çalışmalar Türkiye'deki dernek, vakıf, kültür evleri ve cem evlerinin kurumsal manada temelini oluşturulmasında esin kaynağı olmuştur.

Adından anlaşılacağı üzere Avrupa Alevî Birlikleri Federasyonu, Alevî toplumunun yurt dışı örgütlenmesini ifade etmektedir. Federasyonun temeli en çok Türk işçisi bulunan Almanya'da atılmıştır. 1989 yılında Almanya'nın Mainz şehrinde yaklaşık on iki dernekle kurulan Almanya Alevî Birlikleri Federasyonu 30 Ekim 1993'te kırk bir derneğin katılımıyla üç genel kongresinden sonra Avrupa'nın diğer ülkelerindeki Alevî

derneklerinin de katılımıyla Avrupa Alevî Birlikleri Federasyonunu oluşturmuştur.

Belirtilmelidir ki, başta Almanya olmak üzere Avrupa'da bulunan bütün Alevî-Bektaşî dernekleri bu federasyona dâhil değildir. Esasında Türkiye'deki derneklerde olduğu gibi Avrupa'da bulunan dernekler arasında da ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklardan meydana gelen sürtüşme ve mücadeleler halen sürmektedir. Şüphesiz bu; derneklerin dünya görüşü, Alevîlik yorumu ve etnik farklılıklarından kaynaklanmaktadır.¹³

2. ALEVÎ-BEKTAŞİ TEMSİLCİLER MECLİSİ

İlk olarak 1994 yılında "yurt içinde ve yurt dışında yaşayan bütün Alevîleri temsil etmek" gibi çok iddialı biçimde başlayan Alevî-Bektaşî temsilciler meclisi teşebbüsü birçok Alevî teşekkülünün itirazı ile karşılaşmış ve yaşanan olumlu- olumsuz gelişmelerden sonra 24 Aralık 1995 genel seçim süreciyle birlikte son bulmuştur.

3. BASIN-YAYIN ve SİYASİ ÖRGÜTLENMELERİ

Alevî örgütlenmesinde etkin bir yere sahip olan diğer gelişmeler şunlardır: Alevîlerin Sesi Dergisi, Cem Dergisi, Nefes Dergisi, Kervan Dergisi vb. dergiler yazılı medyada etkili olmaya çalışan ve bir manada Alevîlerin sesi olmak için uğraş veren dergilerdir. Ayrıca Alevîler televizyon ve radyo aracılığıyla da seslerini duyurmaya çalışmaktadırlar. Alevîler tarafından kurulan çeşitli siyasi partiler bulunmakla beraber bunlar zaman içinde kapanmıştır. Alevîler bazen sağ, bazen de sol partiler içinde tutunmaya çalışmışlardır.¹⁴

¹³ Üzümlü, **Günümüz Alevîliği**, s. 52-53.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Talat Uzunyayla, **Alevî İnanışı ve Siyasal Alevîlik**, İstanbul: Beka Yay., s. 138-227.

Genel olarak baktığımızda Alevî örgütlenmeleri geçmişte dergâhlar kurularak devam etmekteydi. Cumhuriyet döneminde tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla dergâhlar kapatıldı. Bu süreç içerisinde Alevî ve Bektaşîler, buldukları yerlerde Alevîlerin rahat olarak dini ritüellerini yapacakları köy odaları, meydan evleri vb. ortamlar kurmaya devam etmişlerdir.

Özellikle büyük şehirlerde artan Alevî topluluğunun bu ihtiyaçlarını şehirlerde de devam ettirebilmek için dernek, vakıf, cem evi, kültür evleri kurmuşlar ve bu imkânı elde etmek istemişlerdir.¹⁵ 1980'den beri dernek, vakıf ve cem evlerinin sayısı hızlı bir şekilde artmıştır. Bu yapılanma günümüzde etkin bir şekilde devam etmektedir. Bu kurumlar sayesinde Alevîler gerek yurt içinde gerekse yurt dışında değişik şekillerde kendi inanç ve kültürlerini yayma, tanıtma, koruma, yetişen gençlere öğretim konusunda imkân sahibi olmuşlar.

---

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Necdet Subaşı, **Alevî Modernleşmesi: Sırrı Faş Eylemek**, Ankara: Kitabiyat Yay., 2005.

BİRİNCİ BÖLÜM
ALEVİLİK ve ÖZEL BİR İBADETHANE
OLARAK CEM EVİ

A. ALEVİLİK

Aslı Arapça olan ve çoğulu "Alevîyye" ve "Alevîyyun" şeklinde kullanılan "Alevî" kelimesi, sözlükte "Ali'ye mensup", "Ali'ye ait" ve "Ali soyundan gelen" anlamlarına gelmektedir.¹ Terim olarak ise bu kelimeye siyasi, tasavvufi ve itikadi açıdan çeşitli anlamlar yüklenmiştir.²

Özellikle bizi burada ilgilendiren siyasi ve itikadî anlamları içinde barındıran tanım olacaktır.³ Hz. Muhammed'in vefatından sonra hilafetin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu ve diğer halifelerin bu hakkı gasp ettiğini ileri süren, dolayısıyla Hz. Ali taraftarları olarak bilinen, Hz. Ali'nin kişiliği, yüceliği, cömertliği, Ehl-i Beyt'ten oluşunu öne süren, ona saygı ve sevgi duyulması gerektiğini söyleyen, bu sevgisinde aşırılığa giden, On İki İmam'ı Hz. Ali'nin varisleri olarak gören, dini lider olarak kabul eden topluluklara "Alevî" denilmiştir.⁴ Alevîler için, On İki İmam dini ve siyasi lider olarak kabul edilir.⁵ Ehl-i Beyt kavramı Alevî ve Bektaşîliğin özünü teşkil etmektedir. Alevîlik ve Bektaşîlik Ehl-i Beyt'e bağlılığın toplumsal tezahürü olarak değerlendirilebilir.⁶

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, "Alevî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, II, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1989, s. 368-369.

² Bkz., Cenksu Üçer, **Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik**, Ankara: Ankara Okulu Yay., 2005, s. 35-41.

³ Tasavvufi anlamı için bkz. Süleyman Uludağ, "Alevîyye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, II, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1989, s. 369.

⁴ On İki İmam'ın dini lider oluşu ve mezhepleşme süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öz, **İslam Mezhepleri**, İstanbul: Ensar Nşr., 2005, s. 147-198; Mazlum Uyar, **İmamîyye Şiası'nda Düşünce Ekolleri Ahbarilik**, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2000, s. 17-131; aynı yazar, **Şii Ulemanın Otoritesinin Temelleri**, İstanbul: Kaknüs Yay., 2004; Ethem Ruhi Fırlalı, **Mezhepler Arındaki Farklar**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2005, s. 25-53.

⁵ Şii'lerin inancına göre imamlar meşruyetlerini Allah tarafından seçilmiş olmalarından alırlar. İmamlar, ilâhî nur ve bâtını bilgilerle desteklenen, her türlü günahahtan arınmış olan ve toplumu hem siyasî hem dinî açıdan yönetmeye ve yönlendirmeye salahiyetleri bulunan; buna karşılık dinî ve hukukî sorumlulukları bulunmayan, âdeta insanüstü, siyasî ve ruhanî bir lider olarak karşımıza çıkmaktadırlar

⁶ Ehl-i Beyt kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, X, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1994, s. 497-500.

Türkmen boyları İslamiyet'i din olarak seçmiş, kendi inanç ve geleneklerini İslamiyet'le birleştirmişlerdir.⁷ Şiiilik, Hurufilik ve Bâtınlılığın etkisiyle de Anadolu'da kendilerine özgü İslami bir anlayış, yaşayış biçimi, düşünce ve inanç sistemi oluşturan topluluklara "Alevîler" denilmiştir.⁸

Kızılbaş adı, X. yüzyıldan itibaren İslâmiyet'i kabul etmeye başlayan ve bu yeni dini Önceki birtakım inanç ve gelenekleriyle kendilerine has biçimde bağdaştıran konargöçer Türkmen oymakları için değişik coğrafya ve dönemlerde kullanılan çok sayıda isimlerden biridir. Bu adın eski Türkler'de bir baş giysisi olan kızıl börkle ilgili olduğu, siyah başlık giyen bir Türk zümresinin Karapapak veya Kara-kalpak, Kıpçaklar'dan bir bölümün Kara-börklü, Buhara mektebine mensup bir sûfi geleneğinin yeşilbaş adıyla anıldığı bilinmektedir. Önceleri bütün Türkmen oymakları kızıl börk giydiği halde yaygın İslâmî anlayışa mensup kesimlerin zamanla kızıl börkü terk etmesi üzerine sonraları Alevî adıyla anılacak zümrelere Kızılbaş denilmeye başlandığı ifade edilmektedir.⁹

Kızılbaş isminin belirli bir dinî ve sosyal grubu nitelemek üzere ilk defa ne zaman kullanıldığına dair kesin bir kayıt yoksa da ağırlık kazanan görüşe göre bu kullanım XV. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ortaya çıkmıştır. Safevî Devleti'nin kurucusu Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar (ö.894/1488) büyük bölümünü Azerbaycan ve Doğu Anadolu Türkmen boylarının oluşturduğu taraftar kitlesine kendilerini diğerlerinden ayırmak için her biri

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cemal Şener, **Alevîlik Olayı: Toplumsal Bir Başkaldırımın Kısa Tarihçesi**, İstanbul: Etik Yay., 2004, s. 101-105; Üzüm, **Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik**, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay., 2007, s. 13-66.

⁸ Hurufilik hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Ünver, **Hurufilik ve Kur'an (Nesimi Örneği)**, Ankara: Fecr Yay., 2003.

⁹ Kızılbaş kavramının ortaya çıkış sebepleri için bkz. Ahmet Turan, **İslam Mezhepleri Tarihi**, Samsun: Sidre Yay., 2000, s. 188-189.

bir imamı temsil eden on iki dilimli kırmızı bÖrk giydirmiş ve bu kitleler zaman içinde Kızılbaş diye anılmıştır.¹⁰

XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı-Safevî çekişmesinin tabii bir neticesi olarak Osmanlılar Kızılbaş terimini "devlet muhalifi ve isyancı zümreler" anlamında kullanmış, bu asrın başlarından itibaren artan Kızılbaş ayaklanmalarında isyana katılan zümrelerin dinî inanç ve anlayışları Kur'an ve sünnete dayalı çoğunluğun anlayışıyla karşılaştırılarak isme dinî boyut da eklenmiş ve Kızılbaşlık sapıklık, yoldan çıkmışlık, hatta inkârcılık sayılmış; Kızılbaşlar da yoldan çıkan kişi ve gruplar olarak anılmıştır.¹¹

Özellikle Cumhuriyet döneminin ardından Alevîler ve diğer kesimler Kızılbaş kelimesini hemen hemen hiç kullanmamışlardır. Bu devrede Bektaşîlikten ayırmak için Alevîlik ve Bektaşîlik şeklinde kullanılan isim son yıllarda "ve" bağlacı kaldırılarak veya iki isim arasına tire konarak yahut Bektaşîlik kelimesi de kaldırılıp iki kesimi de ifade etmek üzere sadece Alevîlik kelimesi kullanılmaya başlanmıştır.¹²

Tarihi sürece baktığımız zaman Alevî toplulukları isimlendirmek için değişik zamanlarda farklı isimlerin kullanıldığını görüyoruz. Alevî toplulukları ifade edebilmek için, "Kızılbaş, Alevî, Rafizî, Bektaşî, Tahtacılar vb." kavramların kullanıldığını görmekteyiz. Kullanılan bu ifadeler arasında farklılık olsa da bugün Anadolu'daki bütün bu toplulukları ifade

¹⁰ Kızılbaşlık kavramının kullanılışı hakkında bkz. Solakzâde, **Solak-Zâde Tarihi**, haz. Vahid Çabuk, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, I, s. 428.

¹¹ Alevî-Bektaşîliğin tarihi kökenleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Irene Melikoff, "Alevîliğin Tarihi Kökenleri, Bektaşî-Kızılbaş (Alevî) Bölünmesi ve Neticeleri", **Uluslararası Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 4: Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Alevîler Bektaşîler Nusayriler**, İstanbul: Ensar Nşr., 2004, s. 17-23.

¹² Üzüm, "Kızılbaş", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, XXV, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002, s. 545-546.

etmek için sadece "Alevîlik" kavramının kullanıldığını görmekteyiz.¹³

Görüldüğü gibi Alevîlik; önce Hz. Ali yandaşlığıyla başlamış, sonra ilk İslam Sufileri tarafından bir öğreti şeklinde Orta Asya'ya taşınmış, oradaki kültürle de hemhal olduktan sonra Anadolu'ya nakledilmiştir. Kavram olarak "Alevî" teriminin; IX. yüzyıl ile X. yüzyıl başlarında farklı yörelerde, Hz. Ali'nin soyundan gelenler ve ona taraftar olanlar için kullanıldığını bilmekteyiz.

Bugünkü anlamıyla kavramsal olarak, Orta Asya Türk illerinde belirginleşip kökleşen Alevîlik: Gök Tanrı, Atalar ve Tabiat Kültleri gibi Türk inançlarıyla; Şamanizm, Dualizm, Hinduizm, Zerdüş, Mâni, Mazdek vb. dinlerin etkisiyle biçimlenmiştir.¹⁴ Bilahare öğretinin öncüleri olan Türkistan ve Horasan Erenleri (baba ve dedeleri) vasıtasıyla Anadolu'ya taşınmış olan "Alevî Öğretisi" geçiş bölgelerinde çeşitli kültürlerden de etkilenmiştir. Bu şekilde İslam ile birlikte çok çeşitli kültürlerin de karışmasıyla Anadolu'ya gelen öğreti burada da uğradığı sentezden sonra adeta İslami bir şemsiye altında toplanarak, inanç ve kültürden oluşan toplumsal bir düzen haline gelmiştir.¹⁵

Bu tarihi sürece dayanan Alevîlik günümüzde varlığını devam ettirmektedir. Özellikle Tunceli, Sivas, Diyarbakır, Malatya, Erzincan, Amasya, Tokat, Mersin, Hatay, İstanbul, İzmir, Ankara, Edirne, Balıkesir, Çorum, Kırklareli, Eskişehir, Adıyaman,

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Fıçlalı, **Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri**, İstanbul: Şa-To İlahiyat Yay., 2001, s. 271-286.

¹⁴ Alevîliğin bu dinlerle olan ilişkileri, etkileşimi ve bağlantıları için bkz. Niyazi Öktem, "Anadolu Alevîliğinin Senkretik Yapısı", **Uluslararası Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 4: Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Alevîler Bektaşiler Nusayriler**, İstanbul: Ensar Nşr., 2004, s. 221-239.

¹⁵ Bkz. İsmail Onarlı, **Alevîlikte Cem ve Musahiplik Nedir?** İstanbul: Karacaahmet Sultan Kültür ve Tanıtım Derneği Yay., 2003, s. 8-9.

Yozgat, Adana, Afyon, Aydın, Burdur, Denizli, Gaziantep, Isparta, Konya, Manisa, Muğla ve Antalya, Alevîlerin bulunduğu yerlerdir.

Alevîlerin özellikle kendilerine has âdâb ve erkânları bulunmaktadır. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edildiği 10 Muharrem günü onlar için kutsal olup bugünü matem günü kabul ederler. Alevîler ve Bektâşîler bugünün acısını hisseder, bu acıyı yüreklerde yaşamaya ve yaşatmaya çalışırlar. Alevî törenlerinin en önemlisi kadın ve erkeğin beraber katıldığı Cem Âyini'dir. Bu âyin perşembeyi cumaya bağlayan gece düzenlenir. Ayrıca cem âyininin başka "Görgü Âyini", "Sorgu Âyini", "Baş Okutma Âyini", "Dardan İndirme Âyini", "Koldan Kopan Âyini", "İkrar Verme Âyini" gibi ayinler düzenlenir. 21 Mart Nevruz Bayramı hem bahar bayramı hem de Hz. Ali'nin doğum günü kabul edildiği için özellikle kutsal kabul edilir ve törenler düzenlenir. Geçmişte köy odalarında, tekke ve dergâhlarda düzenlenen bu erkânlar özellikle sanayileşme ve şehirleşmeyle beraber bugün cem ve kültür evlerinde yapılmaktadır.¹⁶

B. ALEVİLİK'TE CEMEVI

1. CEM EVİ

Halk arasında "Kırklar Cemi, Kırklar Meydanı, Erenler Cemi, Cem Ayini, Cem Erkânı, Cem Bezmi, Cem Töreni" ve kısaltılmış şekliyle cem adı verilen "Ay (i) n-i cem" sözcük anlamıyla bir araya gelmek, toplanmak, birlikte ibadet etmek demektir.¹⁷ Arapça kelime manası itibariyle cem: Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme,¹⁸ birleştirme, bir olma,

¹⁶ Ayin ve merasimler için bkz. Ali Yaman, **Alevilik Nedir?** Şahkulu Sultan Külliyesi Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., s. 105-107.

¹⁷ Gülçiçek, **Her Yönüyle Alevilik**, II, 631.

¹⁸ İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, İstanbul: Kubbealtı Nşr., 2005, c.1, s. 467.

biriktirme, topluluk, kalabalık, birlik, parçaların bir araya gelişi¹⁹ manalarına gelmektedir. Cem, kullanıldığı ilim dallarına göre farklı manalara gelmekte ve o ilim dalına has bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Belagat,²⁰ Tasavvuf, Fıkıh,²¹ İslam Mezhepleri Tarihi vb. ilim dallarında kendi içinde farklı bir anlamı ihtiva etmektedir.

a. Tasavvuf Terimi Olarak Cem

Sözlükte "toplamak, bir araya getirmek, dikkat ve iradeyi bir noktaya teksif etmek" anlamına gelen cem' tasavvufta bir hal olup fark veya tefrika ile birlikte kullanılır.²² Bu kavram öncesiz (kadim) ile sonradan olan (hadis) arasındaki ayrılığın ortadan kalkmasıdır. Zira cem halindeyken ruh basireti Allah'ın zat cemalini müşahedeye doğru çekilir.²³ Ruh ilâhî güzelliği seyre dalınca zât-ı ilâhî nurunun galebesi karşısında eşyayı birbirinden ayıran aklın nuru söner. Böylece hakkın ortaya çıkması ve bâtilin kaybolması sebebiyle kadim (Allah) ile hadis (mahlûk) arasındaki fark ortadan kalkar ki bu hale cem' denir. Daha sonra zatın yüzüne izzet perdesi çekilip ruhun zattan uzaklaşarak halk

¹⁹ Safer Baba, **Tasavvuf Terimleri**, İstanbul: Keten Yay., 1998, s. 34.

²⁰ Belagat terimi olarak cem, birden fazla şeyi tek hüküm altında toplama yolu ile yapılan bir sanatı ifade eder. Arap edebiyatında belagete dair eserlerde, "Mal ve çocuklar dünya hayatının süsüdür" mealindeki ayet bu sanata örnek olarak gösterilmektedir. Ayette Allah, mal ile çocuğu dünya hayatının süsü olmaları bakımından cem etmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Kazım Yetiş, Hulusi Yetiş, "Cem", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993, s. 276.

²¹ İslâm hukukunda cem, yakın akraba olan kadınların aynı erkeğin nikahı altında bir araya gelmesine denir. Bir erkeğin en fazla dört kadımla evlenmesine izin verilmiştir. Ancak bu kadınların birbirleriyle yakın akraba olmamaları gerekir. Yakın akrabalığın kan veya süt yoluyla oluşması hükmü değiştirmez. Bu konuda genel esas, iki kadından her birinin erkek, diğerinin kadın kabul edilmesi halinde aralarında evlenmeleri haram olacak kadar yakın akrabalığın bulunmasıdır. Başka bir kullanımda da cem, namazların birleştirilmesi için kullanılır. Beş vakit namazdan her birinin kendine ayrılan vakit içinde kılınması farz olmakla beraber bazı özel durumlarda öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarının birleştirilerek (cem') kılınması caiz görülmüştür. Geniş bilgi için bkz. Halit Ünal, "Cem", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993, s. 277.

²² Ayrıntılı bilgi için bkz. Bedri Dede Baba Noyan, **Bütün Yönleriyle Alevîlik ve Bektaşîlik**, Ankara: Ardiç Yay., 1999, II, 203-209.

²³ Ethem Cebeciöğlü, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Ankara: Rehber Yay., s. 175.

âlemine dönmesi ve kadim ile hâdis arasındaki ayırımın yeniden belirmesiyle tefrika hali meydana gelir.²⁴

Bazı mutasavvıflar insanın yaratılışı ile cem' hali arasında ilgi kurarlar. Onlara göre cem' yaratılış sırasında Hakk'ın konuşmasıdır. İnsanlar o zaman gaybet halinde oldukları için konuşan da cevap veren de Hakk'ın kendisiydi. Hakk insanlara peygamberler aracılığıyla hitap edince fark hali ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa göre cem' varlığın Hakk'tan ibaret oluşu, fark ise varlıkların şehadet âleminde ayrı ayrı ortaya çıkışıdır. Varlıkların zuhur edip fark halinin doğmasından sonra Allah'ın, kulunu kendisiyle birleştirmesine de cem' adı verilir. Bu bağlamda kulun kendine bakması fark, rabbine bakması cemdür. Cem, dağınık bir halde bulunan ilgi ve dikkati tek noktada toplamak olduğuna göre dikkat ve ilgisini Allah'ta yoğunlaştıran sufi zikrederken yalnız "Allah" der, başka hiçbir şey söylemez ve görmez. İlgi ve dikkatini Hakk'ın dışındaki varlıklara yönelten ise yaratıklardan başka bir şey görmez.²⁵

b. İslam Mezhepleri Tarihi Terimi Olarak Cem

Alevilik ve Bektaşilik'te cem, dedelerin ya da babaların önderlik ettiği bütün bir geceyi dolduran dinsel bir törendir. Dinsel dua, kadın ve erkeklerin birlikte yaptıkları dinsel dans, dinsel şiirler, dinsel müzik, dinsel yemek ve dinsel içki bu törenin ana bölümlerini oluşturur. Bu törenin belirli bir zamanı olmamakla birlikte genellikle kış geceleri perşembe akşamları düzenlenir.²⁶

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mahmut Riyat Bakır, **Tasavvufi Bir Kavram Olarak Cem ve Bektaşilikteki Yorumu**, İstanbul: Alternatif Yay., 2003, s. 111-153.

²⁵ Hasan Kâmil Yılmaz, "Cem", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993, s. 278-279.

²⁶ Cem ayinlerinin gece yapılması, Nebe Suresi 11, İnsan Suresi 26 ve Âl-i İmran Suresi 191. ayetler gereğindedir.

Cem, önceden haber verilenlerin katılımıyla başlar ve düşkünler bu törene alınmaz. Cem evi ya da cem odasında bir araya gelen cemaat, halka halinde yüz yüze bakacak biçimde oturur. Bağlama eşliğinde zâkir tarafından Hz. Muhammed, Hz. Ali, Ehl-i Beyt, On İki İmam ve Kerbela katliamı üzerine deyişler, mersiyeler, dualar okunur. Halka namazı adı verilen tek ya da iki rekâtlik namaz secde edilir, kadınlı erkekli semah dönülür, on iki hizmet yerine getirilir, kurban tığlanır ve lokma dağıtılır.

Alevîlik ve Bektaşîlik'te cem, aynı zamanda adli bir fonksiyonu da yerine getirir. Cem'de dede ya da baba halkın sorunlarını dinler ve çözümler getirir, küskünleri, dargınları barıştırır. Suç işleyenler ya da başkaları bilmemekle birlikte kendi vicdanlarına borçlu düşenler, üyelerini tekke büyüklerinin oluşturduğu cem mahkemesi tarafından cemaatin huzurunda yargılanır, suçları kanıtlanırsa uygun cezaya çarptırılır. Halk mahkemesi olarak algılanan cem mahkemesinin verdiği en ağır ceza, düşkünlüktür.²⁷

Cem, Alevîlerin en temel erkân şeklidir. Alevîliğin temel kuralları sembollerle ifade edilir. Dünya nimetlerinden soyutlanıp manevi bir dünyada yaratanla bütünleşme yani tevhid halidir. Bütünleşebilmek için de masumiyet gerekir. Onun içindir ki kusurların bağışlanmasını dileyerek kıldıklarını onararak, kul hakkını yaşarken ödeyerek, ekmeğini-tuzunu paylaşarak, anladığı dilde yani Türkçe Ku'ran yorumuyla cem olurlar.²⁸

2. CEM AYİNİNİN TARİHSEL KAYNAĞI

Cem ayininin ilk olarak nerede, nasıl başladığı, tarihsel ve kültürel boyutlarıyla nereye dayandırıldığı tartışılmaktadır.

²⁷ Esat Korkmaz, **Ansiklopedik Alevîlik Bektaşîlik Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Ant Yay., 1993, s. 70-72

²⁸ Komisyon, **Gelin Canlar Cem Olalım**, İstanbul: Cem Vakfı Cep Kitapları Dizisi: 4, 2006, s. 28.

Burada belirtmek gerekir ki, cem ayinin kaynağının bulunması cem ayini hakkında yapılan tartışmalara da son noktayı koymak açısından önemlidir. Kaynağının bulunması halinde cem ayini hakkında daha tutarlı, daha objektif, daha sistemli bir değerlendirme yapılabilecektir. Konunun karışık olması, bu konuda bizleri aydınlatacak kadar yeterli kaynağın elimizde bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Cem ayininin tarihsel dayanağı hakkında değişik rivayetler ileri sürülmektedir.

1-Alevîlere göre cem törenleri Hz. Muhammed'in Miraç'tan döndükten sonra kırklar adı verilen bir meclisi ziyaret etmesi ve orada bulunan kişilerle olan konuşmalarına dayanır ve her cem erkânı bu olayın hatırlanması, canlandırılması, ruhsal olarak yeniden yaşanması, sembolize edilmesidir.²⁹ Olay şöyle cereyan etmiştir:

Bir gün Cebrail (as) Hz. Muhammed'e Hakk'ın davetini bildirir ve ona Miraç yolculuğunda rehberlik eder.³⁰ Semada yolculuk sırasında önlerine bir aslan çıkar ve kükremeye başlar. Hz. Muhammed ne yapacağını şaşırılmış durumdadır. O anda bir ses:

“Ey Muhammed, yüzüğünü aslanın ağzına ver!” der, Hz. Muhammed söyleneni yapar yüzüğünü aslanın ağzına verir. Aslan yüzüğü alınca sakinleşir.

Hz. Muhammed Mustafa, Sidretü'l-Münteha'dan (Miraçtan) dünyaya döndüğü zaman, Kırklar Cemi'nin kapısına gelir ve o sırada gaipten bir ses işitir: “Habibim, ol meclise dâhil ol!” Orada 39 kişi bulunmaktadır. İçeri girmek üzere kapıyı çalar.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Noyan, **Bektaşlılık Alevîlik Nedir**, İstanbul: Can Yay., 1995.

³⁰ Bkz. Fuat Bozkurt, **İmam Cafer-i Sadık Buyruğu**, İstanbul: Kapı Yay., 2005.

“Kimsin?” diye sorarlar.” “Ben peygamberim.” der. “Bizim yanımızda peygamberin yeri yoktur.” derler. “Ben Muhammed'im” der. Yine “Biz Muhammed'i tanımıyoruz.” derler. Çünkü bu sözlerde hep “benlik” söz konusu ediliyordu. O sırada Cebrail gökten iner ve Allah Teâlâ'dan bir mesaj getirir: “Habibim, bencilliği bırak ve gönlünü türab et!” En son “Ben fakara-i miskinim.” der. Bunun üzerine kendisini içeriye alırlar.

“Siz kimsiniz?” diye sorar. “Biz kırklarız.” derler. “Ben sizin kırklar olduğunuzu nereden bilirim?” der. Bunun üzerine “Biz kırklarız; birimiz hepimiz, hepimiz birimizdir. Birimizin kolundan kan aksa hepimizden akar.” derler. Hz. Ali koluna bir neşter vurur. Gerçekten hepsinin kolundan kan akmaya başlar. Bir damla da tavandan damlar. Bu orada bulunmayan ve Sidretü'l-Münteha'da Hz. Muhammed'e verilen üzümü keşküle(poşete) koyan Selman'ın kanıdır. Selman-ı Farisi, o meclise katıldıktan sonra Peygamberimiz onun getirdiği üzümünden bir tanesini parmağıyla sıkıp bir maşrapa üzüm suyu meydana getirerek peygamberlik mucizesini gösterir. Kırkların hepsi bu üzüm suyundan içerek kendilerinden geçerler ve bunun manevi sarhoşluğu ile ayağa kalkıp dönmeye başlarlar.

Semah sırasında Hz. Muhammed'in başındaki mübarek imamesi düşer kırklar bu imameyi kırk parça ederler. Her bir parçayı biri alarak kırk parçayı kırk kişi bağlayıp tennure yaparlar. Sohbet, semah sona erdikten sonra Hz. Muhammed bunlara pirlerini ve rehberlerini sorar. Kırklar: "Pirimiz Şah-ı Merdan Ali'dir ve rehberimiz Cebrail'dir." derler.

Bu yanıt üzerine Hz. Muhammed, Hz. Ali'nin Kırklar Meclisi'nde olduğunu anlar. Hz. Ali, Hz. Muhammed'e doğru yürür. Hz. Ali'nin yaklaştığını gören Hz. Muhammed, tecella ve temenna ile ona yer gösterir. Kırklar da Hz. Muhammed'e katılır. Saygıyla eğilip ona yol açarlar. Bu sırada Hz. Muhammed, Hz.

Ali'nin parmağında aslanın ağzına verdiği yüzüğü görür.³¹ Alevîler cem ayininin ilk olarak burada yapıldığını iddia ederler.

2-Diğer bir rivayette ise Türklerin kadınlı erkekli toplantılar yaparak buralarda içki içip eğlenmeleri, çalgılar çalıp sema etmeleri töreleri icabıdır.³² İslamiyet'i kabul ettikten sonra bu adetleri terk etmeyerek onları İslami bir kılığa soktular. İşte Alevî Bektaşî ceminin aslı budur. "**sekahum sırrı**" da eski Türklerin içki alışkanlığına Kur'an'dan delil bulma gayretinden başka bir şey değildir. Bu tarikat mensupları tamamen "Eski Türk Töresi"ne dayanan içki toplantılarını Miraç ile ve ayetlerle açıklamaya çalışmışlardır. Kur'an'da (İnsan Süresi 21. ayet) "**Sekahum rabbuhum şaraben tahure**" (Rab'leri onlara gayet temiz şarap içirmiştir) bildirisinin bulunduğunu söyleyerek adetlerinin kaynağını İslamiyet'te bulmaya çalışırlar.³³

3-Bektaşîlikteki bu içkili çalgılı törenlerin Zerdüşî dini dışında binlerce yıl önce Anadolu'da üzüm toplama döneminde uygulanan "Dionyos" ayinlerinden de etkilendiğini söylemek mümkündür. Günümüzde, üzüm toplama mevsiminde İvriz Kabartması önünde halen bu tür törenler yapılmaktadır.³⁴ Alevîlik-Bektaşîlikteki cem ayini, Antik Anadolu kült ve kültüründen etkilenerek günümüze kadar devam eden bir erkândır. Cem ayini ile bu kültürdeki kutlamalar arasında paralellik olduğu iddia edilmektedir.

4-Yakutlar'da Isı-ah denilen bir ayin yapılır. Bu ayinde topluca kırmızı içilirdi. Ayini şaman yönetir, kadın erkek bir yerde

³¹ Korkmaz, **Hak-Muhammet-Ali ve Kırklar Cemi**, İstanbul: Şahkulu Sultan Külliyesi Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., 1997, s. 24-37.

³² Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Eröz, **Türkiye'de Alevîlik-Bektaşîlik**, İstanbul: Otağ Yay., 1977; aynı yazar, **Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevîlik Bektaşîlik**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., 1992.

³³ Eröz, **Eski Türk Dini**, s. 56.

³⁴ Tarık Mümtaz Sözen, **Tarih Boyunca Alevîlik**, İstanbul: Çözüm Yay., 1991, s. 106.

toplanarak birbirilerinin ellerinden tutup daire meydana getirirlerdi. Sonra hu hu diyerek raks etmeye başlarlardı.³⁵

5- Farsça bezm (meclis, eğlence) ve cem kelimelerinden yapılmış bir tamlama olup "cem meclisi" anlamına gelir. Cem kelimesinin taşıdığı mana dolayısıyla "hükümdar meclisi, sultan meclisi" anlamını da içine alır.

6-Cem veya Cemşîd, İran'da hüküm süren Pişdâdiyân sülâlesinin dördüncü ve en büyük hükümdarıdır. Asıl adı olan Cem'e "ışık" anlamına gelen şîd kelimesi sonradan ilâve edilmiştir. Cem İran mitolojisine göre 700 yahut 1000 yıl yaşamıştır. İnsanlara faydalı olan birçok sanatı bulmuş, Nevrûz'un yılbaşı ve bayram olarak kabul edilmesini sağlamış ve şarabın icadı da ona mal edilmiştir. Bunun için adı zevk ve eğlence sembolü olarak efsaneleşmiş, "iktidar ve ululuk" anlamında da kullanılarak bu özellikleriyle edebî bir remiz ve mazmun olmuştur.

Klasik Fars ve Türk edebiyatlarına göre ilk defa içki meclisi kurarak "bezm"i icat eden Cem olduğu için bezm ona izafe edilmiş ve "Bezm-i Cem" tamlaması bu şekilde ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak her türlü içki meclisine "Bezm-i Cem" veya kısaca "bezm" denilmiş ve bu terim klasik edebiyat konuları arasında önemli bir yer tutmuştur. Bezm-i Cem'e Âyîn-i Cem, Bezm-i Nûşânûş, Bezm-i Cihan, Bezm-i Has, Bezm-i Mehabet, Bezm-i Safa, Bezm-i Vuslat, Bezm-i Mey, Bezm-i İşret, Meclis-i Cem gibi adlar da verilmiştir. Sâkînâme türündeki eserlerde bezmden çeşitli yönleriyle bahsedilir. Bezm-i Cem'in en önemli kişileri âşık, sâkî ve mutrip olmakla beraber bazen yaran, ağyar ve pîr-i mугan da bunlara dahil edilir. Bezm bir ırmak kenarında veya güller arasında yan yana oturularak bir halka oluşturmak suretiyle

³⁵ a.g.e., s. 107.

tertiple edilir. Sâkî, Cem'in efsanevî kadehi Câm-ı Cem'le veya "Rıtl-ı Girârtla ortada durup herkese sırayla içki sunar."³⁶

7-Hacı Bektaş-ı Veli'nin sohbetlerinde, bütün muhipler biraraya toplanır, şiirler okunur, zikirler yapılır ve Kur'an-ı Kerim okunurdu. Böylelikle ilk cem törenlerinin temeli atılmıştır. Hacı Bektaş-ı Veli bu uygulamasından dolayı tepkilerle karşılaşmıştır. Ancak o, anlatımında kolaylığı seçmiş ve tepkilere aldırmamıştır.³⁷

8-Cem törenlerinin ne zaman yapıldığı hususunda diğer bir rivayet ise ilk cem törenlerinin İmam Cafer-i Sadık tarafından yapıldığı ve bugün yapılan cemin bunun devamı olduğu ifade edilir.³⁸

Burada; Cem töreninin ilk olarak nerede nasıl başladığı konusundaki tartışmaların dayanak noktalarını ortaya koymaya, izah etmeye, zihinlerdeki sorulara cevap vermeye çalıştık. Cem, inançsal bir erkân mı? kültürel bir gelenek mi? bu soruya cevap vermeye çalıştık. Her rivayet cem ayinini farklı bir kaynağa götürmektedir. Bugün birçok yazar tarafından cemin kaynağı her ne kadar tartışılsa da Alevîlerin grupların en önemli erkânı olarak dedenin ve taliplerin huzurunda cemin icra edildiği bir gerçekliktir.

3. CEM EVİ NEDİR?

İslam'ın ilk yıllarında kullanılan mescit ve cami kelimelerini izah etmenin cem evlerini anlamada yararlı olacağı düşüncesinden hareketle; işin kaynağından doğruyu öğrenmeye

³⁶ İskender Pala, "Bezm-i Cem", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, VI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1994, s. 104-105.

³⁷ Bakır, a.g.e., s. 53-54.

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gürani Doğan, **Alevilik'te Ön Bilgiler ve Cem-Zakirlik**, İstanbul: Can Yay., 1998.

ve bu konu hakkında zihinlerde oluşan karışıklıklara cevap vermeye çalışacağız. Çünkü mescit ve cami kelimelerini anlamamız, cem evlerini anlamamıza kolaylık sağlayacaktır.

Mescit, Arapça anlamıyla secde etmek, eğilmek, saygı göstermek, baş eğmek, alını yere koymak, övgüde bulunmak anlamına gelmektedir. Mescit kelimesi ism-i mekân sığasından meydana gelmektedir. Secde edilen yer anlamına gelmektedir. Secde edilen mekân demektir. Çoğulu ise "mesâcid"dir. Kur'an-ı Kerim'de hem tekil hem de çoğul şekliyle kullanılmaktadır. İslâmiyet'te ibadet yeri, Allah'a secde edilen yer anlamına gelmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de, hadislerde ve ilk İslâm kaynaklarında cami kelimesi pek kullanılmaz.³⁹ Bunun yerine "mescid" kelimesi kullanılmaktadır. İslam'ın ilk yıllarından sonra cuma namazlarının kılındığı büyük mescitler için cami kelimesinin kullanıldığını görüyoruz.

Peygamberimizin uygulamalarına baktığımız zaman ilk mescidin Peygamberimiz tarafından yapıldığını görürüz. Mekke'den Medine'ye hicret esnasında Peygamber efendimiz Medine'ye birkaç kilometre mesafede bulunan "Kuba" köyünde konaklamış ve orada ilk mescidi inşa etmiştir. İslam tarihi literatüründe Kuba Mescidi olarak bilinen bu mescitte ilk Cuma namazı kılınmıştır. Hz. Muhammed Medine'ye ulaşır ulaşmaz da orada bir mescit inşa etmeye başlamıştır. Bu mescit de el-Mescidü'n-Nebevî olarak bilinmektedir. Hz. Peygamber kendisi bizzat bu mescidin inşasında çalışmıştır. Mescidin bir tarafına "Suffa" adı verilen bir bölüm yapılmıştır. Evsiz, fakir misafirler burada barınır, İslâm'ı ve Kur'an-ı Kerim'i burada öğrenir ve öğretirlerdi. Peygamberimiz kendisi ile görüşmeye gelen elçileri burada kabul eder, misafirleri burada ağırlardı. Bugünden

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. "Cami", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, VI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1994, s. 46-92.

bakıldığında bu mescit, içinde eğitim ve öğretimin yapıldığı bir okul, önemli kararların alındığı bir meclis ve kimsesizlerin barındığı bir mekân olmakla çok yönlü hizmetler vermiştir. Sonraki devirlerde de bu durum devam etmiş ve mescitler; ibadetin, eğitimin, yönetimin vb. faaliyetlerin yapıldığı bir mekân olarak işlev görmüştür.

İslam'ın ilk devirlerindeki mescitlerin dinî, siyasî ve içtimai birçok görevleri olmuştur. Özellikle Hz. Peygamber ve ilk halifeler döneminde camiler, dünyevî ve uhrevî problemlerin çözüldüğü mekânlar olarak önemli görevler icra etmişlerdir. İlk dönemlerde sadece Cuma namazı kılınan büyük mescitler için kullanılan "el-Mescidü'l Cami" tamlamasının kullanıldığını görmekteyiz. İçinde Cuma namazı kılınan ve hatibin hutbe okuması için minberi bulunan mescitler cami, minberi bulunmayan ve Cuma namazı kılınmayan küçük mabetler ise sadece mescit olarak anılır olmuştur.⁴⁰ İslam'ın geniş coğrafyalara yayılmasıyla birlikte mescitlerin ve camilerin sayısında da artma olmuştur. Cami ve cem evi kelimeleri ise Arapça cem kökünden türeyen ve toplayan, bir araya getiren, birleştiren, manalarına gelen kelimelerdir. Ayrıca ibadet edilen mekân anlamında kullanılmaktadırlar. Cami, Müslümanların cemaatle namazlarını kıldıkları ve topluca Allah'a ibadet ettikleri yerlerdir. Müslümanların birlik ve beraberliğini simgeleyen mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Tarihi seyri içinde ibadet edilen yerler için genellikle mescit yerine cami kelimesi kullanılmıştır.

Cem evine gelince, bu tabir Alevîlerin erkânlarını icra ettiği yerler için secde edilen yer, toplanma yeri manasında kullanılan isimdir. Cem erkânının yapıldığı yerdir.⁴¹ Buraya "Erenler Meydanı, Kırklar Meydanı" da derler.⁴²

⁴⁰ İsmail Cerrahoğlu, **Diyanet Aylık Dergi**, Ankara: 1994, ay:10, s. 10-12.

⁴¹ Ali Rıza Uğurlu, **Aşk-ı Muhabbet**, İstanbul 2007, s. 68.

⁴² Noyan, **Bektaşilik**, s. 110.

Alevîler yüzyıllarca erkânları olan cemleri köyün veya yerleşim yerinin en büyük evinde yapmışlardır.⁴³ Evlerin dışında erkânlarını açık buldukları sürece tekke, zaviye ve dergâhlar ile son yıllarda cem ve kültür evlerinde yapmaya çalışmaktadırlar.⁴⁴

Genel olarak bir cem evinin yapısına baktığımız zaman şu özellikleri görebiliriz: Cem evinin giriş kapısının iç kısmına eşik denir.⁴⁵ Eşiğin sol tarafında meydan taşı (niyaz taşı) bulunur. Burası Kolu Açık Hacım Sultan makamıdır. Meydan taşının sol yanında bulunan posta Horasan Postu denir. Bu posta kimse oturmaz. Horasan postunun yanı başında bulunan çerağa ise Horasan Çerağı denir.

Genel olarak cem evleri ve meydan odalarına baktığımız zaman giriş kapısının karşı tarafında küre makamı denilen ocak bulunur. Bu ocağa Hz. Fatıma Ocağı denir. Ocağın sağ ve sol başlarında İmam Hasan ve İmam Hüseyin'i temsilen iki çerağ uyarılır. Ocağın sağ yanında Mürşid Makamı bulunur. Burada serili posta Ahmed-i Muhtar Postu denir. Hz. Muhammed'in makamını temsil eder. Mürşidin sağ yanında Taht-ı Muhammed adı verilen Çerağ tahtı bulunur. Bu taht, dört kapıyı simgeleyen dört basamaktan oluşur. Üst üç basamağına dörderden on iki mum konur. Talib çerağları denilen bu mumlar On İki İmam'ları temsil eder.⁴⁶ Merdiven şeklinde olan çerağ tahtının alt basamağına üç mum konur. Bunlar da Allah-Muhammed-Ali üçlüsünü simgeler. Bunlara Kanun-ı Evliya Çerağları denir. Çerağ

⁴³ Bkz. Bozkurt, a.g.e.

⁴⁴ Şener, **Alevîlik Nedir?** İstanbul: Karacaahmet Sultan Kültür ve Tanıtım Derneği Yay., 2001, s. 68.

⁴⁵ Alevîlerde kapı eşiği kutsal kabul edilir. Ona arka dönülmez ve eşiğe basılmaz. Sebebi, "Ali bilim şehrinin kapısıdır" demeleridir. Kapının iki kanadı Hasan ve Hüseyin, üstü Muhammed'dir. Geniş bilgi için bkz. Turan, a.g.e., s. 194.

⁴⁶ Alevîlerin İmam Ali, Ehl-i Beyt ve 12 İmamların yolunu benimsemeleri, Tevbe Suresi 100. ayet gereğidir.

tahtının sağ yanında Rehber Postu bulunur. Bu post Hz. Ali'nin makamını temsil eder. Bu posta Aliyyü'l-Murtaza postu denir.⁴⁷

Bugün cem evlerinin konumu tartışılmaktadır. Cem evleri caminin karşılığı mıdır? Cami ile cem evi arasındaki fark nedir?⁴⁸ Cami cem evinin fonksiyonunu yerine getiremez mi? Cem evleri ibadethane midir?⁴⁹ İlk cem evinin ne zaman, nasıl, neden, nerede kurulduğu da tartışılmaktadır. Cem evi caminin alternatifi midir? Cem veya Meydan Evleri Kur'an-ı Kerim'e aykırı mıdır?⁵⁰

Alevî yazarlar ilk cem evinin İslam'ın ilk yıllarında bulunduğunu iddia etmektedir. Hz. Muhammed Mekke'de vahiyleri tebliğe başladıktan birkaç yıl sonra bir yapı oluşturur. İslami cemaati yönetmek ve ibadetleri eda etmek için bir evi karargâh olarak kullanırlar. Darü'l-Erkâm denen bu cemaat evi gizli bir cem evidir. Daha sonraları Mescid-i Nebevi denecek olan bu külliye ilk kurulmuş olan resmi cem evinden başka bir şey değildir.⁵¹ Alevî yazarlar "Cem evi nedir ve faaliyetleri nelerdir?" sorusuna şöyle cevap vermişlerdir.

Cem evi;

- İbadethanedir. Edep-erkân meydanıdır.
- Sorgu-sual ve karar yeri olarak dar meydanıdır.
- Semah yeri olarak "Kırklar Meydanı"dır.
- İkrar yeri olarak er-bacı meydanıdır.

⁴⁷ Gülçiçek, **Her Yönüyle Alevîlik**, s. 638.

⁴⁸ Bkz. Noyan, **Bektaşîlik**, s. 110-115; Seyit Derviş Tur, **Erkânname: Alevîliğin İslam'da Yeri ve Alevî Erkânları**, İstanbul: Can Yay., 2002, s. 348-349.

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Reha Çamuroğlu, **Günümüz Alevîliğinin Sorunları**, İstanbul: Ant Yay., 1994, s. 66-70.

⁵⁰ Bu konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Şakir Keçeli, "Bektaşîlik-Alevîlik Arasındaki Farklar-Meydan Evi", **Uluslararası Bektaşîlik ve Alevîlik Sempozyumu 1**, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 2005, s. 327-329.

⁵¹ Bkz. Onarlı, a.g.e., s. 16-18.

- Musahipliğin, yani ahret/yol kardeşliğinin kabul ve onay yeri olarak birlik meydanıdır.

- Ortak kararların alındığı meclis mekânıdır.

- Pirin isteklerini tebliğ ettiği ferman yeridir.

- Tasavvuf eğitiminin yapıldığı okuldur.

- Dualı lokmaların yenildiği aş evidir.

- Dertlere derman aranılan derman meydanıdır.

- Yer bulduğu mekân olarak sevgi meydanıdır.

- Yola uymayanların alınmadığı seçkinler meydanıdır.

- Hizmetlerin ortak yapıldığı himmet yeridir.

- Eline-diline-beline sahip olanların güven yeridir.

- “Ölmezden evvel ölmenin” yeridir.

- Yeniden doğum yeridir.

- Mevki ve makam ayrılığı olmayan eşitlik meydanıdır.

- Herkesin lokmaları ile katıldığı kara kazan yeridir.

- İrfan meclisidir.

- “Dört kitap ve kırk makamın anlamı Elif’tedir diyenler için insanlık mekânıdır.

- Gerçekler meydanıdır. Bu meydanda yalnızca “Gerçeğe Hû” vardır.⁵²

---

⁵² Uğurlu, a.g.e., s. 71-73.

Alevî topluluğunun tapınma gereksinimi dışında toplumsal, bireysel sorunların çözüme kavuşturulduğu bir meclis işlevi de görmüş ve görmektedir. Bu durumda erkân mekânı da olan cem evlerine ve ceme kimler giremez? Belirtildiği gibi buranın kötü insanlardan ayıklanması gerekir. Kısaca yaramaz fiiller içerisinde olanlar ceme alınmayarak burası zararlı insanlardan arındırılmış olur.⁵³

Sünni yazarlar ise cem evi geleneğinin geçmişte olmadığını, Alevîlikte çeşitli sebeplerden dolayı sonradan ortaya çıkan örgütsel bir kurumu olduğunu iddia etmektedirler. Dergâh ve tekkelerde bu on iki hizmetin yapıldığını söylemektedirler.⁵⁴ Cem evinin caminin bir karşılığı olmadığını, geçmişteki dergâh ve tekkelerin bir benzeri olduğunu iddia etmektedirler.⁵⁵ Özellikle cumhuriyet döneminde tekke ve zaviyelerin kapatılması ve büyük şehirlerde yaşayan Alevî vatandaşların dini erkânlarını yapma istekleri cem evi kavramının çıkmasına sebep olmuştur. Hukuki sebeplerden dolayı bugün Alevîler vakıf ve dernek bünyesinde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Cem ayinlerini vb. hizmetlerini buralarda yapmaktadırlar. Bugün Alevî örgütlenmesi olan cem evlerinin ortaya çıkış sebeplerine baktığımız zaman şu sebepler ileri sürülmektedir:

1-Tek mabet fikrinde şüphe meydana getirmek. Böylelikle “Alevîler camiye gitmez” tezini güçlendirerek din birliğini zayıflatmak

2-Cem evini dini bir mabet olarak kabul ettirmek, din ve vicdan hürriyeti gölgesi altında illegal örgüt merkezi oluşturmak.

⁵³ Uğurlu, a.g.e., s. 76.

⁵⁴ Ayrıca bkz. Üzümlü, **Günümüz Alevîliği**, s. 37-39.

⁵⁵ Bkz. Harun Yıldız, **Anadolu Alevîliği (Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme)**, Ankara: 2004, s. 231-233.

3-Alevî vatandaşların kırsal kesimden şehirlere geldiklerinde Alevî adı altında daha kolay bir araya gelebilecekleri düşüncesinden hareketle; siyasi destek de sağlayabilecek daha masum ve tabii mekânlar elde etmek.

4-Şehirlerde ekonomik ve sosyal baskılarla karşılaşan Alevîlerin topluma entegre olup kendi geleneğini unutmamasını engellemek.

5-Ayrı kimlik ihdas ederek siyasi, ticari potansiyel güç merkezleri oluşturmak.

6-Şehirlerde kaybolan Alevî giyim, kuşam, yemek, oyun, türkü gibi mahalli ve folklorik değerleri muhafaza etmek.

7-Alevî kimliğini muhafaza ederek köyde ödenmeye devam eden "Dede hakkı" adlı tarikat vergisini şehirde de toplanabilir hale getirmek.⁵⁶

Cem evlerinin bugün yerine getirdiği işlevlere bakmamız cem evlerini daha iyi anlamamızı sağlayacak ve cem evi nedir sorusuna cevap verme kabiliyetimizi artıracaktır.⁵⁷ Böylece cem evleri konusunda zihinlerde bulunan problemlere cevap verilmiş olunacaktır.

Görüldüğü gibi cem evi; Alevî erkânı olan cem ayininin yapıldığı, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlandığı, dayanışmanın temin edildiği, nefsin sorguya çekildiği, Alevî vatandaşların büyük şehirlerde karşılaştıkları problemlerin çözüme kavuştuğu, eğitim ve öğretimin yapıldığı, dini vecibelerin yerine getirildiği, halk mahkemelerinin kurulduğu ve diğer bazı hizmetlerin yapıldığı bir kurum haline gelmiştir. Dolayısıyla cem

⁵⁶ Abdulkadir Sezgin, **Alevîlik Deyince**, İstanbul: Burak Yay., 1996, s. 209-210.

⁵⁷ Ayrıca bkz. Ömer Uluçay, **Alevîlikte Toplu İbadet: Cem Erkânı**, Adana: Hakan Ofset, 1993, s. 41-44.

evlerinin tartışıldığı platformlarda bu gerçeklerin değerlendirilmesi ve göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünüyoruz.

4. CEMDE ON İKİ HİZMET

Alevî ve Bektaşîlikte on iki makama karşılık cemde on iki hizmet vardır.⁵⁸ Bu hizmetlerin her biri taliplerden birine verilmiştir ve kuşaktan kuşağa geçerek bu hizmetler sürdürülür.⁵⁹ On iki hizmet görevlileri geleneksel olarak ne yapacağını bilir ve hazırlığını ona göre yaparlar. Aynı hizmeti yapan birden fazla kişi olduğunda ise hizmet gönüllü olana, boş kalan olursa da hizmet uygun birine verilir. Görevliler cemin başlangıcından sonuna kadar hizmetini sürdürür. Hizmetler başlayınca ve bitirilince dara durulup dedenin duası alınır.⁶⁰

Kaynaklarda on iki hizmetin tarihsel kaynağı hakkında farklı rivayetler ileri sürülmektedir. Bu rivayetler:

a-Cemlerdeki on iki hizmet sahiplerinin görevleri İslamiyet öncesi ve sonrası “Kâbe”deki vazifelilerin cem evlerine adaptasyonudur.

b-On iki hizmet sahiplerine görevleri açısından bakıldığında, Eski Türk dini törenleri ile Hitit kült ayinlerinde de benzer din hizmetlilerinin olduğu görülür.⁶¹ On iki hizmet sahipleri aşağıdaki gibidir:

1-Dede (Mürşid)

⁵⁸ Geniş bilgi için bkz. Lütfi Kaleli, **Binbir Çiçek Mozaği Alevîlik**, İstanbul: Can Yay., 1996, s. 213-218.

⁵⁹ On iki Post sahipleri için bkz. Hakkı Saygı, **Soru ve Cevaplarla Alevî-Bektaşî İnanç**, İstanbul: Cem Vakfı Yay., 2005, s. 124-125.

⁶⁰ Hüseyin İlhan, **Alevîlik İnanç ve Kültürü**, İstanbul: Can Yay., 2005, s. 260.

⁶¹ Bkz. Onarlı, a.g.e., 32-33.

Bu kimseye Sercem de denir ve cemi yöneten kişidir.⁶² Cemde birinci derece hizmet sahibidir. Sorunları çözmek, toplumu aydınlatmak, insanları eğitmek ve doğru olana yöneltmek, halka doğru yolu göstermek dedenin hizmetleri arasındadır.⁶³ Evlad-ı Resul'ün soyundan geldiği kabul edilen (seyyid) dedenin eğitim görmüş, ilim irfan ve ahlak sahibi, insan-ı kâmil, saygıdeğer, Hak-Muhammed-Ali yolunu, erkânını iyi bilen ve icra edilen cemde on iki hizmeti hakkıyla yürütebilen bir kişi olması gerekir.⁶⁴

2-Rehber

Görgüsü yapılanlara ve ceme katılanlara yardımcı olur. Bu kimseye dikme, yol eri, mürebbi, baba da denir. Dede gelmemişse cemleri idare eder.⁶⁵ Hz. Peygamber Mirac'a çıkarken Cebrail'in ona rehberlik etmesini kendisine referans olarak almıştır.⁶⁶

3-Gözcü

Cemde düzeni ve sükûneti sağlar. Töreyle aykırı hareket yapılmamasına bakar. Deme dayanamayanların gevezeliklerine ve biçimsiz hareketlere müsaade etmez. Herkesin huyunu suyunu bilir. Dolucu ile kendilerine dolu iletenlerin arasına geçilmez; uğursuzluk sayılır. Geçen düşkün olur. Zaten gözcü buna engel olur. Dolu sunulurken herkes diz çökmüştür. Büyük bir sessizlik, dini hürmet havası vardır. Kimse konuşmaz sadece vazifelilerin hizmet sahiplerinin işleriyle ilgili konuşmaları duyulur.⁶⁷

4-Çerağcı (Delilci)

⁶² Fırlalı, **Türkiye' de Alevilik ve Bektaşılık**, Ankara: Selçuk Yay., 1990, s. 336.

⁶³ Mehmet Yaman, **Alevilik, İnanç-Edeb-Erkân**, İstanbul: Ufuk Yayınları, 1995, s. 161.

⁶⁴ Dedede bulunması gereken vasıflar, özellikler için bkz. Mehmet Yaman, a.g.e., s. 151-153.

⁶⁵ Fırlalı, **Türkiye' de Alevilik**, s. 336.

⁶⁶ Bakır, a.g.e., s. 129.

⁶⁷ Fırlalı, **Türkiye' de Alevilik**, s. 336-337.

Çerağın uyandırılması, meydanın aydınlatılması ile görevlidir.⁶⁸ Çerağ zeytinyağı ve kumaş parçalarından yapılan bir aydınlatma ve yanma aracıdır. Çerağ cem töreni boyunca yanar. Bu görev elektrikle aydınlatmaya rağmen günümüzde aydınlanma ve nurlanmanın simgesi olarak aynen devam etmektedir.⁶⁹

5-Zâkir (Âşık, Sazandar)⁷⁰

Deyiş, düvaz, miraclama söyler.⁷¹ Genellikle üç kişidir. Saz çalarlar ve semahı idare ederler.⁷²

6-Ferraş (Süpürgeci, Carcı)

Selman hizmeti denir. Meydanı süpürür. Ferraşın meydanı süpürmesi, manevi temizlik için çağrıdır. Her hizmetin sonunda sembolik olarak Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali diyerek süpürge çalar. Asıl cem evinin temizliğinden iznikçi sorumludur. Ferraşın meydanı süpürmesi de simgesel bir süpürmedir.⁷³ Gerekirse rehberine yardım eder.⁷⁴

7-Sakka (İbrikar)⁷⁵

Suyu dağıtır, dolucu da denir.⁷⁶ Cem esnasında sakka mersiyeler okuyarak suyu dağıtır, susayanlara su verir. Lokmalar yendikten sonra, el temizliğini sağlamak için ibrik ve leğen getirip havlu tutan hizmet sahibidir.

⁶⁸ a.g.e., s. 337.

⁶⁹ Bakır, a.g.e., s. 129.

⁷⁰ Geniş bilgi için bkz. Doğan, a.g.e., s. 140-146.

⁷¹ Cemde okunan deyişler, düvazlar, mersiyeler için bkz. Ahmet Uğurlu, **Alevilikte Cem ve Musahiblik**, İstanbul: Anadolu Matbaa-Ambalaj, 1995.

⁷² Fırlalı, **Türkiye' de Alevilik**, s. 337.

⁷³ Bakır, a.g.e., s. 129.

⁷⁴ Fırlalı, **Türkiye' de Alevilik**, s. 337.

⁷⁵ Cemde su dağıtılması, İnsan Suresi 21. ayet gereğidir.

⁷⁶ Fırlalı, **Türkiye' de Alevilik**, s. 337.

8-Kurbancı (Sofracı)

Kurban ve yemek dağıtır.⁷⁷ Gelen lokmaları alır. Belirli yere koyarlar. Lokmalardan kimsenin almasına veya yemesine müsaade etmezler. Kurbanlar daha evvelden tekbirlenmiş ve kesilmiş ise kurbancı onları pişirmekle hizmetine devam eder. Sonradan sırası gelince lokma ve kurbanlarını dağıtarak hizmetlerini yaparlar. Lokmacı ile kurbancının isimleri ayrı da olsa tek bir hizmettir.⁷⁸

9- Semahçı (Pervane)

Semah yapanlardır. Bazı yerlerde tellal da denir. Güvenliği sağlarlar. Pervane evlerin korunmasını sağlar.⁷⁹ Arada bir dedeye gelip güvenliği bildirmek için “Hu, bir şey yok!” der.

10-Peyik (Davetçi)

Cemi komşulara haber verir. Buna bazı yerlerde ayakçı, davetçi de denir.⁸⁰

11-İznikçi (Meydancı)

Cem evinin temizliğine bakar. Gelen insanların ayakkabılarını alır, onlara numara verir. Giderken kimsenin ayakkabısı değişmesin ve yanlış ayakkabı götürülmesin diye yapılan hizmettir.⁸¹

12-Bekçi

---

⁷⁷ a.g.e., s. 337.

⁷⁸ Tur, a.g.e., s. 352-353.

⁷⁹ Fırlalı, **Türkiye’de Alevilik**, s. 337-338.

⁸⁰ a.g.e., s. 338.

⁸¹ Tur, a.g.e., s. 352.

Buna kapıcı da denir. Cem evinin kapısında bekler, gireni çıkını kontrol eder. Musahibi kendisine yardım eder. Eşleri de da yardımcılarıdır. Kapıcı her gelenden “Hu Eyvallah” diyerek niyaz alır. Sağ elini dudağına götürür. Kurban yenirken kimseyi dışarı bırakmaz.

Erkân açılmadan bir gün önce hizmet sahipleri görevleri için gerekli hazırlıkları yaparlar. Erkânın yapılacağı akşam cem evine on iki tane post serilir. Bu postların birer adı ve simgeleri vardır.⁸² On iki postun sahipleri hakkında farklı rivayetler olsa da post sahipleri aşağıdaki gibidir:

- 1- Baba postu: Horasan postudur.
- 2-Mürşid postu: Hz. Muhammed postudur.
- 3-Rehber postu: Hz. Ali makamıdır.
- 4-Aşçı postu: Seyit Ali Sultan makamıdır.
- 5-Ekmekçi postu: Balım Sultan makamıdır.
- 6-Nakib postu: Kaygusuz Abdal makamıdır.
- 7-Atacı postu: Kamber Ali Sultan makamıdır.
- 8-Meydancı postu: Sarı İsmail Sultan makamıdır.
- 9-Türbedar postu: Karadonlu Can Baba makamıdır.
- 10-Kurbancı postu: Hz. İbrahim makamıdır.
- 11-Ayakçı postu: Abdal Musa Sultan makamıdır.

---

⁸² Fırlalı, **Türkiye’de Alevilik**, s. 338.

12-Mihmandar postu: Hızır Aleyhisselam makamıdır.⁸³

5. CEMDE ERKÂN MALZEMELERİ

Cem erkânı esnasında cem erkânında kullanılan bazı malzemeler vardır. Bunlar usulüne uygun bir cem erkânının yapılması için gerekli olan malzemelerdir. Her malzemenin kendisine göre erkânda bir yeri ve fonksiyonu vardır. Bunlar eksiksiz bir cem erkânının olması için gereklidir. Aşağıda cem erkânında kullanılan malzemeler ve cemdeki yerleri anlatılmıştır.

Post: Dede'nin, Pir'in üzerine oturduğu makamdır.⁸⁴ Pir'in razılık aldığı, ikrar aldığı, sevgi dağıttığı, af ettiği, sitem çektiği, tarık vurduğu, Hakk'a seslendiği makamdır. Yol kurallarının açıklandığı, medet-mürüvvet makamıdır. Posta varan dosta varır.

Delil: Şah-ı Merdan'ın ışığıdır. Hz. Muhammed'in nurudur. Ehl-i Beyt'in çırağıdır. Hakk'ın delilidir. Cem töreni onun ışığında yapılır. Aslında kurban yağına banmış tuzlu veya zeytinyağıyla yanan çırağa özel bir özen gösterilir, yanar durumda tutulur.⁸⁵

Seccade: Normal büyüklüktedir. Hz. Muhammed'in, Hz. Ali'nin, Ehl-i Beyt'in seccadesidir. Doğruluk, teslimiyet, inanç, ikrar meydanıdır. Günahların affedildiği, üzerinde ulu divan sorgusu yapıldığı, ölmeden öldüğü makamdır. Nur ve hikmet seccadesidir.⁸⁶

Asa: Gözcünün elindeki uzun sopadır. Güvenin, kuvvetin, hikmetin işaretidir.

⁸³ Fıçlalı, **Türkiye' de Alevilik**, s. 339.

⁸⁴ Dedenin cem törenlerine önderlik yapması, Araf Suresi 181, İsrâ Suresi 71 ve Şûra Suresi 23. ayetler gereğince.

⁸⁵ Nur Suresi'nin 35 ve 36. ayetleri gereğince çerağ yakılmaktadır.

⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan, a.g.e., s. 153.

Saz: Erkânda sözler bile manzumdur, musikidir. Duygular, deyişler, nefesler, sözler, sazın teline bindirilir. Coşkusunda semah edilir.

Kurban: Hak yoluna can feda etmektir. Yol töresi, ilkesi kurban üzerinedir. İnsanı sırat köprüsünden cennete geçirir. İyiliklerin, güzelliklerin işaretidir.

Lokma: Cem'e gelen canlar beraberinde az çok mutlaka yenilecek, hizmet görecektir bir şey getirirler. Lokmalar getirenlerle birlikte dualanır.

Şerbet: Yola girenin, yola uyanın kutsanması, devamlı olması, şifa, yardım ve hikmet bulması amacıyla şerbet içilir. Şerbet dualanır ve ceme katılanlara dağıtılır.

Dolu: Aynı amaçla içilen alkollü içkidir. Dede bunu ikrar verene içirir. Bazı yörelerde içki yerine değişik içeceklerin içildiği de görülmektedir.

Bant: Dış bekçileri tanımak için kolun pazu kısmına bağlanır.

Süpürge: Cem meydanının temizlenmesi içindir.

İbrik-Leğen: Tarikat abdestinin alınması veya sofraya öncesinde ve sonrasında el ağız temizliği içindir.

Kemer: Yola girmiş talibin beline bağlanan yeşil kuşaktır. Hizmet kuşağıdır. Ayrıca yolda eline, diline, beline sahip ol ilkesinin işaretidir.

Tiğibent: Yola gireceklerin boynuna bağlanır. Rehber bundan tutarak talipleri meydana getirir. Pir'e bağlılığın, yola ve pîre can-baş feda etmenin işaretidir.

Sitemi Çelik: Yoldan düşene sitem çekerken vurulacak değnektir.

Sakka Suyu: Kerbela suyu anlamındadır. Hz. Hüseyin ve şehitlere verilecek sudur. Herkese içirilir. Göze, yere, cem erenlerine serpilir. Zemzem suyu kutsiyetindedir.

Erkân: Yol töreninde özel bir yeri, kutsiyeti vardır. Takriben üç cm çapında, üç karış uzunluğunda, üç boğumlu, kayın, kiraz veya mehlem ağacından yapılmış bir değnek (tarık) tir. Bununla insanlara yemin ettirilir, insanlar kutsanır ve yola giriş töreni tamamlanır. Değnek mürşitte bulunur. Erkânı kullanan Alevî gurubuna erkâncı denir. Erkân, yeşil örtülere sarılı ve ayrıca yeşil bir kılıf içinde özel bir yerde saklanır. Cem sırasında özel bir şekilde korunur.⁸⁷

6. CEM ÇEŞİTLERİ

a. İkrar Verme (Yola Kabul, Nasip Alma) Cemi

Bir kişinin Alevî-Bektaşî yoluna alınması amacıyla yapılan ayindir. Sınama devresini doldurup isteğiyle pirini seçen talibin yola alınma törenidir. Alevî soydan gelmediği halde Bektaşî tarikatına, yani Babagan Kolu'na, Derviş Bektaşîliğine girmek isteyenler için de bu ayin yapılır.⁸⁸ Bu sadece Bektaşî tarikatına mahsus bir erkândır. Bektaşî olmayan bir anne ve babadan olan birinin bu tarikata girmek istemesiyle bu erkân yapılır. Kendisine Bektaşî inanç ve kültürü hakkında rehberi tarafından yeterli bilgi verildikten sonra bu cem ayini düzenlenir.

⁸⁷ Uluçay, a.g.e., s. 75-78.

⁸⁸ Fiğlalı, **Türkiye' de Alevilik**, s. 330-331.

b. Görgü (Yıl) Cemi

Görgü, ikrar vererek yahut musahiplik erkânı uygulayarak yola giren canların yılda bir kez pirin önderliğinde toplum huzurunda sorgulamadan geçip aklanması; görgü erkânı da bu amaçla uygulanan merasimdir.⁸⁹

Görgü Kurbanı, Terceman (Tercüman) Kurbanı diye de adlandırılan bu ayın bütün Anadolu Alevî zümreleri için en önemli dini törendir. Genellikle her yıl kış aylarında yapılır. Bu ayinde "On İki Hizmet" yerine getirilir ve köyde bulunan herkes görgüden geçirilir, görülür. Bu ayinde görülen canlar ikrarlarını tazelemiş olurlar. Birbirilerinden şikâyeti olanlar yahut küs ve kavgalı olanlar barıştırılırlar. Borçları varsa görgüden önce öderler. Görgüden geçenler, daha önce işledikleri kusuru bir daha tekrarlamamak üzere tövbe ederler.⁹⁰ En çok yapılan, yaygın olan, bugün cem denilince akla gelen cem, bu cemdir.

c. Abdal Musa (Birlik) Cemi

Bazı bölgelerde kış aylarında perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde her hafta Abdal Musa Kurbanı yapmak gelenekleşmiştir. Genellikle komşuların istekleri veya şahısların kurban kesmek istemeleri, dede veya başka bir konuk geldiğinde köy halkını toplamak, köyde herhangi bir dargınlık veya başka bir mesele çıktığında onu çözmek için de Abdal Musa Kurbanı yapılır.⁹¹

Cemde kurbanlar kesilir. Lokma pişince Dede: "Allah! Allah! Artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin. Yiyeceklere nur-ı iman ola. Hastalar şifa bula. Müminler şad ola. Münafıklar berbat ola. Üçler,

⁸⁹ Bkz. Üzümlü, *Günümüz Aleviliği*, s. 164-166.

⁹⁰ Fıçlalı, *Türkiye' de Alevilik*, s. 331.

⁹¹ Fıçlalı, *Türkiye' de Alevilik*, s. 331,332.

beşler, yediler, on iki imamlar, on yedi kemerbest, kırklar, seksen bin Rum Erenleri, doksan bin Horasan Pirleri, yüz bin gaip erenleri, Hak-Muhammed-Ali, pirimiz Hacı Bektaş-ı Veli... Abdal Musa kurbanlarımızı kabul eyleye! Dilde dileklerimizi, gönülde muratlarımızı ihsan eyleye! Gerçeğe hu!" der. Duadan sonra lokma yenir ve cem yapılır.⁹²

d. Kerbela (Muharrem) Cemi

Hız. Hüseyin'in Kerbela'da 10 Muharrem'de şehit edilmesinin hatırasına Muharrem ayının 1-12. günleri matem tutulur ve katillerine lanet okunur. Bu ayda birinci gününden onuncu gününe kadar oruç tutulur. Onuncu gün öğleyin oruç biterse matem on ikinci günü sabahına kadar devam eder. Matem sırasında sakallar tıraş edilmez. Eğlence yapılmaz. Cinsi münasebette bulunulmaz, hatta çamaşır bile değiştirilmez. On ikinci günün akşamı, kurban tığlanır ve cem yapılır. Buna Cem Birleme de denir. Kerbela şehitleri için şerbet içilir, dualar okunur.⁹³

Burada Kerbela olayı hatırlanır ve Kerbela şehitlerine mersiyeler okunur. Bu acı yıllar geçse de yüreklerde hissedilir. Bu günler matem ve yas tutma günleridir. Geçmişin hatırlanması, özün ve gerçeğin bilinmesidir.⁹⁴ Ehl-i Beyt'e olan sevginin derecesidir.⁹⁵

a. Koldan Kopan Cemi

Gençleri ceme alıştırmak, onlara adab ve erkân hususlarında duygu ve görgü vermek, tarikat mefkûresini aşlamak için yapılır. Gençler bu toplantıda semah usulünü, nefes

⁹² Bkz. Üzüm, **Günümüz Aleviliği**, s. 166-167.

⁹³ Fırlı, **Türkiye'de Alevilik**, s. 332.

⁹⁴ Muharrem erkânı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Komisyon, **Aşura**, Cem Vakfı Cem Kitapları Dizisi: 2, İstanbul: 2006, s. 97-112.

⁹⁵ Alevîlerin Ehl-i Beyt'e olan bağlılığı ve sevgisi, Şura Suresi 23. ayet gereğidir.

söylemesini öğrenirler.⁹⁶ Eğitim amaçlı düzenlenen bir cemdir. Gençler burada yolun kurallarını pratikte uygulayarak öğrenmektedirler. Bu ayine gençler anne ve babalarıyla birlikte katılırlar.

b. Dardan İndirme (Meyyit) Cemi

Ölen bir Alevînin ruhunu kurtarmak için yapılır. Ölen bir canın eş ve dostları alışveriş ettiği insanlarla helalleşmeden ölmüş gibi hareket edilerek sağlığında bu erkânı nasıl yerine getirmişse ölümünden sonra da ruhunun rahat ve huzura kavuşması için geride kalanları tarafından “Dardan İndirme Erkânı” icra edilir.⁹⁷

c. Baş Okutma (Sorulma) Cemi

Mahiyeti itibariyle görgü cemine benzeyen bu erkânın, her yıl bir veya iki en çok dört yılda yapılması gerekir. Bu tören herhangi bir kusuru bulunsun-bulunmasın insanın kendini temize çıkarması, kardeşlerinden helâllik dilemesi ve bunu alması demektir.⁹⁸

d. Musahiplik Cemi (Yol Kardeşliği)

Anadolu Alevîliğinin yüzyıllardır devam eden kurumlarından bir tanesi de musahiplik kurumudur. Yol kardeşliği olarak da bilinmektedir.⁹⁹ İyi anlaşılan iki arkadaş yol kardeşi olmaya karar verdiklerinde önce ailelerinin ve eşlerinin rızalarını almaları gerekir. Musahiplik taraflardan biri ölmedikçe bir kere yapılır. Hayatta sadece bir kişi ile yapılır. Evli olması ve eşlerin de benimsemesi, anlaşması şarttır. Musahipler arasında hem din hem de toplumsal anlamda yol kardeşliği vardır.

⁹⁶ Fırlalı, **Türkiye’de Alevilik**, s. 332.

⁹⁷ a.g.e., s. 332-333.

⁹⁸ a.g.e., s. 333-334.

⁹⁹ Geniş bilgi için bkz. Onarlı, a.g.e., s. 10-14.

Bu sorumlulukları gönüllü olarak kabul eden iki aday dedelerine başvururlar. Niyetlerini ifade ederler. Dede de onlara musahip olmanın koşullarını tanıklar huzurunda arar sorar. Dede şartları uygun görürse onları huzura alır. Dua alma vaziyetini alarak dua okur. Arkasından musahip olmanın zorluklarını anlatır. Özetle;

1-"Birbirinize ölünceye kadar yardımcı olacaksınız.

2-Yalan söylemeyecek, haram yemeyeceksiniz.

3-Elinize dilinize belinize sahip çıkacaksınız.

4-Birbirinizin günahından hatasından diğeriniz sorumlu olursunuz. O nedenle birbirinizin suç işlemesine engel olacaksınız." der.¹⁰⁰

Daha sonra bu iki musahibe bir yıl mühlet verir. Bir yıl sonra taraflar karar verirlerse cem yapılır. Birbirlerinin musahibi olurlar.¹⁰¹

e. Hızır Cemi

Alevîler şubat ayının ikinci haftası, son günü perşembeye gelecek şekilde üç gün oruç tutarlar. Hızır orucu bittikten sonra tertip edilen ceme Hızır Cemi denir. Hızır orucu sebebiyle düzenlenir. Bu cemde de kurban kesilir ve canlara dağıtılır.

f. Düşkünlük Kaldırma Cemi

Yol mensubu bir canın ikrarına bağlı kalmayarak büyük suç işlemesi üzerine pirin talimatıyla toplum dışına itilmesine "düşkünlük", suçlunun cezasını çekip pişmanlık duyması ve

¹⁰⁰ Şener, **Alevîlik Nedir?** s. 65-68.

¹⁰¹ Musahiplik, Kur'an-ı Kerim'in Tevbe Süresi 100. ayet gereği uygulanmaktadır.

yeniden pire teslimiyet arzusu üzerine yeniden topluma kabulü için düzenlenen merasime "düşkünlük erkânı" denir.¹⁰²

Alevîliğin önemli kurumlarından biri de düşkünlük kurumudur. Değişik sebeplerle düşkün sayılanlar ceme giremezler. Düşkün sayılan, cezasını çektikten sonra düşkünlüğünü ortadan kaldırmak için cem düzenler. Bu ceme Düşkün Kaldırma Cemi denir. Bu cem ayini yapıldıktan sonra düşkünlüğü kalkar ve artık cemlere katılabilir.

Bunun dışında özel gün ve gecelerde düzenlenen cemler de vardır. Bu cemler: Kısır Cemi, Ayak Cemi, Birlik Cemi, Dardan İndirme Cemi, Sünnet Cemi, Bayram Cemi, Kız ve Oğlan İkrarı Cemi, Yargılama Cemi, Nevruz Cemi, Muhabbet Cemi, Bayram Cemi vb. cem ayinleri değişik vesilelerle yapılmaktadır.

Büyük şehirlerde bu cemler festival şeklinde, yoğun katılımlarla kutlanmaktadır ve toplumsal birlik ve beraberliğin ifade edildiği erkânlar haline gelmiştir. Bugün cem erkânları halka açık yerlerde yapılmaktadır. Bununla Alevîler (cem ayini) hakkındaki önyargıların kırılmasına, dışa açılımların sağlanmasına, bilinmezliğin ortadan kaldırılmasına çalışılmaktadır.¹⁰³

7. CEM ERKÂNI

Alevî dinsel törenine "Cem" denir. Cem, Alevîlerin temel erkânıdır. Cem, ölmeden önce ölmek, hesaba çekilmeden önce hesabını vermek, ulu divana alını açık yüzü ak olarak kul hakkından arınmış bir şekilde çıkmaktır.¹⁰⁴ "Kul kuldan razı olursa Allah da kuldan razı olur." ve "Döktüğünüz varsa doldurun!

¹⁰² Üzümlü, **Günümüz Alevîliği**, s. 170-172.

¹⁰³ Geniş bilgi için bkz. Harun Yıldız, **Anadolu Alevîliği Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014, s. 257-277; Cenksu Üçer, **Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik**, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2005, 331-336.

¹⁰⁴ Ayrıca bkz. Şener, **Alevîlik Nedir?** s. 153-159.

Ağlattığımız varsa güldürün!” ilkesi gereğince; nefsi için ailesini boşayanlar, yalancı şahitlik edenler, hırsızlık yapanlar, haram kazanç sağlayanlar, vatan borcunu ödemeyenler, atasına evlatlık görevi yapmayanlar, komşusuna zarar verenler, kısaca zararlı kişiler ceme alınmazlar.¹⁰⁵

Ceme gelen can, en güzel giysilerini giyer ve ceme temiz ve pak bir şekilde katılır.¹⁰⁶ Kişi evi ve komşuları ile barışık olmalı, can incitmemelidir. Küskünlükler varsa barışılmalıdır ve ceme girmeden bu yapılmalıdır.¹⁰⁷ Bedenin abdesti suyla, nefsin abdesti gözyaşıyla, aklın abdesti ilimle, ruhun abdesti aşk ve muhabbetle olur. Cem kul olmanın diğer adıdır.

Ceme katılmak isteyenler küçük-büyük herkes boy abdesti almalıdır. Cem evine gelirken cemde rahat edilebilecek tarzda elbiseler giyilmelidir.¹⁰⁸ Canlar helal kazancından lokma yapar ya da ceme götüreceği bir yiyecek alır ve aile efradı ile ceme gelir, lokmasını lokmacıya, ayakkabılarını iznikçiye teslim eder. İçeri girerken de meydana niyaz eder, diz üstü oturur ve cümlelerin niyazı yapılır.¹⁰⁹ Cem töreninde Hakk aşkına on iki hizmet görülür.¹¹⁰ Cemde konuşulmaz, edep-erkâna uyulur. Bu durum dedenin destur verdiği cemin bitişine kadar devam eder.¹¹¹

Dede ve katılan konuklar cem başlamadan önce toplumun sıkıntıları, ülkenin ve dünyanın sorunları ile ilgili sohbet yaparlar. Bu sohbetlerde çok verimli, canlı ve üretken tartışmalar vuku bulur. Karşılıklı bilgi alış-verişleri yapılır. Bu sohbet bazen ceme katılanların katılımı ile saatlerce sürer. Cemde herkes yüz yüze

¹⁰⁵ Ayrıca bkz. Bozkurt, a.g.e., s. 151-170.

¹⁰⁶ Geniş bilgi için bkz. İlhan, a.g.e., 263-268.

¹⁰⁷ Ceme girilmeden dargınların, küskünlerin barıştırılması Hucurat Suresi 10. ayet gereğidir.

¹⁰⁸ Geniş bilgi için bkz. Tur, a.g.e., s. 340-342.

¹⁰⁹ Cem evine niyazla girilir, secde edilir. Bu, Nisa Suresi 146 ve 147. ayetler gereğidir

¹¹⁰ Lütü Kaleli, **Alevilik Aklidir Ahlakı ve İnsanıdır**, İstanbul: Can Yay., 2004, s. 40.

¹¹¹ Bkz. Komisyon, **Cem'imizi Öğreniyorum**, Cem Vakfı Cep Kitapları Dizisi: 1, İstanbul: 2006, s. 6.

bakacak tarzda halka şeklinde oturur. Bunu, "duvara değil didara, cemale, yüze bakmak" olarak ifade ederler. Dede cemaate edep erkân diyerek duayı okur ve cem başlar.¹¹² Örnek bir cem erkânı genel anlamıyla aşağıdaki gibi icra edilir. 113 Cemdeki sıralama şöyledir:¹¹⁴

Dede Ceme girer, ayakta (darda) olan halka dar duasını verir.¹¹⁵

Sohbet eder.¹¹⁶

Dede cemaatten razılık ister. Sorunlar varsa çözer.

Edep-erkâna dâvet eder.

Sâlat ve selam verilir.

On iki hizmet görev deyişi okunur (zakir).¹¹⁷

On iki hizmet sahiplerine dede toplu dua verir.

Post serilir ve duaları verilir.

Tezekkâr hizmetleri ve duaları verilir.

Çerağ uyandırılır ve duaları verilir.

Süpürgeci hizmeti ve duaları verilir.

¹¹² Cemal Şener, **Şaha Doğru Giden Kervan, Alevilik Nedir?** İstanbul: Şahkulu Sultan Külliyesi Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., 1997, s. 53-58.

¹¹³ Ayrıca bkz. Rıza Zelyut, **Öz Kaynaklarına Göre Alevilik**, İstanbul: Karacaahmet Sultan Kültür ve Tanıtım Derneği Yay., s. 290-318.

¹¹⁴ Turan, a.g.e., s. 187-207.

¹¹⁵ Sağ el göğüste, sol el aşağıya salınmış, sağ ayak başparmağı sol ayak üzerine konmuş, vücut hafifçe öne eğilmiş olarak durulur. Buna "dara durmak" denir. Mansur Darı, Fazlı Darı, Nesimi Darı, Fatma Darı olmak üzere dört çeşit dar vardır. Geniş bilgi için bkz. Uluçay, a.g.e., s. 58-59.

¹¹⁶ Cemde Dedenin nasihat etmesi, Ali İmran Suresi 104 ve 114. ayetler gereğidir.

¹¹⁷ Cemde zakirin olması, Ali-İmran Suresi 191. ayet gereğidir.

Gözcü hizmeti ve duası verilir.

Tövbe duası okunur.

Secde duası (gülbank) verilir.

Duvazimam okunur.

Secde duası verilir.

Tevhid edilir.

Secde duası verilir.

Tevhid edilir.

Secde duası verilir.

Miraclama okunur ve Kırklar Semahı yapılır.

İstek semahları yapılır.

Saki suyu dağıtılır ve duaları verilir.

Mersiyeler okunur.

Secde duası verilir.

Süpürge (Farraş) hizmeti ve duaları verilir.

Lokma hizmeti ve duaları verilir.

Çerağ söndürülür.

Post kaldırılır.

On iki hizmet yapanların toplu duası verilir.

Dağılma (Gidene-Durana) duası verilir.

Alevî cemleri perşembeyi cumaya bağlayan gece yapılır. Cem evinde talipler toplanmıştır. Bütün hizmetliler yerini almıştır. Gözcü, cemaatin hazır olduğunu dedeye duyurur. Bunun üzerine Dede (pir) ceme girer. Cemaat ayakta dardadır. Dede meydana gelir, niyazını yapar ve dardaki cemaatin karşısında dara durarak şu duayı okur:

Bismişah Allah Allah!¹¹⁸

Geldiğiniz Yoldan, Durduğunuz Dardan, Çağırduğunuz Pirden Şefaât Göresiniz.

Darlarınız, divanlarınız kabul ola.

Muratlarınız hâsıl ola.

Dergâh-ı izzetine yazılmış ola.

Darına durduk yâ Allah... yâ Allah... yâ Allah...

Divanına durduk yâ Muhammed... yâ Muhammed... yâ Muhammed...

Keremine sığındık yâ Ali... yâ Ali... yâ Ali...

İnâyet eyleyin yâ On İki İmamlar.

Yol gösterin yâ On Dört Masum-ı Paklar.

Yardım eyleyin Yâ On Yedi Kemberbestler.

¹¹⁸Alevîler dualarına BİSM-i ŞAH (şahın adıyla) diyerek başlarlar. Neden Allahın adıyla değil de 'B' harfini esas alan BİSMİŞAH kelimesiyle dualarına başlarlar? Aynı şeyleri Mevlana'nın Mesnevi'sinde (Bişnev-İşit) de görülmektedir. Bu 'B' harfinin kutsiyetinden, taşıdığı derin muhtevasından gelmektedir. Bu derin anlamın sembolle ifade edilmesidir. Ayrıca bkz., Uğurlu, a.g.e., s. 81-82.

Ceminize alın Yâ Kırklar.

Bağışlanma senin yüzü suyun hürmetine olsun yâ Pirim
Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî

Yâ Rabbi! Darlarımızı, divanlarımızı dergâh-ı izzetinde
kabul eyle! Gerçeğe Hû!

Dede, postuna niyaz eder ve makamına oturur. Cemaatin
rahat oturmasını sağlar. Aydınlatıcı konuşmalarını yaptıktan
sonra ceme başlayacağını söyler ve cemaatten razılık ister. Şöyle
hitap eder:

Canlar! Yolumuz, rıza yoludur. Biz sizi size teslim edeceğiz.

Sizin özünüze, özünüzdeki Hakk'a teslim edeceğiz.

Özünüzdeki Hakk'la dar ve didar olacaksınız.

Aranızda dargın ve küskün olanlar, üzerine kul hakkı
olanlar varsa, bilerek veya bilmeyerek hata ve günah işledi iseniz
lütfen Hakk meydanına çıkınız ve özünüzü dara çekiniz. Yok ise
“Allah Eyvallah” deyiniz.

Birbirinizden razı mısınız?...

Birbirilerinize haklarınızı helâl ediyor musunuz?...

Helal ediyorsanız “edeb-erkân, sükût-ı lisan, mümine
nişan”

Dede: Fahr-i kâinat, alemlere rahmet... Verelim Muhammed
Mustafa ve Ehl-i Beyt'ine salâvât. “Allahümme Salli Âlâ Seyyidînâ
Muhammed'in ve Alâ Âl-i Muhammed ve Ehl-i Beyt.” İhlâs Suresi,
Fatiha Suresi, salavat ve selamlama yapılır. Ardından on iki
hizmet görev deyişi okunur: Zakirin dâvetiyle on iki hizmet

meydanda dardadır. Dede duasını verir. On iki hizmet sahipleri rükuya eğilirler, duası verilir. Dede:

Tecellanız, temennanız kabul,

Yüzünüz ak, gönlünüz pak ola.

Yüce Allah da cümlemizin yardımcısı ola.

Gerçeğe Hû...

Secde yapıp niyaz olunur. On iki hizmet sahipleri görevlerine başlarlar. Post serilir. Görevli duasını yapar:

Bismişah Allah Allah!

Cem birliğine, sohbet sırlığına, evliya keremine, uğur açıklığına, dest post eyvallah Pirim.

Dede duasını verir:

Bismişah Allah Allah!

Erenler postu geldi.

Hizmetler yerin aldı.

Mümin müslim ikrar verdi.

İkrarınızda daim olasınız.

Hakk didarın göresiniz.

Post sahiplerinin himmet ve hidayetleri üzerinizde hazır ve nazır ola.

Gerçeğe Hû.

Görevli meydana postunu serer ve niyazını yapar, yerine oturur. Tezekkar (İbrikar) görevini yapmaya başlar Bir bacı omzunda havlusu, erkek elinde suyu ve leğeni ile meydandadırlar.

Bismişah Allah Allah!

Mâna-yı marifet, sırr-ı hakikat, geldi hizmet-i Muhammed.
Sükût et ey cemaat!

Üç kere tekrarlar ve her söyleyişte “Allah-Muhammed-Ya Ali” diyerek leğene üç kere su damlatır. Dedenin önüne kadar gelerek dara durur ve görevli şu duayı okur:

Bismişah Alah Allah!

Ben Gulâm-ı Kamberiyem.

Etmezem adüvlerden hayf.

Pirimiz, Üstadımız Kırklar Meydanında Selman-ı Pak. Ber Cemal-i Muhammed, Kemal-i İmam Hasan, İmam Hüseyin, İmam Ali’yi Pir Bilip Verelim Muhammed Mustafa ve Ehl-i Beyt’ine Salâvat.

Cemaat hep birlikte salâvat verir. Tezekkârlar hizmette görev alanların ellerine üç kere Allah-Muhammed-Ya Ali diyerek sırayla su dökerler. Hizmet bittikten sonra, görevli tezakkâr duasını dara durarak tekrar verir:

Bismişah Allah Allah!

Haydar’ın râhında tenim oldu pak.

Yüzüm sürüp dergâhına eyledim hak.

Kırklar Meydanında Pirimiz, Üstadımız İbriktar Selman-ı Pak. Şeyenlillah, Allah Eyvallah nefes pirdedir. Dede dardaki tezekkâr hizmetlilerin duasını verir:

Bismişah Allah Allah!

Hüda Hakk'ın kabul et, hizmetin ey Şah.

Bi hakk-ı Murtaza ve Ali Dergâh,

Hüseyn-i Kerbela nur-ı Hakk için,

Bu dergâhtan ayırma ey Gani Şah.

Erenlerden haklı hayırlı himmet, şeyenlillah

Allah Eyvallah, Gerçeğe Hû.

Sıra çerağların yakılmasındadır (uyandırılması). Çerağ hizmetlisi gelir, meydanda hazır olan mumların yakılması için önüne diz üstü oturur. Nur suresinin 35 ve 36. âyetleri okunur. Çerağcı duasına devam eder.

Çerağ-ı ruşen,

Fahr-i dervişan,

Zuhur-ı iman,

Himmet-i piran,

Pir-i Horasan,

Küşad-ı meydan,

Kuvve-i abdalın,

Kanun-i evliya,

Verelim Muhammed Mustafa ve Ehl-i Beyt'ine Salavat.

Mumlar (3 adet) Őu dua ile birlikte yakılır:

Bismillâhirrahmanirrahim.

lâ feta illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikar.

Yaratanın nuru aşkına, Ya Allah... Ya Allah... Ya Allah...

Peygamberliğin nuru aşkına, Ya Muhammed... Ya Muhammed... Ya Muhammed...

Velayetin nuru aşkına, Ya Ali... Ya Ali... Ya Ali...

Üç mum da yakılmıştır. Hizmetli ayakta dardadır. Çerağı yakan hizmetli oturur. Bütün hizmetler yapılırken hizmetlinin yanında gözcü de darda olacaktır. Zakir sazı ile başlar. Çerağ hizmetlisi dardadır. Dede (pir) duasına başlar; ardından Süpürgeciler meydandadır. (Üç bacı) hizmet dualarını verirler. Daha sonra Dede süpürgecilere duasını verir. Süpürgeciler niyaz ederek yerlerine otururlar. Sıra gözcü hizmetine gelmiştir. Gözcü dara durur ve duasını yapar: Dede gözcü hizmetlisinin duasını verir: Dede tövbe duasına başlar. Ardından Nad-ı Ali¹¹⁹ verilir. Cem birliğiyle tüm cemaat secdeye eğilirler. Dede secde (Gülbank) duasını verir:

İlahi Yarabbi!

---

¹¹⁹ Rivayete göre, Hz. Muhammed buyurur ki: "Allah Teâlâ, Ali'yi sevmeyen hiç kimsenin duasını kabul etmez." Nad-i Ali duası bu kabildendir. Yani her kim ki Nad-ı Ali duasını okursa ve Mürteza Ali'yi Őefaataçi getirirse, Allah Teâlâ onun bütün dileklerini verir ve bütün dertlerden, sıkıntılardan onu kurtarır. Geniş bilgi için bkz. Mehmet Yaman, a.g.e., s. 204-205.

Sevgileri ve yücelikleri üzerimize vacip olan Muhammed-Ali hürmetine cümle insanlığa yardım eyle!

İlahi Yarabbi!

Bu okunan Nâd-i Ali duasının azameti, fazileti, mucizâtı, kerameti, hikmeti ve hürmeti hakkı için, şu anda başını secdeye koymuş ve teslim olmuş canların dualarını kabul eyle!

Bizlerin de gönüllerimizi ve düşüncelerimizi nurlandırıp aydınlatarak ilahi nurundan feyiz almamızı nasip eyle!

Zor ve sıkıntılı anlarımızda o olağanüstü hallerin sahibi ve Hakk'ın kudret sırrı, İmam Ali'nin Velayeti hakkı hürmeti için dualarımızı kabul eyle!

Bismişah Allah Allah!

Vakitler hayrola! Hayırlar feth ola! Şerler def ola! Müminler şad ola!

Hakk-Muhammed-Ali gözcümüz, yardımcımız, bekçimiz ola.

On iki İmamlar, On Dört Masum-ı Paklar, On Yedi Kemerbest efendilerimiz katarından, didarından ayırmaya!

Üçlerin, Beşlerin, Yedilerin, Kırkların ve Ricalü'l-Gayp Erenlerinin, Kutbü'l-Aktab efendilerimizin hayır himmetleri üzerimizde hazır ve nazır ola!

Yüce Allah dertlerimize derman, hastalarımıza Şifa ihsan eyleye! Bizleri dermansız dertlerden, görünür-görünmez afetlerden saklayıp koruya!

Geçmişlerimize râhmet eyleye!

Yüce Allah yurdumuzu, ulusumuzu, varlığımızı, birliğimizi, dirliğimizi sonsuz eyleye! Ordumuzun kılıcını keskin, sözünü üstün eyleye!

Dualarımızı dergâh-ı izzetinde kabul eyleye!

Duası bizden, kabulü Allah'tan ola!

Gerçeğe Hû!

Secde bitmiştir. Zakirler düvazımam söylemeye başlarlar. Secde (tüm cemaat secdededir) Dede gülbankını verir:

Üçler, Beşler, Yediler hakkı için bağışla.

On ikiler, Kırklar hakkı için bağışla.

Masum-ı Pak hürmetine bağışla.

On Yedi Kemerbest hakkı için bağışla.¹²⁰

Hüseyn-i Kerbela acısına bağışla.

Şüheda hakkı için bağışla.

Katarın, didarın hakkı için bağışla.

Mürşit, pîr, rehber hakkı için bağışla.

Hızır aşkına, hazır aşkına bağışla.

Aşk için, muhabbet için bağışla.

¹²⁰ On Yedi Kemerbest; Selman-ı Farisi, Ali Kanber, Cafer-i Tayyar, Ebu Zerr-i Gaffari, Cabir-i Ensari, Malik-i Eşter, Abdullah İbn-i Abbas, Hasan-ı Basri, Zünnun-i Mısrî, Ebu Derda-i Amiri, Cömert-i Kassab, Amr İbn-i Umeyye-i Damiri, Ammar İbn-i Yaser, Süheyl-i Rumi, Ebu Mucem, Mikdat al Kindi, Bilal-i Habeş'tir. Bunlar: Hz. Ali'ye ikrar ederek, Hz. Ali tarafından kendilerine kemer bağlananlardır. Bkz. Onarlı a.g.e., s. 60.

Hikmet için, hizmet için bağışla.

Dua, şükür, kerem aşkına bağışla.

Kuran hakkı derman için bağışla.

Ber Cemal-i Muhammed Mustafa için bağışla.

Ber Kemal-i İmam Hasan, İmam Hüseyin için bağışla.

Gerçeğin demi için bağışla.

Duası bizden, kabulü Allah'tan ola! Gerçeğe Hû!

Zakir “tevhid”e başlar, nakaratları cemaat hep birlikte dillendirir. Secdeye varılır ve dede secde (Gülbang) duasını verir. Zakir miraçlamayı okumaya başlar.¹²¹ Sonrasında Gözcü her hizmette olduğu gibi yanlarında o da dardadır. Dede duasına başlar:

Bismişah Allah Allah!

Semahlar saf ola! Günahlar af ola! Döndüğünüz çarkı pervazlar Hakk için ola! Hakk için ola! Seyir için olmaya! Yardımcınız On iki İmamlar ola! İsteğinizi, dileğinizi Hakk-Muhammed-Ali vere! Semahınız kırklar semahı ola. Semahı bizlere bağışlayan Muhammed Mustafa'nın şefaati üzerimizde hazır ve nazır ola! Gerçeğe Hû!

Semahçılar rükuya durur. Dede duasına devam eder:

Bismişah Allah Allah!

Tecellanız, temannanız kabul ola! Hakk'ın dergâhına yazıla! Yüzünüz ak, gönlünüz pak ola! Yüce Allah da cümleminizin yardımcısı ola!

¹²¹ Geniş bilgi için bkz., Doğan, a.g.e., s. 164.

Gerçeğe Hû!

Semahçılar yerine otururlar. Gözcü meydandadır. Yere niyaz olur ve diz üstü oturarak şu duayı verir:

Allah-Muhammed-Yâ Ali.

Dar çeken, didar göre! Didar gören cehennem narı görmeyel Sofular safaya vara!

Tüm cemaat hep birlikte rahat otururlar. Yörelere göre istek semahı yapılır.

Günümüzde söylenen çok semah örnekleri vardır. Örnek olsun diye semah deyişleri yazmayı gerek görmedik.

İstek semahından sonra saki suyu gelir.

Sular temiz sürahilere konulmuştur. Saki bir elinde bardaklar diğer elinde sürahisi dara durur ve duasına başlar. Dede darda duran sakilere ve cemaate duasını verir: Sakiler suyu cemaate dağıtırlar. Allah'tan şifa olsun diye içilir. Görevliler dara durur. Dede görevlilere duasını verir. Sakiler niyaz ederek yerlerine otururlar. Sıra mersiyelere¹²² gelmiştir. Bütün cemaat ayağa kalkarak el ele tutuşurlar ve mersiyeyi hep birlikte aşk ve huşu ile söylerler. Cemaat hep birlikte el ele tutuşarak bu mersiyeyi söylemiştir. Peşinden zakir kısa olarak Kerbela'yı anan bir mersiye daha okur. Bir sonraki aşamada salavat cemaatle birlikte verilir. Zakirle birlikte tüm cemaat salavat verir. Cemaat secdededir. Secde duasını dede verir. Süpürgeciler meydandadır. Dualarını verirler. Dede süpürgecilerin duasını verir:

Bismişah Allah Allah!

¹²² Mersiye: İslam ülkeleri edebiyatında, ağıt anlamına gelen şiirsel anlatımdır. Ölen kişilerin ardından üzüntü ve acı belirten, ölen kişiyi övücü deyiş ve şiirdir. Bkz. Doğan, a.g.e., s. 208.

Hayır hizmetleriniz kabul ola.

Muradınız hâsıl ola.

İsteğinizi, dileğinizi Hakk Muhammed Ali vere!

Hizmetlerinizden de şefaata bulasınız. Gerçeğe Hû!

Lokmacılar meydandadır. Elinde lokma dara durarak
duasını verir:

Bismişah Allah Allah!

Evvel Allah diyelim. Kadim Allah diyelim.

Geldi Hakk sofrası, Hakk versin biz yiyelim.

Demine Hû diyelim. Allah eyvallah. Nefes pirdedir.

Dede lokma duasını verir: Lokmalar eşit olarak herkese
dağıtılır. Hizmet bittikten sonra hizmetli razılık ister:

Cemaat: Biz razıyız, Hakk da senden razı olsun.

Lokmacı: Allah da sizlerden razı olsun.

Çerağcı çerağları sır eder (Söndürür) ve şu duayı okur:

Esirgeyen Bağışlayan Allah'ın Adıyla

Yaratanın nuru aşkına; Yâ Allah, Yâ Allah, Yâ Allah.

Peygamberliğin nuru aşkına; Yâ Muhammed, Yâ
Muhammed, Yâ Muhammed.

Velayetin nuru aşkına; Yâ Ali, Yâ Ali, Yâ Ali.

Dede duasını verir:

Bismişah Allah Allah!

Batın oldu çerağı Nur-ı Ahmet

Zahir oldu řems-i mah-ı Muhammed.

Allah Eyvallah. Hû Dost!

Posta kaldırılır. Dede duasını verir:

Bismişah Allah Allah!

Post kadim ola. İnkâr yok ola!

Burada sorulan ahirette sorulmaya!

Müminler abâd, münâfıklar ıslah ola!

Gerçeğe Hü!

On iki hizmette görev alanların tümü dardadır. (On iki hizmet sahiplerine toplu dua verilir.) Dede duasını verir. Cem bitmiştir. Dağılma duasını dede verir. Cemaat meydana niyaz ederek edebince ayrılır. Cem bitmiştir.¹²³ Genel manasıyla bir cem erkânı bu şekilde yapılmaktadır. Anadolu'da bulunan bütün Alevî topluluklarında uygulanan cem ayinlerinde temelde farklılık olmasa da uygulamalarda farklılık olacaktır. Bütün Alevîler için tek örnek diyebileğimiz cem ayini bulunmamaktadır. Okunan deyişler dualar nefesler mersiyelerde vb. farklılıklar bulunmaktadır.

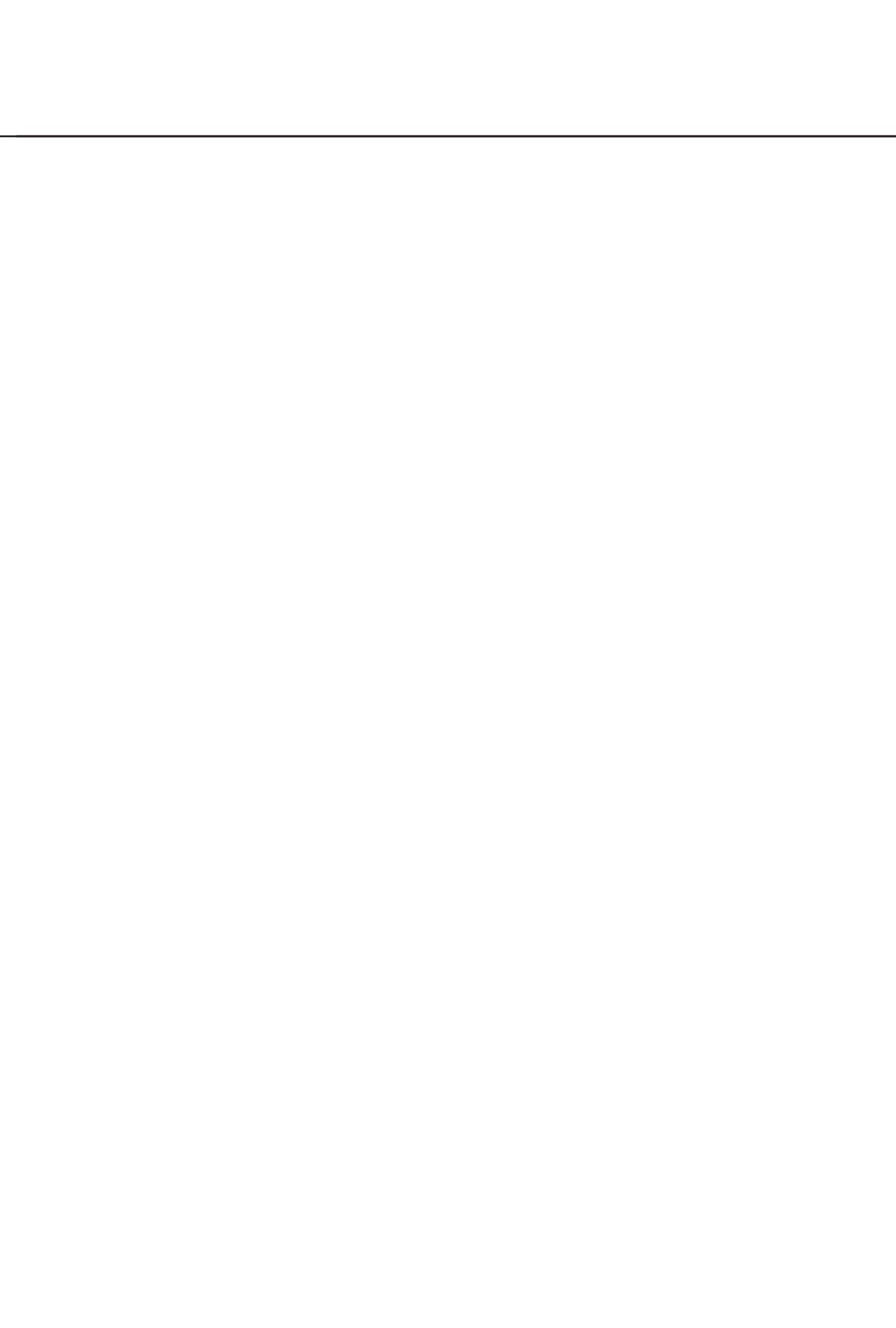
¹²³ Bkz. Komisyon, **Cem'imi Öğreniyorum**, s. 12-63; İlhan, a.g.e., s. 263-312; Tur, a.g.e., s. 352-420; Zelyut, a.g.e., s. 294-318; Mehmet Yaman, a.g.e., s. 163-203.

İKİNCİ BÖLÜM
İSTANBUL'DA MEVCUT CEM EVLERİ
ve FAALİYETLERİ

A. ADALAR CUMHURİYET EĞİTİM ve KÜLTÜR VAKFI

Özellikle büyük şehirlerde bulunan ve dernek, vakıf, cem ve kültür evleri kurumları altında örgütlenen Alevîler, 1950'li yıllardan sonra sanayileşme, şehirleşme ve kırsal alanlardan büyük şehirlere iş bulma ve benzeri sebeplerden dolayı göç eden Alevîlerin geçmişlerinde var olan dini, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kurdukları kurumlar olmuştur. Bugün üzerinde çokça tartışılan bu kurumların niteliğinin dindeki yeri, geçmişteki varlığı, bugünkü konumları birçok tartışmalara sebep olmaktadır. Biz de bu çalışmamızın ikinci bölümünde özellikle merkezi İstanbul'da bulunan veya Türkiye'nin değişik yerlerinde merkezleri olup bugün İstanbul'da şubeleri olan, etkin olarak faaliyet gösteren dernek vakıf veya cem evi başlığı altında açılan, cem ayinlerinin yapıldığı, ulaşabildiğimiz cem evlerinin kuruluşu, kuruluşunda etkin olan kişileri, eğitim, sosyal, dini, kültürel ve basın yayın yönünden yaptıkları faaliyetleri veya amaçlarını, yaptığımız gözlemlerle sunmaya çalışacağız.

Adalar Cem Evi İstanbul'da bulunan en eski cem evidir. Ada'nın demografik yapısından dolayı cem evinde değişik din mensuplarının varlığına rastlanmaktadır. Söz konusu cem evi; İslam dininin kuşatıcılığını, Hz. Muhammed'in son ve evrensel peygamber olduğunu kanıtlama amaçlı çalışmalar yapmıştır. Yine insanların sevgi ve hoşgörüsünü kazanmayı ön planda tutmakta, İslam tasavvufu üzerinde ağırlıkla durmakta, ayrıca milli ve manevi değerleri korumaya ve yaşatmaya önem vermektedir. Kurumun İstanbul'un içinde bir cem evi vardır ve burada haftanın belirli günlerinde ayinler yapılarak insanlara hizmet sunulmaktadır.

1-VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ

Vakfın amacı; evrensel kültür değerlerini yakalayan engin ve eşsiz kültür mirasımızın özellikle tasavvuf kültürünün araştırılması, ortaya çıkarılması, geliştirilmesi ve korunması, ülkemiz kültür hayatının uluslararası kültür değerlerine katkıda bulunması amacı doğrultusunda seminer, brifing, konferans, taşıtırma, sohbet toplantıları, araştırmalar, kurslar ve benzeri toplantılar düzenlemek, kültürel faaliyetlerde bulunmak, aynı amaçla çalışan gerçek ve tüzel kişilere yardımcı olmak, hiçbir din, dil, cins, renk ve ırk ayrımı yapmaksızın yetenekli fakat maddi imkandan yoksun öğrencilere her türlü eğitim, öğretim ve barınma olanakları ile çağdaş bir toplumda gerekli bir sevgiyi geliştirmek ve dayanışmayı sağlamak amacıyla birleştirici bir istikamette katkıda bulunmak,¹ İstanbul Adalar'da "Cem ve Kültür" Evleri yapmaktır.²

a-Sosyal Faaliyetler

Cem evi bünyesinde bulunan 300 kişilik yemekhanede haftanın belirli günlerinde yemek verilmektedir. Bu yemekler verilirken herhangi bir ayrıma gidilmemektedir. Kırk yemekleri, lokmalar ve hayır yemekleri gelen insanlara dağıtılmaktadır. Kurban ve adak kesmek isteyen vatandaşlar için kesimhane yapılmaktadır.

Cem evi, hizmetlerini gelen yardımlardan yapmakta ve bu yardımlar her inanç kesiminden bağış olarak verilmektedir. Cem evini diğer cem evlerinden ayıran bir özelliği de evlenmek isteyen fakat yeterli maddi imkâna sahip olmayan gençlere yardım yapılmasıdır. Ramazan aylarında camilerde helva dağıtılmakta ve cem evinde iftar yemekleri verilmektedir. Cem evi toplumun her

¹ Vakıf Resmî Senedi, Madde: 3.

² Vakıf resmî senedinde ilk olarak "Cem" kelimesini kullanan ve tescillendiren vakıftır.

kesimine kucak açmaktadır. Hıristiyan, Musevi tüm insanlara hizmet vermeye çalışmaktadır. Ayrıştırıcı değil bütünleştirici bir hizmet anlayışı ve toplumun ihyası için faaliyetler yapılmaktadır. Cem evi bünyesinde gasilhane ve morg mevcut olup burada cenaze hizmetleri yapılmaktadır. Cem evinde gelen misafirlerin kalabileceği misafirhaneler de bulunmaktadır. Aile çay bahçesinde kına gecesi kutlamaları vb. kutlamalar yapılmaktadır.

b-Eğitim Faaliyetleri

Vakıf bünyesinde semah, bağlama kursları, üniversite hazırlık kursları, okuma yazma kursları verilmektedir. Semahın tarihi kökenleri gelen insanlara anlatılarak inançsal ve kültürel boyutları konusunda insanlar bilgilendirilmektedir. El işleri, nakış-dikiş vb. kurslar için alt yapı çalışmaları yapılmaktadır. Eğitsel slaytlar hazırlanarak aile bireylerine rehberlik hizmetleri sunularak bireyler topluma kazandırılmaya çalışılmaktadır. Cem evi bünyesinde kütüphane mevcut olup; münderecatında felsefe, tarih, araştırma, psikoloji, roman, çocuk kitapları, bilim ve teknik ansiklopedileri bulunmaktadır.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Basın yayın faaliyetleri konusunda çalışma yapılmamaktadır. Bunun alt yapı çalışmaları yapılmaya başlamıştır.

d-Kültürel Faaliyetler

Her haftanın cuma akşamı 12 köşeli ve kubbeli cem evinde cem erkânı yapılmaktadır.³ Türkiye'de ilk defa cem erkânını halka açık yerlerde yapan cem evidir.⁴ Cem evi 700 kişilik kapasiteye

³ 12 köşe 12 imam'ı temsil etmektedir.

⁴ Güngör Yıldırım tarafından cem halka açık yerlerde (kahvelerde vb. yerlerde) 1968-1969 yıllarında yapılmıştır.

sahiptir. Kutsal ve bazı önemli gün ve gecelerde özel cemler düzenlenmektedir. Kandil gecelerinde cemler düzenlenmekte ve cemlere insanlar davet edilmektedir. Davet için basılan broşürlerde bölgenin yapısı dikkate alınarak Kur'an'dan, Tevrat'tan ve İncil'den deliller getirilerek 3 din mensubu cem ayinine davet edilmektedir.⁵ Cem evinde Yahudi ve Hıristiyanlar da cem yapmaktadırlar.⁶ Bu sayede halkın bütün kesimi davet edilerek ortak noktada insanların birleştirilmesi ve çoğulcu bir katılımın olması sağlanmaktadır.

Cem evi, halkın her kesimini kucaklamak ve insanları kaynaştırmak için cem evinde belirli günlerde halk geceleri düzenlenmektedir. Bu halk gecelerinde deyişler çalınarak toplum eğitime çalışılmaktadır. Alevîliğin yeniden topluma tanıtılması ve toplum tarafından benimsenmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Peygamberimizin peygamberliği diğer dini grupların kendi kitaplarından deliller getirilerek ispat edilmeye çalışılmakta, İslam'ın evrenselliği ve bütünlüğü anlatılmaktadır.

Çocuk eğitimi ile ilgili anne ve anne adaylarına yönelik bilgilendirme toplantıları düzenlenmektedir. Orta Asya'dan Anadolu'ya geliş ve Türk tarihi ile ilgili araştırmalar yapılmaktadır. Tasavvuf ve inanç kültürü konusunda seminer ve konferanslar, paneller düzenlenmektedir.

B. CUMHURİYETÇİ EĞİTİM ve KÜLTÜR MERKEZİ VAKFI

Kısaca Cem Vakfı olarak bilinen, kamuoyuna yansıyan ılımlı İslamcılar paralelinde Alevî İslam söylemiyle Türk-İslam sentezcilerine yakın duran bu vakıf; 12 Mart 1995'te talihsiz bir

⁵ Cem evinde Sünnilerin ve Yahudilerin namaz kılabilmesi için seccade bulunmaktadır.

⁶ Üç din mensubunun bir arada Cem yapabildiği tek cem evidir. Bunun sağlanmasında Güngör Yıldırım'ın büyük emeği geçmiştir.

şekilde yaşanan "Gazi Olayları"ndan bir hafta gibi kısa bir süre sonra Prof. Dr. İzzettin Doğan'ın başkanlığında kurulmuştur.⁷

Kısa sürede yurt içinde ve yurt dışında cem ve kültür evleri açarak Türk Alevî İslam sentezini yaşatmak için faaliyetlerde bulunmuşlardır. Merkezi İstanbul Yeni Bosna'da bulunan Cem Vakfı bugün yoğun olarak faaliyet göstermektedirler. Özellikle Türk-İslam sentezini savunmasından dolayı gerek medya gerekse devlet adamları tarafından takdirle karşılanmışlardır. Bu durum seslerini daha fazla duyurabilme imkânına sahip olmalarını sağlamıştır. Basın-yayın faaliyetlerine de özellikle ağırlık verdikleri görülmektedir. İstanbul'un en büyük, en aktif, Alevîler tarafından en çok rağbet edilen cem evidir. İstanbul'un ve Anadolu'nun birçok yerinde cem ve kültür evleri bulunmaktadır.

İstanbul Dışında Bulunan Şubeler

Tekirdağ Çorlu Cem Kültür Evi, Mersin Yenice Cem Kültür Evi, Edirne Cem Kültür Evi, Kırklareli Lüleburgaz Cem Kültür Evi, İzmir Cem Kültür Evi, Elazığ-Karakoçan Cem Kültür Evi, Muş Varto Çaylar Cem Kültür Evi, Diyarbakır Merkez Cem Kültür Evi, Hatay Samandağ Cem Kültür Evi, Tunceli Pertek Cem Kültür Evi, Elazığ Karakoçan, Kavalcık Cem Kültür Evi, Tercan Erzincan Şube, Gölbaşı Adıyaman Şube, Malatya Şube, Kocaeli Şube, Aydın Şube, Yalova Şube, Ankara Şube, Sivas Şube.

İstanbul'da Bulunan Şubeler

Beykoz Cem Kültür Evi, Halkalı (Küçükçekmece) Yunus Emre Cem Kültür Evi, Bakırköy Cem Kültür Evi, Haramidere Cem Kültür Evi, İkitelli Cem Kültür Evi, Firuzköy Cem Kültür Evi, Fatma Ana Cem Kültür Evi, Maltepe Cem Kültür Evi, Kartal Cem Kültür Evi, Pendik Sülüntepe Erenler Cem Kültür Evi, Sultanbeyli Cem

⁷ Kaleli, **Alevî Kimliği ve Alevî Örgütlenmeleri**, İstanbul: Can Yay., s. 68.

Kültür Evi, Kaynarca Cem Kültür Evi, Sarıyer Cem Kültür Evi, Esenyalı Seyitseyfi Cem Kültür Evi.

1-VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ⁸

Evrensel kültür değerlerini yakalayan engin ve eşsiz kültür mirasımızı ve özellikle tasavvuf kültürünü araştırmak, ortaya çıkarmak, geliştirmek ve korumak; ülkemizin kültür hayatını uluslararası kültüre kazandırma amacı doğrultusunda seminer, brifing, konferans, tartışma, sohbet toplantıları, araştırmalar, kurslar ve benzeri toplantılar düzenlemek; kültürel faaliyetlerde bulunmak, aynı amaçla çalışan gerçek ve tüzel kişilere yardımcı olmak; hiç bir din, dil, cins, renk ve ırk ayrımı yapmaksızın yetenekli fakat maddi imkandan yoksun öğrencilere her türlü eğitim, öğretim ve barınma olanakları sağlamak; çağdaş bir toplumda gerekli olan sevgiyi geliştirmek ve dayanışmayı temin etme doğrultusunda birleştirici bir istikamet yakalamak vakfın amaçları arasında sayılmaktadır.

Vakfın Faaliyetleri:

Vakıf kuruluşunda belirtilen amaçları gerçekleştirmek için şu faaliyetlerde bulunmaktadır:

a- Engin ve eşsiz kültür mirasımızın korunması ve kültür hayatımızın geliştirilmesi için dergi, kitap, broşür ve gazete çıkarmak. Bu amaca uygun olarak seminerler, konferanslar, sohbet toplantıları, tartışmalar, geceler ve benzeri sosyal organizasyonlar düzenlemek.

b- Vakfın amaçlarına uygun olarak kültürel konularda araştırmalar yapmak, yaptırmak ve enstitüler kurmak.

---

⁸ Cem Vakfı Resmi Senedi, Madde: 3.

c- Bu konudaki fikir ve sanat eserleri sahipleriyle bunları üretenlere aynı ve nakdi yardımlarda bulunmak ve onları teşvik etmek.

d- Kültürlerle yakın ilişkisi ve yaygınlığı nedeni ile kitle haberleşme araçlarının en önemlileri olan sinema, video, müzik eserlerinin eğitici, öğretici, kültür yayıcı ve aktarıcı fonksiyonlarına işlerlik kazandırmak.

e- Sinema, tiyatro, müzik, halk oyunları ve edebiyat sahalarında gösterilen çalışmalara destek olmak.

f- Kültür mirasımızı oluşturan tarihi eser ve anıtları restore etmek, edenlere destek olmak veya o kültürü yaratanları araştırmak, araştırmaları teşvik etmek ve abideleştirmek.

g- Mümkün olan en kısa zamanda yurt ve okul açılması için bütün imkanları sarf ederek belediyelerden diğer kamu kurum ve kuruluşlarından ya da özel şahıs ve firmalardan arsa ve bina yardımı sağlamak.

h- Kurulan okul ve açılan kursların kapasitelerinin arttırılması için çalışmalar yapmak.

i- Yurt içinde ve yurt dışında benzer amaçlarla kurulmuş ve kurulacak vakıflarla ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliğinde bulunmak, kültürel alışveriş yapmak, vakfın amacına uygun olarak şirketler kurmak, kurulmuş olanlara iştirak etmek. Vakfın gücü yeterli hale getirildiği, yönetim kurulu ve genel kurulca tasvip olunduğu takdirde özel yüksek okul, üniversite, sağlık evi ve hastane açmak. Amacını gerçekleştirmek için (ilgili kurumdan gerektiğinde izin almak kaydıyla) yurt içi ve yurt dışından bağış ve kredi temin etmek, yetenekli ama maddi

imkândan yoksun olan öğrencilere yurt içi ve yurt dışı burs vermek.

a-Sosyal Faaliyetler

Vakıf bünyesinde birçok sosyal faaliyet gerçekleştirilmektedir. Cenaze için gasilhane ve morg bulunmaktadır. Cenaze namazı dede tarafından kılınmaktadır. Dost eli yardımlaşma derneği ile beraber çalışılmaktadır. Maddi durumu iyi olmayan ailelere zaman zaman erzak ve giysi dağıtımı yapılmaktadır. Cem evi bünyesinde bulunan 1000 kişilik aş evinde haftada 4-5 kez ücretsiz yemek dağıtımı yapılmaktadır. Haftada 7000-8000 kişiye yemek verilmektedir.

Adaklık ve kurbanlık satışı yapılmaktadır. Ayrıca adakların ve kurbanların kesilmesi için kesimhane mevcuttur. Haftanın belli günlerinde lokmalar yapılarak ve dede tarafından dualanarak gelen insanlara dağıtılmaktadır. Halktan aldığı yardımları halka götürerek ihtiyaç sahibi insanlara yardımcı olunmaktadır. Birey ve iş geliştirme programı ile iş arayan fakat bu konuda ilgili kurumlara ulaşabilme sıkıntısı yaşayan insanlara aracılık hizmeti verilmektedir. İş geliştirme projeleri hakkında seminerler, paneller verilmektedir.

b-Eğitim Faaliyetleri

Cem Vakfı bünyesinde 2002-2003 Eğitim Öğretim döneminde eğitime ÖSS hazırlık olarak başlayan Cem Dershanesi 2006-2007 yılına kadar hem OKS hem YGS hazırlık öğrencilerine hizmet vermiştir. 2006-2007 eğitim-öğretim yılında 100 kişiye burs verilmiştir. Cem evi kütüphanesinde 4000-5000 kitap bulunmaktadır. Edebiyat, tarih, doğa, siyaset, dil, din, ekonomi, sanat, tıp bilimleri hakkında kitaplar mevcuttur.

Vakıf bünyesinde birçok kurs verilmektedir. Verilen kurslar arasında saz, semah, İngilizce, matematik, okuma-yazma, Osmanlıca, Almanca vb. kurslar sayılabilir. Dedelik için hizmet içi eğitim kursları verilmektedir. Genç dede adaylarına yönelik etkin katılımli seminerler uzman kişiler tarafından verilmektedir. Dede adaylarına bu kurslarda İslam inanç ve itikadı ile ilgili bilgiler verilmektedir. 12 hizmet kursuna alınan dede adayları burada cem ayini için gerekli olan bilgi ve donanıma sahip olmaktadır.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Vakıf binasında hizmet veren Cem TV ve Cem Radyo vakfın kendisini geniş kitlelere duyurabilme imkânını sağlamıştır. Teknolojinin bütün imkânlarını kullanarak Alevîliğin gerçek manada anlaşılması ve Alevîlik hakkında var olan önyargıların kırılması için çalışmalar yapılmaktadır. Basın-yayın faaliyetlerinde oldukça aktif olan vakıf, birçok kitap ve derginin basımını yapmaktadır. Cem dergisi vb. yayınlar vakıf tarafından çıkarılmaktadır.

d-Kültürel Faaliyetler

Haftada bir kez perşembe akşamı 1200 kişilik cem evinde cem ayini yapılmaktadır. Cem evinde birlik cemleri, bayram cemleri, görgü cemleri, musahiplik cemleri ve yöresel cemler düzenlenmektedir. Alevîlik inanç ve kültürü ile ilgili konferans, seminer, bilgi şöleni ve paneller düzenlenmektedir.

Cem Vakfı bünyesinde Alevî İslam Din Hizmetleri Başkanlığı kurulmuştur. Amacı, Türkiye ve yurt dışında bulunan Alevî gruplarla beraber Alevî İslam'ın inancı, tarihi gelişimi, felsefesi, sosyal ve ahlaki esasları, iletişim ve kültürü ile ilgili görevleri yürütmek; din, inanç ve ibadet konusunda eğitim vererek toplumu aydınlatıp cem evlerinde amacına uygun olarak uygulamaların yapılmasını ve denetlenmesini sağlamaktır. Alevî

İslam İnancı, Alevî-Bektaşî-Mevlevî-Nusayri ve bu İslami yorumu esas alan diğer inanç gruplarını ifade eder.⁹

C. ERİKLİ BABA KÜLTÜR DERNEĞİ

1-DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ

Derneğin amacı; Erikli Baba Türbesi'nin yapımı ve restoresini sağlamak, bunun için gerekli gelirleri toplamak, Alevî-Bektaşî dergâhlarının geçmişte olduğu gibi günümüzde de aktif olarak faaliyet gösterebilmesi için çalışmalarda bulunmak, Alevî-Bektaşî temel felsefesini yaşanılır kılmaktır.

a-Sosyal Faaliyetler

Erikli Baba Alevî vatandaşlarımızın önemli merkezlerinden biridir. Erikli Baba Alevî-Bektaşî geleneğinin temsilcilerinden biridir. Türbe ve çevresi şu anda çeşitli faaliyetlerin yürütüldüğü bir merkez konumundadır. Mezhep farkı gözetilmeden gelen tüm insanlara hizmet verilmektedir. Alevî vatandaşlara hizmet ettiği kadar Alevî olmayanlara da insanlara da hizmet etmektedir. Sosyal faaliyetlerin yürütülmesi noktasında gerekli olan hassasiyet gösterilmektedir. Cem evinde bulunan 600 kişilik aş evinde haftanın belirli günlerinde fakirlere, düşkünlere, yetimlere, yemek verilmektedir. Mevlit yemekleri, sünnet yemekleri, hayır yemekleri, lokmalar, kırk yemekleri verilmektedir.¹⁰ Muharrem ayında 12 gün aş evinde iftar yemekleri verilmektedir.

Dernek kurulduğu günden beri sosyal hizmet anlayışının yerleştiği bir kurum olmaya çalışmaktadır. Cem evi bünyesinde

⁹ Bkz. Cem Vakfı Alevî İslam Din Hizmetleri Başkanlığı Tüzüğü.

¹⁰ Vefat eden şahıs adına cenazenin yakınları tarafından kesilen kurbanların cemaate yedirilmesine lokma denir.

cenaze hizmetleri için gasilhane ve morg bulunmaktadır. Vefat eden insanlara karşı son görev bu şekilde tamamlanmaktadır.

Cem evinde kurbanlık ve adak satışı yapılmaktadır. Kurbanlar için kesimhane de bulunmaktadır. Alevî vatandaşlar Allah yolunda, Allah rızası için burada kurbanlarını keserler. Bu erkân Allah yolunda canlarını vermeye hazır olduklarını göstermek manasındadır. Hz. İsmail'in gösterdiği Hakk yolda kurban olma teslimiyetini yeniden yaşarlar. Bu bakımdan kesilen kurbanlarla gerekirse canlarını Allah yolunda feda edebileceklerini, kendilerini kurban etmekten çekinmeyeceklerini ifade etmiş olurlar.¹¹ Kadın ve gençlik kolları aktif ve etkin şekilde faaliyet göstermektedir.

b-Eğitim Faaliyetleri

Cem evinde saz, semah, İngilizce, matematik, Türkçe, dikiş-nakış kursları verilmektedir. Alevî vatandaşların dini eğitimlerini almaları için dede tarafından zaman zaman kurslar düzenlenmektedir. Cem evinde bulunan kütüphanede Alevî-Bektaşî kültürünü tanıtan kitaplar bulunmaktadır. Cem evinde eğitim hizmetleri üzerinde hassasiyetle durulmaktadır. Eğitim hizmetlerini kusursuz işlemesi için eğitim merkezi kurulması planlanmaktadır.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Basın-yayın faaliyetleri konusunda vakıf fazla aktif değildir. Sadece Erikli Baba Dergâhını tanıtan broşürler basılmaktadır.

---

¹¹ Cem evinde; Muharrem Kurbanı, Görgü Kurbanı, Bayram Kurbanı, Musahip Kurbanı, Kabir Kurbanları kesilmektedir.

d-Kültürel Faaliyetler

Derneğin kültürel faaliyetlerinin esasını Alevî-Bektaşî kültürünü yaşama ve yaşatma amacı oluşturmaktadır. Kurumun bir dedesi bulunmaktadır. Her perşembe cem ayını 300-400 kişilik cem evinde yapılmaktadır. Cem öncesi küskünler barıştırılmakta, lokmalar dağıtılmaktadır. Özellikle kış aylarında kendi yöresel cemlerini yapmak isteyen vatandaşlar burada cemlerini yapabilmektedirler. Dede gerektiği zaman dini nikâh kıymak isteyen vatandaşların nikâhlarını kıymaktadır. Yine bunlar yanında dede, dine ve günlük hayata dair insanların problemlerine çözüm bulmaktadır.

Dini ve resmi bayramlarda günün anlam ve önemini anlatan konferanslar düzenlenmektedir. Sonuç olarak dini ve milli şuur vatandaşlara verilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca Alevî-Bektaşî kültürünü tanıtan panel, konferans, seminer ve sempozyumlar düzenlenmektedir.

D. GARİP DEDE TÜRBESİ KORUMA ONARMA ve YAŞATMA DERNEĞİ

1-DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ

Derneğin amacı; Garip Dede Türbesi'ni korumak, onarmak, yaşatmak ve Garip Dede'nin temel felsefesini, düşüncesini insanlara anlatabilmek; bunun için konferans, panel, brifing ve seminerler düzenleyerek bu kültürün canlılığını koruyabilmesini sağlamaktır.

a-Sosyal Faaliyetler

Cem evinde bulunan 300 kişilik aşevinde haftada 5-6 kez yemek verilmektedir. Aş yemekleri, lokmalar, kırk yemekleri ve

mevlit yemekleri burada gelen insanlara ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Muharrem ayında 12 gün, Hızır Orucunda 3 gün iftar yemekleri verilmektedir. Aş pişmeyen evlerde bu güzellik yaşanılmaya ve yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Kurban ve adak kesmek isteyenler burada kurbanlıklarını satın alabilmekte ve kesimhanede kestirebilmektedir. Cenaze hizmetlerinin yapılması için cem evi bünyesinde gasilhane ve morg bulunmaktadır.

Kurumun bir dedesi bulunmaktadır. Dede, resmi nikâhını yaptıran genç çiftlerin dini nikâhı vb. inanç hizmetlerini yapmaktadır. Dede, gelen insanların dini sorularına cevap vermekte bu konuda insanlara yardımcı olmaya çalışmaktadır. Yine, kesilecek adak ve kurbanların dualanması işini yapmakta ve kurbanı kestiren kişiye dua etmektedir.

Dernek 2007 yılında toplam 400 aileye kuru erzak yardımı yapmıştır. Maddi durumu iyi olmayan ailelerin çocuklarının sünnet edilmesi her sene dernek tarafından yapılmaktadır. Bu sünnet şölenleri her sene farklı sanatçılarla beraber şenliğe dönüştürülerek bir bayram havasında gerçekleştirilmektedir. 1998 yılından itibaren bu hizmet coşkulu bir şekilde devam etmektedir. Bu sünnet şölenlerinde de bütün masraflar dernek tarafından karşılanmaktadır.¹²

Kızılay'la beraber kan bağışı kampanyaları düzenlenerek ihtiyaç sahibi insanlara kan ulaştırılmaktadır. 17-18 Ekim 1998 tarihleri arasında ilk kan verme kampanyası yapılmıştır. Sekiz yıldan beri aralıksız kan bağışı kampanyası devam etmektedir.¹³ Mevlana'ya Abdal Musa'ya ve Hacı Bektaş'a turlar

¹² Geniş bilgi için bkz. **Garip Dede Türbesi Dergâhı**, s. 64-65.

¹³ Geniş bilgi için bkz. a.g.e., s. 66.

düzenlenmiştir.¹⁴ Kutsal mekânlar ziyaret edilerek bu inanç ve kültür öğeleri canlı tutulmaktadır.

b-Eğitim Faaliyetleri

Alevîlik inancıyla adeta özdeşleşmiş bir mahiyet arz eden saz ve semah ile ilgili kurslar verilmektedir. Bunun yanında 12 hizmetin içinde yer alan zâkirlik kursu da verilmektedir. Bu iki kurs bütün cem evlerinde üzerinde hassasiyetle durulan faaliyetlerdir. Yapılan faaliyetler çerçevesinde gençlerin kendi inanç ve kültürlerini öğrenmeleri ve yaşamaları amaçlanmıştır. Bu konuda hizmetlere ve eğitimlere devam edilmektedir. Ayrıca ihtiyaç duyulduğunda dede adaylarına yönelik yetiştirme kursları düzenlenmektedir. Bu kurslarda Alevî inanç ve kültürünü yaşatmak için çaba harcanmaktadır. Cem evinde İngilizce kursu da verilmektedir. Cem evinin kütüphanesinde Alevîlik inanç ve kültürünü tanıtan kitaplar bulunmaktadır. Kütüphanedeki kitaplar arasında Alevîliği araştıran ünlü simaların kitapları vardır.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Dernek, basın-yayın faaliyetlerinde çok aktif olmamakla beraber takvim, kitap ve broşür bastırmaktadır. Bu konuda çalışmalar devam etmektedir.

Dernek tarafından basılan kitaplar:

1-Garip Dede Türbesi Dergâhı

2-Alevîlik İnanç Edeb Erkân

¹⁴ Hacı Bektaş'a düzenlenen turlar ve gezilerde misafirlerin konaklaması için Garip Dede Kültür ve Konuk Evi 17 Ağustos 2006'da hizmete açılmıştır.

Bununla birlikte her yılbaşında Garip Dede Türbesi Dergâhı takvimi bastırılmaktadır.

d-Kültürel Faaliyetler

Cem evi bütün kültürel etkinliklere ve hizmetlere açıktır. Haftada bir kez perşembe günü 1000 kişilik cem evinde cem yapılmaktadır. Cem evi modern bir yapıya ve görünümüne sahiptir. Cem evinde kendi yöresel cemlerini yapmak isteyen Alevî vatandaşlar da değişik günlerde cem ayini yapabilmektedir. Ayrıca cem evinde diğer cem ayinleri de yapılmaktadır. Dernek toplumun her kesimine kucak açmış ve herkesin sevgisine mazhar olmuştur; hizmetlerinde herhangi bir ayrıma gitmeden devam etmektedir.

Dernek tarafından organize edilen panellerde birçok panelist kültürel manada halkın eğitilmesi ve yetiştirilmesi için çalışmıştır. İnsanlara iyiyi, güzeli, doğruyu öğretmek, yeni yetişen gençlere bu kültürü tanıtmak ve yaşatmak için faaliyetlere devam edilmektedir. Dernek tarafından uluslararası panel ve sempozyumlar düzenlenmektedir.

Dernek tarafından belirli günlerde birçok özel etkinlik düzenlenmektedir. Her yıl 8 Mart günü dünya kadınlar günü etkinliklerle kutlanmaktadır.¹⁵ Her sene 21 Mart'ta Nevruz, Hz. Ali'nin doğum günü kutlanmaktadır. Dernek tarafından farklı etkinliklerle Anneler Günü kutlanmaktadır. Radyo Barışın düzenlediği "birlik, beraberlik ve barış adına semah dönenler" etkinliğine Garip Dede Türbesi Semah Ekibi "Barışa Semah" dönmüştür. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 10 Kasım Atatürk'ü anma kutlamaları her yıl yapılmaktadır.

---

¹⁵ Geniş bilgi için bkz. **Garip Dede Türbesi Dergâhı**, s. 104-105.

E. GAZİ KÜLTÜR VAKFI

1-VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI VE FAALİYETLERİ

Vakfın amacı; Alevîlik inanç ve kültürünün devamını sağlamak, büyük şehirlerde yaşayan Alevî vatandaşların dini sorularına cevap vermek, bu kültürün yaşayabilmesi için uygun mekânları tesis etmek, yeni yetişen neslin Alevî inanç ve temel kültürünü benimseyebilmesi için eğitim faaliyetleri düzenlemek ve bu hizmetler yapılırken din, dil, ırk, cins ayrımına gitmeden hizmetleri bütün insanları kapsayacak şekilde yapmaktır.

a-Sosyal Faaliyetler

Cem evi bünyesinde bulunan aşevi toplam 600 kişilik kapasiteye sahiptir. Haftada 4-5 kez ücretsiz yemek verilmektedir. Gelen vatandaşlar burada lokmalarını ve hayırlarını haftanın her günü verebilmektedir. Muharrem ayında 12 gün boyunca ve Hızır orucunda iftar yemeği verilmektedir. Cem evinin girişi sağlık kurumu, market ve lokantadan oluşmaktadır. Buradan elde edilen kira gelirleri vakfın ihtiyaçlarının karşılanmasında harcanmaktadır. Ayrıca binanın arka kısmında iki kattan ibaret cenaze bölümü bulunmaktadır. Cenaze bölümünde bayan ve bay 2 gasilhane, 9 üniteli derin donduruculu morg bulunmaktadır. Cenazeye katılan misafirler için 500 kişi kapasiteli bir bekleme salonu bulunmaktadır.

22.10.2002 tarihinde Orman Bakanlığı ve Orman Bölge Müdürlüğü ile yapılan protokol ile Alibeyköy baraj üstü ormanının bakımı resmi olarak vakfa verilmiştir. Alibeyköy Barajı üstü ormanlık alanı Gazi Mahallesinde yer alan 374 hektar ormanlık alanın bakımı, temizliği, yangına karşı koruma ve ilaçlanması cem evi tarafından yapılmaktadır. Orman Bölge

Müdürlüğü, Sivil Toplum Örgütleri ve Belediyelerin iş birliği ile koşu parkurları, piknik alanları, ormanı geliştirme, fidanlık ve seracılık kurslarının açılması ve kursiyerlerin yetiştirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Cem evi çevre ve orman hizmetlerinde gönüllü olarak çalışmaktadır. Her sene haziranın ilk haftasında Gazi Ormanı'nda geleneksel yaz şenliği düzenlenmektedir.

Sağlık merkezinde alanında uzman hekimler tarafından sağlık taramaları ve sağlık alanında rehberlik hizmetleri yapılmaktadır. Sağlık alanında kadınların bilgilenmesi için zaman zaman toplantılar düzenlenmektedir. Anneler günü ve kadınlar gününde kutlamalar yapılmaktadır.

b-Eğitim Faaliyetleri

Gazi cem evinde birçok farklı alanlarda kurs verilmektedir. İlk, orta ve lise hazırlık kurslarının yanı sıra şu kurslar da faaliyet vermektedir: Bilgisayar kursu, kuaför kursu, okuma-yazma kursu, boyama kursu, bağlama ve koro kursu, semah kursu, folklor ve tiyatro kursu, İngilizce kursu, Kur'an kursu, biçki dikiş ve halı kursu, Almanca, Fransızca, gitar, satranç, Türkçe, matematik, fen bilgisi, sosyal bilimler, web tasarım, bilgisayar programcılığı, bilgisayarlı muhasebe, resim vb. kurslar verilmektedir. Kütüphanede her alanla ilgili toplam 5000 kitap bulunmaktadır. Kütüphanede herkes yararlanabilmektedir ve çeşitli alanlarda araştırma yapabilmek için kaynak kitaplar bulabilmektedirler.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Basın-yayın faaliyetleri yönünde fazla çalışmaları bulunmamaktadır. Bu konuda çalışmalara başlanmıştır. Cem evi sadece takvim bastırmaktadır.

d-Kültürel Faaliyetler

Alevîlik inancının gereği olan cemi haftada bir kez perşembe akşamı yapılmaktadır. Gelen insanların talebine göre farklı zamanlarda yöresel cemler ve görgü cemleri de yapılmaktadır. Gerekli zaman cemin öğretilmesi ve öğrenilmesi için öğretici cemler yapılmaktadır. Cem evi her kesimin ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışmaktadır.

Vakıf tarihi yerlerin ziyareti, tarihi şuurun oluşturulması, Alevî inanç ve kültürünün tanınması için gezi ve turlar düzenlenmektedir. Bu amaç doğrultusunda vakıf bünyesinde birçok gezi ve turlar düzenlenmiştir. Hacı Bektaş Veli'ye ve Abdal Musa'ya geziler tertip edilmektedir. Yurt içinde düzenlenen toplu organizasyonlara Cem evi aktif olarak katılmaktadır.

Cem evi Alevîlik inanç ve kültürüyle ilgili 300 kişilik konferans salonunda panel, konferans ve seminerler düzenlenmektedir. Gençlerin eğitimi üzerinde önemle durulmaktadır. Yeni neslin sağlıklı yetişmesi için dede tarafından Alevîlik inanç ve kültürü gençlere anlatılarak onların yetiştirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Kendini bilen, kültürünü yaşayan ve inancının gereklerini yapan gençler yetiştirilmektedir.

F. HACI BEKTAŞ VELİ ANADOLU KÜLTÜR VAKFI¹⁶

Türkiye'nin değişik yerlerinde bulunan şubeleri ile geniş bir sahaya yayılmış olan vakfın merkezi Ankara'da olmasına rağmen, İstanbul'da halk tarafından Okmeydanı Cem Evi olarak bilinen şubesinden dolayı çalışmamıza almayı uygun gördük. Okmeydanı Cem Evi genellikle İstanbul Şişli'de oturan

¹⁶ Halk tarafından Okmeydanı Cem Evi olarak bilinmektedir.

Alevîlerin ihtiyaçlarını karşılayan, sosyal-kültürel faaliyetlerin yapıldığı, dini hizmetlerin yerine getirildiği, gençlere yönelik eğitsel çalışmaların yapıldığı, İstanbul'un en faal cem evlerindedir.¹⁷

1-VAKFIN-CEMEVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ

Anadolu, asırlardır bugüne çeşitli medeniyetlerin kurulup yeşerdiği ve yaşadığı bir mekân olarak bu medeniyetlerin kültür izlerini günümüze taşıyan doğu ve batıyı birleştiren çok önemli bir yarım adadır. Vakfın amacı bu kültür mozağini ve onun en önemli sentezini yapan büyük Türk düşünür ve bilim adamı Hacı Bektaş Veli'nin öğretilerini ulusal ve uluslararası alanda bir bütünlük içinde ele alıp araştırmak, belgelemek, yararlı sonuçlar elde etmek ve elde edilen birikimi geleceğe aktarmaktır.¹⁸

Vakfa gelir sağlamak amacı ile yıllık brüt gelirlerin %20'lik kısmından ayrılan miktarlar, şartlı bağışlar ve vakıf malvarlığı içinde bulunan değerlerle;

a-Her türlü dinlenme, sosyal sportif ve turistik tesisler açar. Ticari, sınaî, zirai alanlarda ve hizmet alanlarında faaliyet gösterecek şirketler ve ekonomik işletmeler kurar, işletir ve işlettirir.

b-İlgili mevzuat esaslarına göre her türlü şirketlerin ve kamu ortaklıklarının hisse senetlerini, ortaklık paylarını alıp satar ve iştirak eder.

c-İthalat ve ihracat yapar, hava yolları, gemi ve otobüs işletmeleri kurup işletir. Turizm amaçlı otel ve moteller işletir, yatçılık, balıkçılık gibi denizcilik sektöründe faaliyet gösterecek işletmeler kurar.

¹⁷ Vakıf 27 kurucu üye tarafından kurulmuştur.

¹⁸ Vakıf Resmi Senedi, Madde: 3.

d-Menkul ve gayrimenkuller alıp satar, devir ve ferağ verir, kiralar, kiraya verir, yasalar çerçevesinde bağış ve ipotek işlemleri yapar.

e-Her türlü reklam faaliyetlerinde bulunur.

f-Sergiler açar, şenlikler, balolar, geceler vs. sosyal etkinliklerde bulunur. Bütün etkinliklere katılır ve katkıda bulunur.

g-Her türlü, bilimsel kültürel, sanatsal ve eğitsel yayınlar yapar. Kitap, dergi, gazete ve broşürler çıkarır. Televizyon ve radyo istasyonları kurup işletir.

h-Semah gösterileri, kültür evleri ve kültür merkezleri yapar ve yaptırır.

i-Amaçları ile ilgili kanuni izinler dahilinde kutsal değerlerin, tarihi mirasların abide ve anıtların korunması ve restorasyonu için faaliyet gösterir. Bu konuda tüm kamu ve özel kuruluşlarla yardımlaşma ve iş birliği yapar.

ı-Geçmiş ve günümüzde Hacı Bektaş Veli ile ilgili konularda hizmet etmiş, ilişkileri doğmuş belli bir yöre ya da daha geniş çevrede kabul görmüş bilim adamları, ozan, yazar ve halk adamlarına maddi ve manevi yardımlarda bulunur. Bunlara ilişkin olarak yardım kampanyaları açar. Ölüm, evlenme ve benzeri hallerde sosyal yardımlarda bulunur. Ayrıca vefat edenlerin doğum ve ölüm yıl dönümleri ile ilgili anma günleri düzenler, düzenlenen günlere ve törenlere katılır.

j-Hacı Bektaş Veli ile ilgili müzik, plastik sanatları, yazma ve nadir eserleri açığa çıkarır. Görüntülü ve sesli eserleri derler ve bu konularda envanter çalışmaları yapar.

k-Yaşlı ve muhtaçlar için huzur evleri açar ve sağlık hizmetleri verir.

l-Yurt, pansiyon ve kreşler açar, sağlık tesisleri, poliklinikler ve hastaneler kurup işletir.

m-Afetlerde ve dar günlerde ayırım gözetmeksizin tüm insanlara olanakları ölçüsünde yardım eder ve kampanyalar açar.

n-Tabiat ve çevre bozulmasını önlemek için gerekli çalışmalar yapar.

İnsanlar arasında sevgi, barış ve kardeşliği sağlamak, Hacı Bektaş Veli sevgisini yaymak ve yaşatmak amacıyla yurt içi ve yurt dışında aynı amaçlı vakıf, dernek ve tüm kamu kurum ve kuruluşları, yüksek okullar, üniversiteler ve Bakanlıklarla mer'i mevzuatın izin verdiği ölçüde ve yasaklamadığı konularda her türlü iş birliği ve koordinelerde bulunur. Bunların faaliyetlerine iştirak eder, yardım alır, yardım eder ve müşterek çalışmalar yapar. Bunun için gerekli yönetmelikleri düzenler.

Üyelerin ve yoksul halkın cenaze ve defin işlerinde, doğum, ölüm, hastalık durumlarında, sünnet ve düğünlerinde imkânlar ölçüsünde yardımcı olur.

Arsası üzerinde Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Merkezi inşa eder, işletir ve gerekli diğer inşaatları yapar.

Amaç, faaliyet, çalışma ve hizmet konuları ve biçimlerini gerçekleştirmek için gerekli diğer çalışmaları yapar.¹⁹

---

¹⁹ Vakıf Resmi Senedi, Madde:4.

a-Sosyal Faaliyetler

Vakıf sosyal faaliyetlerde de çok aktiftir. 700 kişilik yemekhane ile haftada en az 3 kere ücretsiz olarak yemek dağıtılmaktadır. Cenaze hizmetleri için gasilhane ve morg mevcuttur. 2 cenaze aracı vardır. Cenazeye gelen insanlar için 250 kişilik cenaze bekleme salonu bulunmaktadır. Cem evinde 5 personel bulunmakta diğer çalışanlar gönüllü olarak çalışmaktadır. Halkın dertlerini ve problemlerini çözmek üzere danışmanlık hizmeti sunulmaktadır. Gençlere yönelik olmak üzere gençlik odası kurulmuştur. Burada gençlerin eğitim ve kültürel amaçlı bilgilendirilmesi ve eğitilmesi sağlanmaktadır. Gençlere yönelik hizmetler ve gençlerin topluma kazandırılmasıyla ilgili rehberlik hizmetleri de yapılmaktadır.

Kadınlar komisyonu aktif olarak faaliyet göstermektedir. Kadınlar komisyonu tarafından imkânı iyi olmayan aileler tespit edilerek kendilerine erzak ve giysi yardımı yapılmaktadır. Bazı zamanlar vakıf bünyesinde sağlık taramaları yapılmakta, yine çocuklar için de zaman zaman sağlıkla ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Cem evi maddi durumu iyi olmayan kişiler için rehberlik hizmetleri vermektedir.

b-Eğitim Faaliyetleri

Cem evinde birçok kurs verilmektedir. Kurum adeta Halk Eğitim Merkezi gibi hizmet vermektedir. Bağlama, gitar, keman, bilgisayar, semah, İngilizce, Türkçe, matematik, halk oyunları, el sanatları, tiyatro, yağlı boya, resim ve okuma yazma kursları verilmektedir. Alevîlikle ilgili eğitim amaçlı tiyatro, sinevizyon ve film gösterimleri olmaktadır. İmkânları dâhilinde durumu iyi olmayan öğrencilere burs hizmeti verilmekte ve burs veren kurumlarla bağlantı kurularak bu konuda rehberlik hizmeti yapılmaktadır. Cem evi bünyesinde kütüphane bulunmaktadır.

Kütüphanede Alevîlik inanç ve kültürüne dair kitaplar çoğunlukta olmakla beraber değişik alanlarla ilgili kitaplar da bulunmaktadır. Okumak ve araştırmak isteyen insanlar burada bu hizmetlerden faydalanabilmektedirler. Cem evine gelen insanlar burada kitap okuyarak kendilerini kültürel manada yetiştirme imkânına sahiptirler. Ayrıca cem evinde kitabevi bulunmakta, burada da kitap kaset vs. satılmaktadır.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Vakıf resmi senesinde bulunan ilkeler ve çalışma alanının tanımı gereğince; Anadolu kültürünü tanıtmak, gün ışığına çıkartmak, kalıcılığı yönünde belge ve doküman toplamak, bunları yine insanların bilgisine sunmak amaçları ifade edilmektedir. Bu alanda araştırma yapan çeşitli bilim adamları, araştırmacılar ve yazarlardan yararlanılarak konferanslar düzenlenmiş ve elde edilen sonuçların bütünü kamuoyunun bilgisine sunulmak üzere kitaplaştırılmıştır. Cem evi tarafından şiir kitapları, biyografiler, söyleyişiler, Alevîlik inanç ve kültürüne dair cep kitapçıkları da basılmaktadır.

d-Kültürel Faaliyetler

Cem evinde dini vecibelere yardımcı olmak ve dini sorulara cevap verebilmek için üç dede bulunmaktadır. Haftada bir kez perşembe akşamları 500 kişi kapasiteli cem evinde cem erkânı yapılmaktadır. Ayrıca görgü cemleri, bayram cemleri ve Birlik cemleri yapılmaktadır. Kendi yöresel cemlerini yapmak isteyen vatandaşlar da cem evinde cem ayinini yapabilmektedir. Cem evi bünyesindeki 300 kişilik konferans salonunda Alevîlik inanç ve kültürüne dair panel, konferans, bilgi şöleni ve birçok seminerler düzenlenmekte, sinevizyon gösterileri ve müzik dinletileri tertip edilmektedir. Yurt içi ve uluslararası konferanslara sahiplik yapmaktadır.

Cem evi tarafından yapılan sempozyumlar:

Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu Bildirileri. Anadolu'da Halk Hareketleri. Bütün Yönleriyle Alevîlik. Alevîlikte Cem Töreni, Cenaze, Kurban Ritüelleri ve Günümüzde Uygulama Biçimleri Nelerdir?, Alevî-Bektaşî Müzik Kültür Sempozyumu. AB Sürecinde 3 Ekim ve Sonrası, İnsan Hakları.

Cem evi bünyesinde halk müziği konserleri ve bazı sanatçılarla beraber özel geceler düzenlenmektedir. Cem evinde birçok anma programı, anma konserleri tertip edilmektedir. Önemli anma günlerinde günün anlamına göre etkinlikler düzenlenmektedir. Âşık Veysel, Hacı Bektaş, Mahzuni Şerif, 23 Nisan, 10 Kasım vb. anma programları düzenlenmektedir.

Bayanlara yönelik 8 Mart dünya kadınlar günü ve anneler gününde kutlamalar yapılmaktadır. Kadınlar için bilgilendirme seminerleri, toplantıları yapılmaktadır. Kadınlara sağlıkla ilgili alanlarda uzman doktorlar tarafından seminer ve paneller düzenlenmektedir. Kadınlar komisyonu kadınların bilgilenebilmesi için çalışma yapmaktadır. Hacı Bektaş Veli Törenleri, Abdal Musa Törenleri (Antalya), Veli Baba Törenleri (Isparta), Hamza Baba Törenleri (İzmir), Şücaettin Veli (Eskişehir) Törenleri, Pir Sultan Törenleri (Sivas), Hıdır Abdal Törenleri (Erzincan) vb. törenlere katılmaktadırlar.

F. HACI BEKTAŞ-I VELİ KÜLTÜR ve TANITMA DERNEĞİ

Merkezi İstanbul'da bulunan ve İstanbul'un değişik yerlerinde şubeleri bulunan dernek, genel olarak adlandırılan ve bilinen ismi Bağcılar Cem Evi'dir. Bağcılar ve çevresinde oturan Alevîler için hizmet vermeye çalışmaktadır. Cem evini diğer cem evlerinden ayıran özelliği, burada "On İki Hizmet" görevlilerinin yetişmesi için düzenlenen kursların açılması ve gerekli olan

eğitimin verilmesidir. Bahçelievler Cem Evi, Erzincan Çayırılı Cem Evi, Kâğıthane Nurtepe Cem Evi şube olarak hizmet vermektedir.

1-DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ

Derneğin amacı; büyük şehirlerde yaşayan Alevî vatandaşların cenaze vb. dini hizmetlerini yapabilmesi, bu inancın gerekleri olan dini vecibeleri yerine getirebilmeleri için cem evleri yapmak, dede adayları için gerekli olan eğitimi vererek günümüz sorunlarına cevap verebilecek seviyeye getirilmelerini sağlamak, bu kültürün donanımlarına sahip olabilmelerine yardımcı olmak, yine bu hizmetin devam edebilmesi için kurslar düzenlemektir.

a-Sosyal Faaliyetler

Zengin insanların derneğe verdiği erzak ve giysiler önceden tespit edilen ailelere verilmektedir. Halkın yaptığı yardımlar halka dağıtılarak sosyal yardımlaşma ve dayanışma sağlanmaktadır 800 kişilik yemekhanede yemek vermek isteyen vatandaşlar hayır yemeklerini, lokmalarını, mevlit yemeklerini gelen insanlara verebilmektedir. Bu yemeklerden önce Kur'an okunmakta ve dua edilmektedir. Haftada 3-4 kez aş evinde fakir insanlara ücretsiz olarak yemek dağıtımı yapılmaktadır. Muharrem orucunda 12 gün boyunca iftar yemeği verilmektedir.

Herhangi bir sebepten dolayı adak ve kurban kesmek isteyen vatandaşlar burada kurbanını, adağını satın alma ve kesme imkânına sahiptirler. Kesilecek kurban dede tarafından dualanarak kesilmektedir. Vefat eden insanlara karşı son vazifeyi yapabilmek için dernek bünyesinde gasilhane ve morg mevcuttur. Ayrıca cenaze aracı da bulunmaktadır.

Cem evinde bir tane dede bulunmaktadır. Dede her gün cem evinde bulunmakta, halkın dini sorularına ve diğer

problemlerine cevap verebilmektedir. Evlenecek çiftlere resmi nikâh yapıldıktan sonra dini nikâh dede tarafından kıyılmaktadır. Sünnet edilecek çocuklar dedeye getirilerek çocuğun hayırlı bir evlat olması için dede tarafından çocuk için dua edilmektedir. Dernek tarafından zaman zaman sağlık ekiplerince sağlık taramaları yaptırılmaktadır.

b-Eğitim Faaliyetleri

Dernek bünyesinde iki yıldan beri tam zamanlı, ücretsiz olarak üniversiteye hazırlık kursları verilmektedir. 2006-2007 eğitim ve öğretim yılında 200'e yakın öğrenci eğitime devam etmiştir. 2006 yılında yüzde elli başarı sağlanarak Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki üniversitelere öğrenciler yerleştirilmiştir. Dernek bünyesinde tam kapasiteli on beş bilgisayar ile modern dersliklerde bilgisayar dersleri verilmektedir. Kurumda haftanın belirli günlerinde uzman öğretmenler tarafından ücretsiz olarak Kur'an-ı Kerim kursu, saz, okuma-yazma, el işleri, İngilizce, gitar, semah, halk oyunları kursuları düzenlenmektedir. Bu kurslara halkın her kesiminden katılım olmaktadır.

Cem evi bünyesinde gençlere Alevîlik inanç öğretileri ile ilgili dede tarafından dersler verilmektedir. Bu eğitimin yanı sıra dedelik ve on iki hizmet dersleri verilmektedir. Kurumun yaptığı ve kendine görev olarak saydığı hizmet, burada dede ve 12 hizmet elamanlarını yetiştirmektir. Bu dersler verilirken Kur'an-ı Kerim merkezli bir eğitim anlayışı takip edilmektedir. Gençlerin eğitimi üzerinde hassasiyetle durulmakta, gençlere kültürel ve tasavvufi bilgiler verilerek kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. İmkânlar dâhilinde dernek maddi durumu iyi olmayan, yardıma muhtaç öğrencilere yardım ve burs vermeye çalışmaktadır. Dernek bünyesinde kütüphane bulunup Alevîlik tarihi, inancı ve öğretileri hakkında çok sayıda kaynaklara ulaşılabilir.

c-Basın-yayın Faaliyetleri

Dernek basın-yayın faaliyetleri konusunda aktif olmasa da Alevî İslam Din Hizmetleri Başkanlığı ile ortaklaşa cep kitapçıları bastırmaktadır. Dernek bünyesinde bulunan kitabevinde Alevîlik inanç ve kültürünün temellerini tanıtan kitapların satışı yapılmaktadır.

d-Kültürel Faaliyetler

2000 kişilik cem evinde haftada bir kez perşembe günleri saat 19.30'da cem ayini yapılmakta ve dini vecibeler ifa edilmektedir. Burada Yöresel, Görgü, Hz. Cem ve Ehadiyet Cemleri yapılmaktadır. Kendi özel cemlerini yapmak isteyen insanlar için cem evi hizmet verebilmektedir. 450 kişilik konferans salonunda değişik zamanlarda panel, seminer, sempozyum, konferans ve bilgilendirme toplantıları yapılmaktadır. Programlar daha çok Alevî inanç ve kültürüne dairdir. Belirli günlerde tarihi şahsiyetleri anma etkinlikleri düzenlenmektedir. Bağcılar Cem Evi'nin Türk Halk Müziği korosu zaman zaman konserler vermektedir. Kadınlara yönelik bilgilendirme toplantıları düzenlenmektedir. Cem evi gelen talipler yurt içinde ve yurt dışında tertip edilen organizasyonlara katılmaktadırlar.

H. HAYDAR EREN KÜLTÜR ve EĞİTİM VAKFI (AYDINLI CEM EVİ)

Aydınlı Cem Evi olarak bilinen, Tuzla'nın özellikle Alevîlerin çok yaşadığı Aydınlı Mahallesi'nde geniş bir alan üzerine inşa edilmiş olan cem evi, bütün faaliyetlerin büyük çoğunluğunun yerine getirilmeye çalışıldığı, gençlerin özel olarak dini ve kültürel manada bilinçlenmesi için hizmetlerin yapıldığı bir cem evidir. Temeli Haydar Eren tarafından atılmıştır. Şubesi bulunmamaktadır.

1-VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ

Vakfın amacı; Alevîlik İslam inancı ve öğretisini din, dil, ırk, mezhep ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın çağdaş bir dünya görüşüyle ele alarak Hakk aşkına hizmet etmek, toplumsal yardımlaşma ve dayanışmayı sosyal yaşama geçirebilmek, bu amaçla yurt içinde ve yurt dışında araştırmak, gerekirse buralarda temsilcilikler ve şubeler açarak Alevîliğin evrensel boyutta tanıtılması ve yaşatılması için çalışmalarda bulunmaktır.

Yine vakıf; T.C. Anayasası'nda İnsan Hakları ve Evrensel Beyannameyi ile temel özgürlükleri içeren uluslararası anlaşmalarda hedeflenen sosyal, hukuki, laik ve demokratik Cumhuriyet ilkelerinin toplumca benimsenmesi; aklın bağınazlıktan kurtarılması için çaba göstermektedir. Bu doğrultuda Alevî kuruluşları arasında ve aynı düşünceleri paylaşan diğer kuruluşlar arasında eşgüdümlü olmayı sağlamaya çalışmaktadır.

Evrensel kültür değerlerini yakalayan engin ve eşsiz kültür mirasımızın, özellikle tasavvuf kültürünün araştırılması, ortaya çıkarılması, geliştirilmesi ve korunmasını sağlamak; ülkemiz kültür hayatının uluslararası kültür değerlerine katkıda bulunması amacı doğrultusunda seminer, brifing konferans, tartışma, sohbet toplantıları, araştırmalar, kurslar ve benzeri toplantılar düzenlemek; aynı amaçla okullar açmak, öğrencilere burs vermek, cem ve kültür evi yapmak, yapılanlara destek olmak, yardımlarda bulunmak, aynı amaçlarla çalışan gerçek ve tüzel kişilere yardımcı olmak da vakfın amaçları arasındadır.

Vakıf yabancı dil ağırlıklı öğretim konusunun öğrenci velilerine yük olmaktan çıkartılarak bu gibi okulların, mesleki araştırma ve eğitim enstitülerinin yaygın olarak kurulması ve

işletilmesi için gerekli faaliyetlerde bulunmakta; isteyen kişilerin bu olanaklardan faydalanmasını temin etmektedirler.

Hiçbir din, dil cins renk ve ırk ayrımı yapılmaksızın yetenekli fakat maddi imkândan yoksun öğrencilere her türlü eğitim, öğretim ve barınma olanakları sağlamakta ve çağdaş bir toplumda gerekli sevgiyi tesis etmek ve dayanışmayı sağlamak amacıyla birleştirici bir istikamet takip etmektedir.

Benzer amaçlar doğrultusunda faaliyet gösteren vakıflarla federasyon kurmakta, kurulmuş olanlara üye olarak temsilci sağlamakta veya federasyondan genel kurul kararlarıyla ayrılmaktadırlar.

Vakıf faaliyeti olarak kamu hizmetlerini desteklemek amacıyla karşılık beklemeksizin kamu kurum ve kuruluşlarına bağış, yardım ve benzeri katkılar yapılmaktadır.²⁰

a-Sosyal Faaliyetler

Cem evi bünyesinde sosyal faaliyetlerin yapılması içinde geniş bir mekân bulunmaktadır. Bu imkânlar sosyal faaliyetlerin yapılması için kolaylık sağlamaktadır. Cem evinde 1000 kişilik aşevi bulunmaktadır. Haftanın belirli günlerinde yemek vermek isteyen aileler cem evinde bulunan aş evinde yemek dağıtabilmektedir. Alevî vatandaşlar hayır yemeklerini burada bulunan aş evinde ihtiyaç sahiplerine kolayca ulaştırabilmektedir. Kırk yemekleri, lokmalar, elli ikinci gün yemekleri, mevlitler vs. yemekler burada verilebilmektedir. Muharrem ayında 12 gün ve Hızır orucunda 3 gün cem evinde bulunan aşevinde iftar yemeği verilmektedir.

---

²⁰ Vakıf Resmi Senedi, Madde: 4.

Cem evinde kurban satışı ve kesimhane bulunmaktadır. Vatandaş kurbanını alıp cem evinde bulunan kesimhanede dede tarafından dualanarak kesebilmektedir. Cenaze hizmetleri için cem evi geniş mekâna sahiptir. Cem evinde gasilhane ve morg bulunmaktadır. Cenaze vb. hizmetler için kurumun hocası bulunmaktadır. Cem evinde 8 kişilik misafirhane de bulunmaktadır. Gelen misafirler burada kalabilmektedirler. İş adamları tarafından verilen giysi ve erzak vakıf tarafından dağıtılmaktadır. 300 aileye giyim ve 100 aileye de erzak dağıtımı yapılmıştır. Cem evi tarafından bütün masraflar karşılanarak zaman zaman sünnet şölenleri düzenlenmektedir.²¹ Faaliyetler yapılırken din, ırk, dil ayrımı yapılmamaktadır.

b-Eğitim Faaliyetleri

Dede çocuklarına Alevîlik, Bektaşîlik, Nusayrîlik, dinler tarihi, dinlerin genel açılımı, İslam'ın içindeki yapılanma ve bütün dini anlayışlar geniş olarak anlatılır ve bu konuda bilgilendirilirler. Cem evinde Kur'an-ı Kerim, Osmanlıca, YGS'ye hazırlık kursları, 12 hizmet, saz, semah, matematik, İngilizce, Almanca, bilgisayar dikiş-nakış, okuma-yazma kursları düzenlenmektedir. Bu kurslar Halk Eğitim Merkezi ile beraber organizeli şekilde düzenlenmektedir. Kurslara gelen öğrencilere rehberlik hizmeti verilmektedir. 2006-2007 eğitim ve öğretim yılında maddi imkânları iyi olmayan, eğitim yaşamında sıkıntı çeken öğrencilere burs vermeye çalışılmıştır. Bu burslar zenginlerin vakfa bağışladığı gelirlere karşılanmaktadır. Cem evinde bulunan kütüphanede yaklaşık olarak 2000 adet kitap bulunmaktadır. Bu kütüphane cem evine bağış olarak verilen kitaplardan oluşmaktadır.

---

²¹ Bütün faaliyetler halkın verdiği bağışlarla yapılmaktadır.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Vakfın basın-yayın alanında faaliyeti bulunmamaktadır.

d-Kültürel Faaliyetler

700 kişilik kapasiteye sahip cem evinde perşembe akşamları dede tarafından cem ayini yapılmaktadır. Kendi yöresel ve görgü cemlerini yapmak isteyen vatandaşlar için cem evinde cem erkânı yapılmaktadır. Cem evi tarihi-kültürel yapıyı mimarisinde barındırmaktadır. Cem evi 12 köşelidir ve köşelerde 12 İmam'ın isimleri bulunmaktadır. Kurumun bir dedesi bulunmaktadır. Cem evinde doğrudan cem veya dedelik hakkında eğitim verilmemesine rağmen cem erkânı yapılırken, dedelik ve zakirlik eğitimi yapılmaktadır. Canlar ve vatandaşlar bilgilendirilmektedir.

Cem evinde bulunan 300 kişilik konferans salonunda tasavvuf, felsefe, sağlık, iletişim, Alevîlik, Bektaşîlik, Mevlevilik hakkında seminerler, dinletiler, söyleyişler konferanslar düzenlenmektedir. Vatandaşlar kültürel ve inançsal alanda eğitilmektedir. Cem evinde dini, resmi bayramlar ve diğer özel günlerde günün önemini anlatan konferanslar tertip edilmektedir. Cem evinde gençlerin eğitimi üzerinde özellikle durulmaktadır. Gençlere eğitsel, ahlaksal, inançsal manada rehberlik hizmetleri verilmektedir. Cem evi uluslararası Alevî-Bektaşî etkinliklerine katılmaktadır. Tarihi ve dini değere sahip yerlere turlar düzenlemektedir.

İ KARACAAHMET SULTAN KÜLTÜRÜNÜ TANITMA, YAŞATMA, DAYANIŞMA ve TÜRRESİNİ ONARMA DERNEĞİ

Karacaahmet Sultan Kültürünü Tanıtma, Yaşatma, Dayanışma ve Türbesini Onarma Derneği bünyesinde faaliyet

gösteren cem evi Anadolu yakasında bulunan cem evleri arasında en çok ziyaret edilen cem evlerinden biridir. Üsküdar İlçesinde bulunmaktadır. Dernek içinde Karacaahmet Sultan'ın Türbesi bulunduğundan Alevîler için ayrı bir öneme sahiptir. Birçok ziyaretçi Türkiye'nin dört bir yanından Alevîlerce kutsal sayılan bu mekânı ziyaret için gelmektedirler.

Rivayete göre Karacaahmet Sultan Horasanlıdır. Eğitimini psikiyatri alanı üzerine gördükten sonra Hacı Bektaş-ı Veli ile Anadolu'ya yerleşip Anadolu'nun fethedilmesinde ve Müslümanlaştırılmasında büyük katkıları olmuştur. Hacı Bektaş-ı Veli ile beraber hizmet vermiştir. Karacaahmet Sultan, vefat ettikten sonra türbesi ve dergâhında, faaliyetlere devam edilmiştir. Geçmişte ve bugün birkaç kez restore edildikten sonra son şeklini almıştır. Derneğe bağlı Gürpınar, Tuzla, Yeni Doğan şubeleri bulunmaktadır.

1-DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ²²

Derneğin amaçlarını şu şekilde belirtmek mümkündür:

- a) Üsküdar'da bulunan Karacaahmet Sultan Türbesinin ve Külliyesinin onarım ve restoresi ile çevre düzenlemesini yapmak.
- b) Restorasyondan sonra, türbe ve külliyesinin bakım ve korunmasını, tanıtılmasını, güzelleştirilmesini sağlamak.
- c) Karacaahmet Sultan'ın tarihi geçmişini araştırıp kültürünü, yöre halkı ile yurt içinde ve yurt dışındaki çevrelere tanıtmak ve bu kültürü yaşatmak.
- d) Yöre halkının kurbanlarını ve inançlarını yerine getirmek için gerekli olan bina ve tesisleri yapmak ve yaptırmak.

---

²² Dernek Tüzüğü, Madde:2.

e) Karacaahmet Sultan kültürünü tanıtmaya amacı ile kitap, takvim, dergi, broşür, kartpostal hazırlamak, gerekli hallerde radyo ve televizyon programları yapmak.

f) Kültürümüzle ilgili kütüphane açmak, kültürel yayınları satmak.

g) Gençlerin eğitimine gerek kreş gerekse yurt düzeyinde, katkıda bulunmak, gerekli olanlar dâhilinde burs vermek.

ı) Aşevi ve sosyal yardım kurumlarını oluşturarak kamu yararına çalışmak.

i) İlgili makamlardan izin almak suretiyle Karacaahmet Sultan'ın tanıtımı için ulusal ve uluslararası düzeyde kamu ya da özel kurum ve kuruluşlarla ortak çalışmalar yapmak.

a-Sosyal Faaliyetler

Dernek, halkın problemlerine çözüm üretme konusunda kurduğu faydalı birimleriyle sosyal alanda hizmet vermektedir. Dernek içinde adak kurbanı ve kurbanlık koç satışı yapılmaktadır. Ölenler, yeni doğan çocuklar ve gördüğü rüyalar için vatandaşlar tarafından kurban kesilmektedir. Kesilen kurbanlar için kesimhane de bulunmaktadır. Kurban İslami geleneğe uygun olarak kesilmekte, kesim esnasında tevhitler ve salâvatlar getirilmektedir. Kurban kesilmeden önce kurbanı kesen kişiyle beraber kurban üzerinde dua edilmektedir. Adağı kesecek kişi kurbanı kestirecek kişilerden vekâlet alarak kurbanı kesmektedir.

Dernek içerisinde mutfak ve 350 kişilik yemekhane de bulunmaktadır. Kesilen kurbanlar mutfakta pişirilip yemekhanede gelen vatandaşlara ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Bu çalışmasıyla dernek, aşevi olarak hizmet vermektedir. Kırk yemekleri, lokmalar ve vatandaşların getirdiği yiyecekler burada

dağıtılmaktadır. Fakirler, düşkünler burada Allah rızası için doyurulmaktadır. Cem evinde diş polikliniği de bulunmaktadır. Burada maddi durumu iyi olmayan ve hastaneye gidemeyen vatandaşlar ücretsiz olarak muayene edilmektedir. Değişik zamanlarda uzman hekimlerce sağlık taramaları da yapılmaktadır. Sağlık konusunda rehberlik hizmetleri verilmektedir.

Çocuklarını sünnet ettiremeyecek durumda olan vatandaşlar toplu sünnet törenlerinde çocuklarını sünnet etmektedir. Çocuğunu sünnet ettirecek aileler, dedeye gelerek çocuğun hayırlı bir evlat olması, ömrünün uzun, rızkının geniş olması için dua ettirmektedir. Resmi nikâhını yapmış gençlerin dini nikâhı dede tarafından dua edilerek yapılmaktadır.

Zaman zaman dernek tarafından Abdal Musa'yı Anma Törenleri, Veli Baba Sultan'ı Anma Törenleri, Hacı Bektaş-ı Veli'yi Anma Törenleri, Hamza Baba'yı Anma Törenleri, Hıdır Abdal Sultan'ı anma törenleri düzenlenmektedir. Törenler için yoğun katılımlı turlar düzenlenerek geçmişle olan bağlar yaşatılmaya ve hatırlatılmaya çalışılmaktadır. Alevîlikle ilgili kutsallık değeri olan tarihi yerlere geziler düzenlenmektedir.

b-Eğitim Faaliyetleri

Maddi sıkıntı içinde olan öğrencilere burs yardımı yapılmakta ve kendilerine maddi ve manevi yardım edilmektedir. 2006-2007 eğitim-öğretim yılında 65 kişiye burs verilmiştir. Bugün dernek bünyesinde semah ve bağlama kursları verilmektedir. Alevî gençlere inançlarını yerine getirebilmeleri hususunda yardımcı olunmaktadır. Bilgisayar, İngilizce, saz, semah, bağlama, tiyatro kursları cem evi bünyesinde verilmektedir. Alevîlik temel eğitim kursları dede tarafından genç dede adaylarına verilmektedir. Aile sağlığı, anne ve anne

adaylarına zaman zaman bilgilendirme seminerleri de düzenlenmektedir.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Dernek tarafından Alevî kültürünü tanıtan kitaplar basılmaktadır. Tarihi kitap toplama ve arşivleme kampanyaları düzenlenmektedir. Dernek içinde dini kitap ve kasetlerin satıldığı bir kitabevi bulunmaktadır. Karacaahmet Sultan kültürünü tanıtmak için kitap, takvim, dergi, broşür, kartpostal, hazırlanmaktadır. Dini ve kültürel kitaplar satılmaktadır. Burada bulunan kitapların Alevîlik, Ehl-i Beyt, Kerbela vb. konular üzerinde yoğunlaşmış olduğu göze çarpmaktadır. Burada dini tablolar da satılmaktadır. 20 daimî yazar tarafından Karacaahmet Sultan Dergisi ve birçok kitap hazırlanmaktadır. Dernek bünyesinde birçok araştırmalar yapılmış ve değişik yayınevlerinde bastırılmıştır.

d-Kültürel Faaliyetler

Dernek içinde Alevîlerin dini ritüellerini yerine getirebilmeleri için cem evi bulunmaktadır. Dede ve 12 hizmetkâr eşliğinde cem erkânı haftada üç kez vatandaşlarla beraber yapılmaktadır. Ceme her yaş grubundan insanlar gelmektedir. Bununla beraber yoğun olarak 40 ve üstü yaş gurubunun bulunduğu görülmektedir. Haftada 2000-3000 kişi ceme katılmaktadır.

Alevî kültürünü tanıtmak, yaşatmak ve yeni nesillere aktarmak için her türlü hizmet hazırlanmaktadır. Cem evindeki konferans salonunda değişik konularda konferanslar verilmekte, paneller düzenlenmektedir. Karacaahmet Sultan'ın tarihi geçmişini araştırmak, kültürünü gerek yöre halkına gerek yurt içinde ve yurt dışındaki çevrelere tanıtmak ve bu kültürü yaşatmak için birçok kültürel etkinlikler düzenlenmektedir.

J. KARTAL CEM EVİ VAKFI

Anadolu yakasının etkin bir şekilde faaliyet gösteren cem evlerindedir. Kartal ve çevresinde bulunan Alevîlerin cenaze vb. hizmetlerini yerine getirmek için kurulmuş olsa da daha sonraları hizmetlerini genişleterek sosyal, kültürel ve dinsel hizmetler sunmaktadır. Şubesi bulunmamaktadır.

1-VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ

Vakfın amacı; toplumun töresel, dinsel ve sosyal anlayışına uygun olarak sosyal yardım ve dayanışmayı sağlayıcı çalışmalar yapmak ve Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan süreçte, evrensel kültür değerlerini yakalayan muazzam kültür mirasımızın, özellikle tasavvuf kültürünün araştırılması, geliştirilmesi ve korunması doğrultusunda çalışmalar yapmaktır. Cem evinde çağdaş bir toplumda demokratik ve evrensel değerleri yakalamak, insan sevgisini, hoşgörüyü, birlik ve beraberliği geliştirmek ve dayanışmayı sağlamak için çalışmalar yapılmaktadır.²³

a-Sosyal Faaliyetler

Cem evinde bulunan 400 kişilik aş evinde haftanın 5-6 gününde yemek verilmektedir.²⁴ Cem evine gelen insanlar burada verilen yemekleri ücretsiz olarak yemektir. Muharrem orucunda her gün iftar yemekleri verilmektedir. Hızır orucunda da iftar yemekleri verilmektedir. Alevî vatandaşlar lokmalarını burada dağıtabilmektedirler. Yine kırk yemeklerini, elli ikinci gün yemeklerini, mevlit yemeklerini, aş yemeklerini, dardan indirme yemeklerini dağıtabilmektedirler.

Cenaze hizmetleri için cem evinde bay bayan gasilhane ve morg bulunmaktadır. Cem evinde üç adet cenaze taşıma aracı

²³ Vakıf Resmi Senedi, Madde: 3.

²⁴ Hizmet halkın verdiği bağışlarla yürütülmektedir.

bulunmaktadır. Cenaze hizmetlerinden ücret talep edilmemektedir. Alevî vatandaşların kendi kurbanlarını ve adaklarını kesebilmeleri için cem evinde kesimhane bulunmaktadır.

Cem evinde sosyal yardımlaşma çalışmaları yapılmaktadır. Önceden tespit edilen, maddi sıkıntı içinde olan ailelere erzak ve giysi yardımı yapılmaktadır. Cem evinde dışarıdan gelen insanların konaklayabilmeleri için sekiz misafirhane bulunmaktadır. Cem evinde kreş bulunmaktadır; ancak henüz hizmete geçmemiştir. Cem evinde Sağlık ocağı projesi düşünülmektedir. Cem evinde kitap satış reyonu bulunmaktadır. Burada kitap, kaset, resim, tablolar, hediyelik eşyalar satılmaktadır. Bu şekilde halkın ihtiyaçlarına cevap verilmeye çalışılmaktadır.

b-Eğitim Faaliyetleri

İngilizce, dikiş-nakış, el sanatları, semah, bağlama, bilgisayar kursları Halk Eğitim Merkezi ile beraber verilmektedir. Diğer kursların verilebilmesi için alt yapı çalışmaları devam etmektedir. Cem evi 2006-2007 eğitim ve öğretim yılında 40 üniversite öğrencisine burs vermiştir. Alevîlik inanç öğretileri hakkında dede tarafından ahlak ve tasavvuf dersleri verilmektedir. Cem evi kütüphanesinde yaklaşık 1500-2000 kitap mevcut olup kitapların çoğunluğu cem evine vakfedilen kitaplardan oluşmaktadır.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Cem evinin basın-yayın faaliyeti bulunmamaktadır.

d-Kültürel Faaliyetler

Haftada bir kez perşembe akşamı 500 kişilik cem evinde cem erkânı yapılmaktadır. Kurumun bir dedesi, iki bay hoca ve sekiz bayan hocası bulunmaktadır. Dede dini lider konumundadır. İnsanların dini problemlerine çözüm bulmaya çalışmaktadırlar. Cem evinde kendi yöresel ve görgü cemlerini yapmak isteyenler burada cem ayinini yapabilmektedir. Kadınlara yönelik kadınlar gününde ve anneler gününde programlar düzenlenmektedir. Değişik zamanlarda Abdal Musa'ya Hacı Bektaş'a vb. tarihi yerlere turlar düzenlenerek Alevî inanç ve kültürü zihinlerde canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Hacı Bektaş ve Abdal Musa etkinliklerinde kültür bakanlığı ile organizeli hareket edilmektedir. Cem evinde bulunan konferans salonunda Alevîlik inanç ve kültürünü tanıtan ve bu kültüre ışık tutan tarihi şahsiyetler için konferans, panel ve seminerler düzenlenmektedir.

K. PİR SULTAN ABDAL KÜLTÜR DERNEĞİ

XI. asır Anadolu'sunda saziyla sözüyle Alevî düşüncesini anlatan simge şahıslardan biri olan Pir Sultan Abdal adına kurulan dernekler, bugün Alevî-Bektaşî dernekleri içerisinde en çok tartışılan derneklerdir. Merkezi Ankara'da bulunan derneğin Türkiye'de birçok şubesi bulunmaktadır. Yine amaçları arasında sayılabilecek diğer bazı hizmetler şunlardır:

Dernek; temel amaçlarını Anadolu Alevîliğini, Pir Sultan Abdal felsefesini anlatmak; demokrasi, laiklik, insan hakları ve özgürlük mücadelesine katkıda bulunmak olarak açıklamaktadır.²⁵ Şubeler : Adana, Alanya, Almus (Tokat), Ankara, Antalya, Banaz, Bornova, Buca, Bursa, Çanakkale,

²⁵ Üzüm, **Günümüz Alevîliği**, s. 43-44.

Çerkezköy, Çeşme, Çiğli, Çorlu, Diyarbakır, Esenler, Eyüp, Gaziosmanpaşa, Gümüldür, Havza, Hekimhan, Kadıköy, Kahramanmaraş, Karşıyaka, Kartal, Kemalpaşa, Maltepe, Mamak, Manavgat, Marmaris, Menemen, Milas, Pendik, Reşadiye, Sarıyer, Samsun, Sultanbeyli, Sarkışla, Tokat, Turhal, Tarsus, Ümraniye, Yenimahalle, Yolkonak, Zile, Varto. Esenler, Eyüp, Gaziosmanpaşa, Kadıköy, Kartal, Maltepe, Pendik, Sarıyer, Sultanbeyli, Ümraniye ise İstanbul'da bulunan şubelerdir.

1-DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ²⁶

Derneğin amacı; Pir Sultan Abdal'ın yaşamı ve felsefesi doğrultusunda sosyal, kültürel çalışmalar yapmak, başta Anadolu Alevî kültürü olmak üzere, tüm kültürleri yaşatmak, geliştirmek ve yaymak; bunun yanı sıra demokrasi, laiklik ve insan hakları gibi değerlere sahip çıkmaktır. Amaçları arasında sayılabilecek diğer bazı hizmetler şunlardır:²⁷

a- Amacı doğrultusunda konferans, seminer, panel, sempozyum, semah, müzik, saz, tiyatro, halk oyunları, eğitim ile ilgili çalışmalar, araştırma ve her türlü gezi toplantı, temsil, sergi, fuar, festival gibi diğer gösteri ve etkinlikleri düzenler, yapar, yaptırır. Ayrıca amacı doğrultusunda yayınlar yapar, yarışmalar düzenler ve ödüller verir.

b- Pir Sultan Abdal Bilim ve Sanat Enstitüsü kurarak Pir Sultan Abdal ve onunla ilgili yapılan araştırma ve eserleri dünyaya ve kamuoyuna tanıtır yayar.

c- Pir Sultan Abdal'ın yaşadığı yer olan Banaz köyünde ve diğer yerlerde kültür etkinlikleri ve anma toplantıları düzenler, buna alt yapı oluşturur. Banaz köyünde bir Pir Sultan Abdal

²⁶ Dernek Tüzüğü Madde: 2.

²⁷ Dernek Tüzüğü Madde: 3.

Kültür Merkezi yapımı için çalışır. Banaz köyünde bulunan Pir Sultan Abdal anıtının bakım ve çevre düzenini yaptırır, korunması ve kalıcılığına çalışır.

d- Çalışmalarını ırk, dil, inanç, cinsiyet ve siyasal görüş ayırımı gözetmeden sürdürür.

e- Amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapar. Üst kuruluşlar oluşturulmasına çalışır, öncülük eder.

f- Üyelerin sportif ve çevre korumacı çalışmalar yapmasını sağlar, lokaller açar.

g- Amacı doğrultusunda çalışmalar yapabilmek için üyeleri dışından ve üyelerinden çeşitli komisyonlar oluşturur.

h- Üyelerine maddi yardımda bulunur. Başarılı ve yardım gereksinimi olan gençlere burs verir.

ı- Dernek amaçları doğrultusunda taşınır ve taşınmaz mal alır, satar, kiralar ve kiraya verir. Bu malların üzerinde her türlü hakları koydurup, işletebilir ve inşaat yaptırır.

j- Amaçlarını gerçekleştirmek için yardım sandıkları ve vakıf kurar, kurulmuş olanlara ortak olur. Ancak hâsıl olan kâr payından üyelerine pay dağıtmaz, elde edilen kâr tüzük amaçlarına uygun olarak kullanılır.

k- Yardım toplama yasası ve ilgili yasal düzenlemelerin hükümleriyle bu tüzüğe uygun olarak yardım, bağış alır, verir ve şartlı, şartsız vasiyetleri kabul eder.

a-Sosyal Faaliyetler

Kadın Komisyonu ve Gençlik Komisyonu tarafından çeşitli etkinlikler yapılmaktadır. Gençlerin ve kadınların dernek

hizmetlerinde yaptığı çalışmalar sosyal hizmetlerin verimli ve faydalı olmasını sağlamaktadır. Kadın komisyonu tarafından yapılan tespitler sonucu zaman zaman çeşitli yardımlar yapılmaktadır. Cem evinde bulunan aş evinde değişik zamanlarda yemek verilmektedir. Muharrem ve Hızır oruçlarında iftar yemekleri verilmektedir. Lokmalarını vermek isteyenler cem evinde bulunan aş evinde bu hizmeti yerine getirebilmektedirler. Dernek bünyesinde vefat eden Alevî vatandaşlar için cenaze hizmetleri cem evi tarafından yapılmaktadır.

b-Eğitim Faaliyetleri

Eğitim faaliyetlerine ayrıca önem veren dernek saz, semah, bağlama, bilgisayar vb. kursları düzenlemektedir. Alevîlik inanç değerleri ve kültürü için çeşitli zamanlarda kurslar düzenlenmektedir. Bireylerin Alevîlik hakkında daha bilinçli yetiştirilmeleri sağlanmaktadır. Cem evinde birçok kitabın bulunduğu zengin bir kütüphane vardır. Alevîlikle ilgili, tasavvufi, dini ve kültürel birçok kitap bulunmaktadır.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Alevîlik öğretisi, tarihsel kökenleri, inançsal ritüelleri hakkında yazıların ve makalelerin yayınlandığı yaklaşık olarak 30 kişilik yazar kadrosu tarafından hazırlanan Pir Sultan Abdal Dergisi çıkarılmaktadır. Alevîlik hakkında inanç, edeb, erkân, tarihsel arka plan, kültürel, toplumsal değerler hakkında değişik yazarlar tarafından kaleme alınan makaleler yayınlanmaktadır. Birlik ve beraberlik vurgusu makalelerde dile getirilmektedir.

d-Kültürel Faaliyetler

Her perşembe akşamı cem evinde cem erkânı yapılmaktadır. Alevîlik öğretisi, tarihsel kökenleri, inançsal ritüelleri hakkında konferanslar, paneller, seminerler,

sempozyumlar, brifingler, geceler, söyleşiler, dinletiler, kardeşlik etkinlikleri ve sinevizyon gösterileri düzenlenmektedir. Düzenlenen gecelerde konserler verilmekte, tiyatro oyunları sergilenmekte, dayanışma etkinlikleri, semah gösterileri yapılmakta ve şiirler okunmaktadır.

Her sene 2 Temmuz'da Sivas katliamında hayatını kaybedenler anısına ve Aşık Mahsuni Şerif adına anma etkinlikleri düzenlenmektedir. Pir Sultan Abdal Kültür Derneği her yıl 1 Eylül Dünya Barış Günü nedeniyle Dünya Barış Günü Miting ve etkinliklerini düzenlenmektedir. 1 Mayıs İşçi Bayramı her sene yoğun katılımı ve etkili olarak kutlanmaktadır. Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Sarıyer Şubesi tarafından gerçekleştirilen, Küçük Armutlu geleneksel güz şenliği etkinlikleri her sene düzenlenmektedir. Hacı Bektaş-ı Veli'yi anma etkinlikleri tertip edilmektedir. Her sene Antalya'da düzenlenen Abdal Musa etkinliklerine katılarak buralarda tarih şuur ve Alevîlik inanç öğretileri zihinlerde canlı tutulmaktadır. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü konferanslarla vb. faaliyetlerle kutlanmaktadır.

L. SARIGAZI KÜLTÜR DERNEĞİ

İstanbul Ümraniye ilçesinde bulunmaktadır. Anadolu'dan büyük şehirlere yaşanan yoğun göçlerden dolayı Alevî nüfus artmıştır. Dernek Doğu Anadolu bölgesinden gelen Alevîler tarafından kurulmuştur. Sarıgazi geleneğinin devamını sağlamak amacıyla kurulan cem evi bugün faaliyetlerine devam etmektedir. Derneğin şubesi bulunmamaktadır.

1-DERNEĞİN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ

Derneğin amacı; Sarıgazi kültürünü yaşama ve yaşatma, Alevîlik inanç ve öğretilerini yeni yetişen nesillere tanıtmak ve onların bu kültürün taşıyıcıları olması için gerekli olan faaliyetlerde bulunmak; Alevî kültürünün devamını sağlamak,

dini yönden insanların ihtiyaçlarına cevap vermek ve bunun için her türlü imkânı kullanmaktadır.

a-Sosyal Faaliyetler

400 kişilik aş evinde hayır yemekleri ve lokmalar belirli günlerde dağıtılmaktadır. Haftada 4-5 kez yemek dağıtımı yapılmaktadır. Bu tür yemek organizasyonları için aş evi kullanılabilir. Cem evinde kurban kesmek isteyen vatandaşlar için kesimhane bulunmaktadır. Cenaze hizmetleri için gasilhane ve morg bulunmaktadır. Burada vefat eden insanlara karşı son vazife bu imkânlarla yapılmaktadır. Cenaze namazlarının kılınması için geniş bir mekân bulunmaktadır.

b-Eğitim Faaliyetleri

Eğitim hizmetlerinde Alevîlik inanç öğretisinin ayrılmaz parçası olan ve Alevîlikle bütünleşmiş saz ve semah kursları verilmektedir. Diğer eğitim hizmetleri için sınıf hazırlık çalışmaları yapılmaktadır. Cem evinde bulunan kütüphanede dini, kültürel, Alevîlik-Bektaşîlik vb. konular hakkında kitaplar bulunmaktadır. Maddi sıkıntılardan dolayı cem evi eğitim alanında faaliyet gösterememektedir.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Dernek basın-yayın alanında varlık gösterememektedir.

d-Kültürel Faaliyetler

Cem evinde 600-700 kişi bir arada cem ayinini yapabilmektedir. Her hafta perşembe akşamı cem erkânı halkın yoğun katılımıyla gerçekleşmektedir. Yöresel, Görgü, Hızır, Birlik Cemleri belirli zamanlarda yapılmaktadır. Cem evinde Alevî erkân anlayışı sürdürülmeye çalışılmaktadır. Alevî ve Bektaşîler için kutsal sayılan tarihi mekânlara turlar düzenlemektedirler. Hacı

Bektaş Veli Törenleri, Abdal Musa Törenleri(Antalya), Veli Baba Törenleri(Isparta), Hamza Baba Törenleri(İzmir), Şücaettin Veli Törenleri, Pir Sultan Törenleri, Hıdır Abdal Törenleri cem evinin turlar düzenlediği genel anma törenleridir. Buralarda yapılan anma programları festival havasında geçmektedir.

M. ŞAHKULU SULTAN KÜLLİYESİ MEHMET ALİ HİLMİ DEDEBABA ARAŞTIRMA-EĞİTİM ve KÜLTÜR VAKFI

İstanbul'da Merdivenköy'de bulunan Şahkulu Sultan Dergâhı yaklaşık 700 yıllık bir geçmişe sahiptir. Osman Gazi'nin kayın pederi Şeyh Edebalı'nın yeğeni Ahi Hasan tarafından yaptırıldığı söylenir. Zamanla ahi dergâhı olmaktan çıkıp Bektaşî kimliğine bürünmüş ve binlerce dervişe yıllar boyu barınaklık etmiştir.²⁸ Osmanlı'nın son dönemlerinde kapatılmış, sonra Mehmet Ali Hilmi Dedebaba tarafından tekrar kullanılmış, Cumhuriyetin ilk yıllarında tekrar kapatılmış son dönemde Alevîler tarafından restore edilerek, bugün İstanbul'da yeniden aktif hale getirilmiştir.

1-VAKFIN-CEM EVİNİN AMACI ve FAALİYETLERİ

Aydınlık tarihi misyonuna uygun olarak temelde, bağrında taşıdığı ve adını aldığı Hacı Bektaş Veli kaynaklı Şahkulu Sultan felsefe ve uygulamalarına bağlı; din, cinsiyet, ulus, etnik köken, ideoloji vs. farklılıklara bakmaksızın herkese açık ve saygılı; bilimi rehber edinmiş ve onu üretmeyi ibadet sayan; bu coğrafyada yeşermiş, dünyanın en ileri düzeydeki insan hak ve özgürlükleri bağlamında hukukun üstünlüğünü hâkim kılmaya dönük; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin millî birlik, bütünlük ve esenliğinden yana toplumsal sorumlulukları yerine getirmeyi amaçlar.²⁹

²⁸ Üzüm, **Günümüz Alevîliği**, s. 32.

²⁹ Vakıf Resmi Senedi Madde: 3.

a-Sosyal Faaliyetler

Cem evinde bulunan 500 kişilik aş evinde haftada 7000-8000 kişiye yemek verilmektedir. Aş evinde Hızır orucu ve Muharrem orucu günlerinde iftar yemekleri verilmektedir. Aş evi halkın her kesimine bu hizmetini yapmaktadır. Kurban kesmek isteyen vatandaşlar için kurban satışı yapılmaktadır. Ayrıca bu kurbanların kesilmesi için hijyenik bir kesimhane de bulunmaktadır.

Cem evinde dış polikliniği bulunmaktadır. Gelen vatandaşlar burada tedavi edilebilmektedir. Cem evi hayırsever insanların verdiği erzak ve giysileri ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaktadır. Vakfın sosyal hizmetlerinden biri de evlenmekte olan fakat ekonomik nedenlerle gelinlik alamayan ya da kiralayamayan genç kızlara ücretsiz olarak ödünç gelinlik vermektedir.³⁰ Cem evinde misafirlerin konaklayabilmesi için köşk de bulunmaktadır.

Vakfın kadınlar kolu aktif şekilde hizmetlere devam etmektedir. Genelde her perşembe günü yapılan toplantılarda güncel sorunlar ele alınıp uygulama safhasına geçilmektedir. Vakıf içinde açılan kursların bir kısmı kadın komisyonunun çalışmaları ile yapıldığı gibi kendi aralarında düzenledikleri kermes ve kültürel toplantılar ile çay günlerinde öğrenci burslarına ya da vakfın diğer herhangi bir sorununa çözümsel katkılar sağlanmaktadır.³¹

b-Eğitim Faaliyetleri

Vakıf eğitim faaliyetlerinde aktiftir. Alevîlik temel öğretimi hakkında kurslar düzenlemektedir. Bu eğitimde tasavvuf, felsefe,

³⁰ Burhan Kocadağ, Şahkulu Sultan Dergâhı ve İstanbul Tekkeleri, İstanbul: Can Yay., 1998, s. 188.

³¹ a.g.e., s. 201-202.

İslam Tarihi, Alevîlik ve Bektaşîlik hakkında alanında uzman öğretmenler tarafından dersler verilmektedir.

Verilen dersler:

1-Alevî Bektaşî Tarihi

2-Alevî Bektaşî Edebiyatı

3-Alevîlikte Ve Bektaşîlikte Din Eğitimi ve Cemler

4-Alevîlik Bektaşîlik Antropolojisi

5-Alevî Bektaşî Felsefesi

6-Alevî ve Bektaşîlikte Sanat ve Semah³²

Vakıf tarafından bilgisayar, mefruşat, arıcılık, okuma-yazma, el işleri, saz, semah ve tiyatro kursları düzenlenmektedir. Bu kurslara çok sayıda öğrenci devam etmektedir. 2006-2007 eğitim ve öğretim yılında 70 üniversite öğrencisine burs verilmiştir. Bu burslar daha çok tıp öğrencilerine verilmeye çalışılmaktadır.

c-Basın-Yayın Faaliyetleri

Görsel medya vb. yayın kuruluşlarıyla beraber yayın faaliyetleri yapılmaktadır. Önceleri Şahkulu Sultan Dergisi çıkaran vakıf, değişik sebeplerden dolayı bu dergiyi çıkarmaktan vazgeçmiştir. Vakıf tarafından Alevî-Bektaşî inancını anlatan birçok kitap bastırılmaktadır.

---

³² a.g.e., s. 191.

d-Kültürel Faaliyetler

250 kişilik cem evinde her hafta pazar günü cem erkânı yapılmaktadır. Bu cem evinde cem ayınının pazar günü yapılmasının sebebi hafta içi yoğun olan ve cem erkânına katılmak isteyen vatandaşların bu erkânı yapabilmelerine olanak sağlamaktır. Cem evinde diğer cem çeşitleri değişik zamanlarda yapılmaktadır. Vakfın bir post dedesi bulunmaktadır. Dede gelen insanların dini vb. sorularına cevap vermektedir. Dede dini manada halkın önderi konumundadır. Dini ve milli bayramlarda günün anlam ve önemini anlatan konferanslar düzenlenmektedir. Hacı Bektaş ve Abdal Musa'ya geziler düzenlenmektedir.

SONUÇ - KAYNAKÇA

SONUÇ

X. yüzyıldan itibaren İslâmiyet'i kabul etmeye başlayan ve bu yeni dini eski bir takım inanç ve gelenekleriyle kendilerine has biçimde bağdaştıran konargöçer Türkmen oymaklarının Şilik, Batınlık ve Hurufiliğin etkisiyle Anadolu'da meydana getirdikleri kendilerine has düşünce sistemine "Alevîlik", bu düşünce sistemini kabul edip yaşayan topluluklara da "Alevî" denilmiştir.

Hız. Muhammed'in vefatından sonra hilafetin Hız. Ali'nin hakkı olduğunu, diğer halifelerin bu hakkı gasp ettiğini ileri süren, Hız. Ali'ye saygı ve sevgi duyulması gerektiğini söyleyip bu sevgisinde aşırılığa giden, On iki İmam'ı Hız. Ali'nin varisleri olarak gören kişiler olarak bilinen Alevîler, XV. Yüzyıldan itibaren Osmanlı coğrafyasında Kızılbaş olarak isimlendirilmişlerdir. Daha sonra bu terim, Cumhuriyet döneminde kullanımını yitirmiş ve "Alevî, Rafizî, Bektaşî, Tahtacılar" gibi isimler kullanılmıştır. Fakat bu isimlerden en çok kullanılanı "Alevî" dir.

Alevîlik, Orta Asya Türk illerinde belirginleşip kökleşen, Gök Tanrı, Atalar ve Tabiat Kültleri gibi Türk inançlarıyla; Şamanizm, Düalizm, Hinduizm, Zerdüştlük, Maniheizm vb. dinlerin etkisiyle biçimlenen ama daima İslam'ın genel şemsiyesi altında kalmış olan bir inanç biçimidir. Türklerin Anadolu'ya göçleri esnasında, kimi geçiş bölgelerindeki çeşitli kültürleri özümsemiş, onlarla etkileşmiş ve nihayet Anadolu'da harmanlanıp İslam dininin genel şemsiyesi altında bir toplumsal yaşam biçimi, bir inanç ve kültür yapılanması, sosyo-ekonomik toplum düzeni haline gelmiştir. Bu tarihi tespitler, cem evlerine bakışımızı iki temel doğrultuda kayıtlamaktadır. Birincisi; Alevîlik inancını ve cem evlerini ele alırken bu inancı şekillendiren tüm etkileri göz önünde bulundurmak gerekir.

İkincisi; Alevîlerin sosyal yaşamlarını büyük ölçüde şekillendiren cem evlerini ele alırken, bunun inanç, toplum, kültür, eğitim, ekonomi gibi birçok farklı boyutları olduğu unutulmamalıdır.

Kendilerine has adab ve erkânları bulunan Alevîlerin en önemli erkânları Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece yapılan, kadın ve erkeklerin birlikte iştirak ettikleri "Cem Âyini" dir. Bundan başka "Görgü Âyini", "Sorgu Âyini", "Baş Okutma Âyini", "Dardan İndirme Âyini", "Koldan Kopan Âyini", "İkrar Verme Âyini" gibi erkânlar vardır.

Kutsal kabul ettikleri gün ve geceleri gerek şekil gerekse yer olarak Sünni Müslümanlardan ayrılan Alevîler, bu farklılıkları nedeniyle kendilerine özel meydan ve toplanma yerleri oluşturmuşlardır.

Daha çok kırsal kesimde yaşayan Alevî topluluklar, özellikle 1950'li yıllardan sonra sosyal ve ekonomik nedenlerle büyük kentlere göç etmişler ve buralarda kendi kültürlerini yaşatmak, erkânlarını rahatça yapmak amacıyla çeşitli isimler altında toplanarak Türkiye'nin muhtelif yerlerinde dernek, vakıf ve kültür merkezleri kurmuşlardır. Bu maksatla Türkiye'nin en büyük sanayi ve kültür şehri olan İstanbul'da da Alevî kültür merkezleri, dernek ve vakıflar kurulmuştur. Bu vakıf ve derneklerden en yaygın olanı, ismini bu kültürün en önemli erkânı olan "Cem Âyini" neden alan "Cem Evleri"dir. Cem evleri özellikle Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece yapılan cem ayini ve diğer ayinler için Alevîlere hizmet vermektedir. Cem evlerinde toplanan Alevîler erkânlarını yapmanın yanı sıra buralarda kendi kültür ve geleneklerini yaşatmaktadırlar.

Bugünkü toplum yaşamımız, geçmişte yaşamış olduğumuz acı tatlı tecrübeler ve hatıralar üzerine bina olmuştur. Bu tecrübe ve hatıraların olumlu ya da olumsuz etkilerini gündelik

yaşamımızın birçok noktasında açıkça müşahede edilebilmek mümkündür. Ülkemizdeki farklı inanç yapıları ya da toplum kesimleri arasındaki ilişkiler de yine bu türden tecrübeler ve hatıralar doğrultusunda şekillenmişlerdir. Bu yüzden söz konusu ilişkilere dair kimi sorunların çözümünde daima güçlü bir tarihi perspektife ihtiyaç duyulmaktadır.

Alevî ve Sünniler arasındaki ilişkiler ve Alevîliğin dini, siyasi ve kurumsal uzanımları bugün ülkemizin en canlı tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Türk toplumunun asli unsurlarından birini oluşturan Alevîlerle, Türk toplumunun bir diğer asli unsuru olan Sünniler arasında sağlıklı bir diyalogun tesis edilebilmesi için her iki kesimin de birbirine önyargısız bir güven duygusuyla yaklaşması ve yeni bir karşılıklı tanıma sürecine girilmesi gerekmektedir. Nitekim iki kesim arasında bugüne dek yaşanmış olan acı tecrübelerin, büyük ölçüde yanlış ve eksik bilgilenmekten kaynaklandığı görülmektedir. Oysa iki kesim birbirlerini tanıyabilmek için karşılıklı ve iyi niyetli bir çaba sergilemeyi başardıkları takdirde aralarındaki müşterek noktaların ayrılık noktalarından çok daha fazla olduğu açıkça görülecektir. Aksi takdirde bugüne kadar çeşitli sebeplerle süregelen bazı yanlış ve eksik anlamalar, bundan sonra da iki kesim arasındaki diyalogun zeminini aşındırmaya devam edecektir.

Bu karşılıklı tanıma sürecinde bazı eski ve çetin sorunlar, kendilerini her zamankinden acil biçimde topluma dayatmaktadır. Ülkemiz Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda ilerlerken toplumumuz da eş zamanlı olarak köklü bir dönüşüm geçirmekte, bugüne dek yeterince sorgulanmamış olan bazı sosyal kimlikler ve konular, her zamankinden hararetli biçimde tartışılmaktadır. Bu köklü dönüşüm sürecinde Alevîlik, tarihi-kültürel zemini ve kendine has kurumlarıyla yeniden tartışma

konusu haline gelmiştir ve bu tartışmaların odağında, Alevîlerin sosyal yaşamında ağırlıklı bir yeri olan 'Cem Evleri' bulunmaktadır.

Cem evlerinin kökenleri, işlevleri ve kurumsal-dini statüleri üzerine tatmin edici bir fikir birliği bulunmamaktadır. Cem evlerinin statüsü konusunda Alevî ve Sünni araştırmacılar arasında temel bazı ayrılık noktaları olduğu gibi, Alevîler arasında da bu konuda kesin bir mutabakat yoktur. En temel soru, cem evinin camiye alternatif bir ibadethane olarak kabul edilip edilemeyeceğidir. Bu çalışma, ülkemizin tartışmalı konularından biri olan "cem evlerinin statüsü" meselesine belli bir tarihi-toplumsal bilgi temelinden yola çıkarak yaklaşmayı amaçlamaktadır. Çalışmamız, bu çetin soruna herhangi bir nihai çözüm önermeye kalkışmayacak kadar haddini müdriktir. Çalışmamızın amacı, cem evlerinin tarihsel kökenlerine, toplumsal ve kültürel işlevlerine ilişkin genel bazı bilgiler sunmakla ve cem evi meselesinin sağlıklı ve doğru bir malumat birikimi temelinde ele alınabilmesi yolunda son derece mütevazı bir katkı sağlamakla sınırlandırılmıştır.

Alevîler tarih boyunca kendilerine has bazı adap ve erkânlar geliştirmişlerdir. Bu ortak adap ve erkân uygulamalarının topluca yerine getirilebilmesi için bazı ortak mekânlara gerek duyulmuş ve geçmişte bu işlev, köy odalarında, tekkelerce ya da dergâhlarca yerine getirilmiştir. Fakat Türk toplumunun yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki gelişimini köklü biçimde belirleyen iç göç olgusu, Alevîlerin de diğer birçok toplum kesimi gibi büyük kentlere göç etmelerine yol açmış ve bu zorlu süreçte Alevîlik, Alevîlerin karşılıklı dayanışmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Ülkemizde faaliyet göstermekte olan cem evlerinin birçoğunun, bu zorlu iç göç sürecinde kurulduğu görülmektedir. Cem evleri, bu süreçte farklı sosyal ve

kültürel işlevler üstlenmiş ve bu kültürel-sosyal işlevler cem evi olgusunun içeriğini değiştirmiş, hatta yeniden belirlemiştir. Cem evlerinin kurumsallaşma süreci, cem evlerinin kökenlerine ve tarihi-kültürel meşruiyetine yönelik canlı bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu konuda birçok farklı tezler ileri sürülmüş; kimileri cem evlerini Peygamber Efendimizin Mir'aç hadisesine dayandırırken, kimileri Orta Asya'daki toplanma adetlerine, İmam Cafer-i Sadık'ın uygulamalarına ve Yakutlardaki dini ritüellere dayandırmaya çalışmış, hatta kimileri Anadolu'nun en eski inanışlarından biri olan Dionysos kültürüne kadar vardirmiştir.

Sünni yazarlar ise cem evi geleneğinin çok sonraları ortaya çıkmış olan yeni bir örgütsel kurum olduğunu iddia etmekte ve bir ibadethane olmaktan ziyade, bir tür tekke ya da dergâh işlevi gördüklerini savunmaktadırlar. Onlara göre; Cumhuriyetin ilanı ile birlikte tekke ve zaviyelerin kapatılması Alevîlerin, kendilerine has birer toplanma ve edep-erkân mekânlarına ihtiyaç duymalarına yol açmış ve bu ihtiyaç bugünkü cem evi yapılanmalarını sonuç vermiştir.

Bu çalışmanın mütevazı vargısı, cem evlerinin camilere alternatif bir ibadethane olarak ele alınamayacakları, caminin Sünniler için olduğu gibi Alevîler için de birleştirici bir unsur olduğu ve İslam tarihinde camiye alternatif bir ibadethane anlayışının hiçbir zaman ortaya çıkmadığıdır.

Cem evlerinin, camilerden ayrı ve onlara alternatif bir ibadethane olarak kabul edilmesi, sonradan telafisi güç neticeler doğurabilir. Örneğin; Alevîliğin İslam'dan ayrı bir dinmiş gibi anlaşılmasına yol açarak Anadolu topraklarında oluşturulan din birliğini zedeleyebilir. Böylece bir inanç tartışması olmaktan çıkarak milli tesanütümüzü ve kimliğimizi örseleyen bir manevi bölünme vesilesi haline gelebilir. Alevîlerin toplumun

geniş kesimlerinden daha çok izole olmalarına, toplumsal barışın ve entegrasyonun örselenmesine sebebiyet verebilir. Alevîliğin İslam'dan, cem evlerinin camilerden bağımsız olarak ele alınması tarihsel, kültürel ve sosyal hakikatlerle ne denli bağdaşır, bu da ayrıca ele alınmayı hak eden bir sorundur. Cem evlerinin statüsü tartışılırken bütün bu ihtimallerin gerek Alevîler gerek Sünniler tarafından titizlikle göz önünde bulundurulması gerekir.

Fakat tarihi kökenleri ya da meşruiyetleri ne olursa olsun cem evleri, tarihsel süreç içinde yüklenmiş oldukları birçok sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitsel işlevlerle bugün artık inkâr edilemez bir sosyal gerçeklik haline gelmişlerdir ve cem evlerinin statüsü tartışılırken bu farklı işlevlerin mutlaka göz önünde bulundurulması gerekir.

Alevîlerin nazarında cem evleri birer edep, erkân meydanıdır. Sorgu-sual, karar yeri olarak dar meydanıdır, semah yeri olarak kırklar meydanıdır, musahipliğin, yani ahret kardeşliğinin, kabul ve onay yeri olarak birlik meydanıdır. Yüklendikleri bu manevi anlamların yanı sıra birçok sosyal işleve de sahiptirler. Bu yüzden cem evlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel dayanaklarının tarihi dayanaklarından daha az tartışmalı olduğunu kabul etmek gerekir.

Cem evleri bugün, bünyelerinde faaliyet gösteren aşevleriyle haftanın belirli günlerinde fakirlere yemek dağıtan, dar gelirli gençlere eğitim yardımları sağlayan, çeşitli kurslar veren, Alevî inanç ve kültür tarihinin inceleyip yeni nesillere aktaran, cenaze hizmetleri sağlayan, aileleri fakir çocuklar için sünnet merasimleri düzenleyen, evlenemeyen gençlere maddi manevi yardımlar yapan, Alevîlerce değer verilen mekânlara ziyaret turları düzenleyen sosyal dayanışma mekânları

haline gelmişlerdir. Bu esas uyarınca paneller, konferanslar, seminerler düzenlemekte, toplu kutlamalar ve anma etkinlikleri düzenlemekte, Alevîlik inancına ve kültürüne ilişkin kitaplar, mecmualar, gazeteler, broşürler yayınlamakta, barındırdıkları kütüphane ve okuma salonlarıyla Alevîlere kültür hizmeti sunmaktadırlar.

Cumhuriyet öncesinde birer dergâh ya da tekke gibi faaliyet gösteren bu kurumlar, bugün, yukarıda kısaca özetlenmiş olan tüm bu sosyo-ekonomik ve kültürel işlevleriyle dernek ya da vakıf statüsünde işlemektedirler. Cem evleri, yükledikleri tüm bu işlevlerle birer sosyal, kültürel ya da ekonomik dayanışma odağı olarak ortaya çıkmaktadırlar. Cem evlerinin tartışıldığı bütün platformlarda bu hususların göz önünde bulundurulmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Ayverdi, İlhan, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük I**, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2005.
- Algül, Rıza, **Geçmiş ve Gelecek Gözüyle Alevîlik**, İstanbul: Can Yay., 1999.
- Baba, Safer, **Tasavvuf Terimleri**, İstanbul: Keten Yay., 1998.
- Bakır, Mahmut Riyat, **Tasavvufi Bir Kavram Olarak Cem ve Bektaşîlikteki Yorumu**, İstanbul: Alternatif Yay., 2003.
- Birge, John Kingsley, **Bektaşîlik Tarihi**, trc. Reha Çamuroğlu, İstanbul: Ant Yay., 1991.
- Bozkurt, Fuat, **Çağdaşlaşma Sürecinde Alevîlik**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2000.
- Cebecioğlu, Ethem, **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Ankara: Rehber Yay., 1997.
- Cerrahoğlu, İsmail, **Diyanet Aylık Dergi**, Ankara: 1994, Ay: 10.
- Çetin, Mustafa Sami, **Bir Başka Açıdan Alevîlik**, İstanbul: Yeni Asya Yay., 1996.
- Çamuroğlu, Reha, **Günümüz Alevîliğinin Sorunları**, İstanbul: Ant Yay., 1994.
- _____, **Değişen Koşullarda Alevîlik**, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2000.
- Çem, Munzur, **Dersim'de Alevîlik**, İstanbul: Peri Yay., 1999.
- Doğan, Gürani, **Alevîlik'te Ön Bilgiler ve Cem-Zakirlik**, İstanbul: Can Yay., 1998.
- Dural, F. Tamaşa, **Alevîler ve Gazi Olayları**, İstanbul: Ant Yay., 1995.
- Erdoğan, Çınar, **Alevîliğin Gizli Tarihi: Demirin Üstünde Karınca İzi**, İstanbul: Chiviyazıları, 2004.
- Eröz, Mehmet, **Türkiye'de Alevîlik-Bektaşîlik**, İstanbul: Otağ Yay., 1977.
- _____, **Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevîlik Bektaşîlik**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., 1992.

- Eyübođlu, İsmet Zeki, **Alevîlik-Sünnilik İslam Düşüncesi**, İstanbul: Der Yay., 1989.
- _____, **Bütün Yönleriyle Bektaşîlik Alevîlik**, İstanbul: Yeni Çığır Yay., 1980.
- _____, **Günümüzde Alevîlik Sorunları-İlkeleri-Gelişimi**, İstanbul: Nefes Yay., 1995.
- Fıçlalı, Ethem Ruhi, **Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri**, İstanbul: Şa-To İlahyat Yay., 2001.
- _____, **Mezhepler Arasındaki Farklar**, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2005.
- _____, **Türkiye' de Alevîlik ve Bektaşîlik**, Ankara: Selçuk Yay., 1990.
- Gölbaşı, Haydar, **Alevî-Bektaşî Örgütlenmeleri (Sosyolojik Bir İnceleme)**, İstanbul: Alev Yay., 2007.
- Gülççek, Ali Duran, **Her Yönüyle Alevîlik (Bektaşîlik, Kızılbaşlık) ve Onlara Yakın İnançlar I, III**, Köln: Anadolu Etnografyası Araştırma ve Kültür Merkezi Yay., 2004.
- _____, **Alevî-Bektaşî Yolu: İnsan Sevgisi, Hoşgörü, Barış ve Dostluk**, İstanbul: Adım Basım Yayım Reklam Hzm., 1993.
- İlhan, Hüseyin, **Alevîlik İnanç ve Kültürü**, İstanbul: Can Yay., 2005.
- Kahraman, Arzu, **Anadolu Erenleri ve Anma Törenleri**, İstanbul: Can Yay., 2003.
- Kaleli, Lütfi, **Alevî Kimliği ve Alevî Örgütlenmeleri**, İstanbul: Can Yay., 2000.
- _____, **Alevîlik Aklidir Ahlaki ve İnsanidir**, İstanbul: Can Yay., 2004, s.40.
- _____, **Binbir Çiçek Mozaiği Alevîlik**, İstanbul: Can Yay., 1996.
- _____, **Kimliğini Haykıran Alevîlik: Araştırma-Derleme**, İstanbul: Habora Ktb., 1990.
- Kaygusuz, İsmail, **İslam İmparatorlukları Tarihinde İktidar Mücadeleleri ve Alevîliğin Doğuşu**, İstanbul: Su Yay., 2005.
- _____, **Alevîlik Diyanet Siyaset**, İstanbul: Alev Yay., 2004.

- Keçeli, Şakir, "Bektaşîlik-Alevîlik Arasındaki Farklar-Meydan Evi", **Uluslararası Bektaşîlik Ve Alevîlik Sempozyumu I**, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 2005.
- Kırkinci, Mehmet, **Alevîlik Nedir?**, İstanbul: Cihan Yay., 1987.
- Koca, Şevki, **Bektaşîlik ve Bektaşî Dergâhları**, İstanbul: Cem Vakfı Yay., 2005.
- Kocadağ, Burhan, **Şahkulu Sultan Dergâhı ve İstanbul Tekkeleri**, İstanbul: Can Yay., 1998.
- Komasyon, **Aşura**, Cem Vakfı Cem Kitapları Dizisi: 2, İstanbul: 2006.
- Komasyon, **Cem'imî Öğreniyorum**, Cem Vakfı Cep Kitapları Dizisi: 1, İstanbul: 2006.
- Komasyon, **Garip Dede Türbesi Dergâhı**, İstanbul: Ufuk Matbaacılık-Reklâmcılık, 2007.
- Komasyon, **Gelin Canlar Cem Olalım**, İstanbul: Cem Vakfı Cep Kitapları Dizisi: 4, 2006.
- Korkmaz, Esat, **Ansiklopedik Alevîlik Bektaşîlik Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Ant Yay., 1993.
- _____, **Hak-Muhammet-Ali ve Kırklar Cemi**, İstanbul: Şahkulu Sultan Külliyesi Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı Yay., 1997.
- Kutluay, Erdoğan, **Alevîlik-Bektaşîlik**, İstanbul: İletişim Yay., 1993.
- Melikoff, Irene, "Alevîliğin Tarihi Kökenleri, Bektaşî-Kızılbaş (Alevî) Bölünmesi ve Neticeleri", **Uluslararası Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 4: Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Alevîler Bektaşîler Nusayriler**, İstanbul: Ensar Nşr., 2004.
- _____, **Uyur İdik Uyardılar Alevîlik Bektaşîlik Araştırmaları**, trc. Turan Alptekin, İstanbul: Cem Yay., 1993.
- Nejat, Birdoğan, **Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevîlik**, Hamburg: Hamburg Alevî Kültür Merkezi Yay., 1990.
- _____, **Anadolu Alevîliğinde Yol Ayrımı: İçerik ve Köken**, İstanbul: Mozaik Yay., 1995.

- Noyan, Bedri Dede Baba, **Bütün Yönleriyle Alevîlik ve Bektaşîlik II**, Ankara: Ardıç Yay., 1999.
- _____, **Bektaşîlik Alevîlik Nedir?**, İstanbul: Can Yay., 1995.
- Ocak, Ahmet Yaşar, **Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri**, İstanbul: İletişim Yay., 2000.
- _____, "Alevî", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, II, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1989.
- Onarlı, İsmail, **Alevîlikte Cem ve Musahiplik Nedir?**, İstanbul: Karacaahmet Sultan Kültür ve Tanıtım Deneği Yay., 2003.
- Öz, Baki, **Alevîliğin Tarihse Konumu**, İstanbul: Der Yay., 1995.
- _____, **Alevîlik Tarihinden İzler**, İstanbul: Can Yay., 1997.
- _____, **Dünyada ve Türkiye’de Alevî-Bektaşî Dergâhları**, İstanbul: Can Yay., 2001.
- _____, Hz. Ali’den M. Kemal’e Alevîliğin Tarihçesi, İstanbul: Can Yayınları, 2004.
- _____, **Osmanlıda Alevî Ayaklanmaları**, İstanbul: Ant Yay., 1992.
- Öz, Gülağ, **Alevîliğin Tarihi Kökleri ve Anadolu Erenleri**, Ankara: Uyum Yay., 1996.
- Öz, Mustafa, **İslam Mezhepleri**, İstanbul: Ensar Nşr., 2005.
- _____, "Ehl-i Beyt", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, X, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1994.
- Öktem, Niyazi, "Anadolu Alevîliğinin Senkretik Yapısı", **Uluslararası Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 4: Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Alevîler Bektaşîler Nusayriler**, İstanbul: Ensar Nşr., 2004.
- Pala, İskender, "Bezm-i Cem", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, VI, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1994.
- Rençber, Fevzi, **Hakk Muhammed Ali Aşkı: “Adıyaman Alevîleri”**. Ankara: Gece Kitaplığı, 2014.
- Savaş, Saim, **XVI. Asırda Anadolu’da Alevîlik**, Ankara: Vadi Yay., 2002.

- Saygı, Hakkı, **Soru ve Cevaplarla Alevî-Bektaşî İnancı**, İstanbul: Cem Vakfı Yay., 2005.
- Sezgin, Abdulkadir, **Alevîlik Deyince**, İstanbul: Burak Yay., 1996.
- Sözengil, Tarık Mümtaz, **Tarih Boyunca Alevîlik**, İstanbul: Çözüm Yay., 1991.
- Subaşı, Necdet, **Alevî Modernleşmesi: Sırrı Faş Eylemek**, Ankara: Kitabiyat Yay., 2005.
- Şener, Cemal, **Alevîlik Olayı; Toplumsal Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi**, İstanbul: Etik Yay., 2004.
- _____, **Alevîlik Nedir?**, İstanbul: Karacaahmet Sultan Kültür ve Tanıtım Derneği Yay., 2001.
- _____, **Yaşayan Alevîlik**, İstanbul: Ant Yay., 1993.
- _____, **Alevî Sorunu Üstüne Düşünceler**, İstanbul: Ant Yay., 1994.
- _____, **Anadolu'da Alevî-Bektaşî Dergâhları**, İstanbul: Mehmet Ali Dede Baba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı, 1996.
- Şener, Cemal, İlnur Miyase, **Kırklar Meclisinden Günümüze Alevî Örgütlenmeleri: Şeriat ve Alevîler**, İstanbul: Ant Yay., 1995.
- Tur, Seyit Derviş, **Erkânname; Alevîliğin İslam'da Yeri ve Alevî Erkânları**, İstanbul: Can Yay., 2002.
- Turan, Ahmet, **İslam Mezhepleri Tarihi**, Samsun: Sidre Yay., 2000.
- _____, "Anadolu Alevîleri Kızılbaşlar", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, VI, Samsun: 1992.
- Türkdoğan, Orhan, **Alevî-Bektaşî Kimliği: Sosyo-Antropolojik Araştırma**, İstanbul: Timaş Yay., 1995.
- Komiyon, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, **Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi**, İstanbul: Türk Vakfı Yurt Yay., 1996.
- Uğurlu, Ahmet, **Alevîlikte Cem ve Musahiblik**, İstanbul: Anadolu Matbaa-Ambalaj, 1995.

- Uğurlu, Ali Rıza, **Aşk-ı Muhabbet**, İstanbul: 2007.
- Uluçay, Ömer, **Alevîlikte Toplu İbadet: Cem Erkânı**, Adana: Hakan Ofset, 1993.
- Uludağ, Süleyman, "Alevîyye", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, II, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1989.
- Uyar, Mazlum, **İmamiyye Şiası'nda Düşünce Ekolleri Ahbarilik**, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2000.
- _____, **Şii Ulemanın Otoritesinin Temelleri**, İstanbul: Kaknüs Yay., 2004.
- Uzunyayla, M. Talat, **Alevî İnanışı ve Siyasal Alevîlik**, İstanbul: Beka Yay., 1999.
- Üçer, Cenksu, **Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik**, Ankara: Ankara Okulu Yay., 2005.
- Ünal, Halit, "Cem", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993.
- Ünver, Mustafa, **Hurufilik ve Kur'an (Nesimi Örneği)**, Ankara: Fecr Yay., 2003.
- Üzüm, İlyas, **Günümüz Alevîliği**, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay., 1997.
- _____, **Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevîlik**, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yay., 2007.
- _____, "Kızılbaş", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, XXV, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 2002.
- Yaman, Ali, **Alevîlik Nedir?**, Şahkulu Sultan Külliyesi Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Araştırma Eğitim ve Kültür Vakfı Yay.
- _____, **Alevîlik ve Bektaşîlik Tarihi**, İstanbul: Nokta Kitap, 2007.
- Yaman, Mehmet, **Alevîlik, İnanç-Edeb-Erkân**, İstanbul: Ufuk Yayınları, 1995.
- Yetiş, Kazım, Yetiş Hulusi, "Cem", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993.
- Yıldız, A. Dursun, **Öteki Alevîlik**, İstanbul: Hasat Yay., 2002.

- Yıldız, Harun, **Anadolu Alevîliği (Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme)**, Ankara: 2014.
- Yılmaz, Hasan Kâmil, "Cem", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, VII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1993.
- Zelyut, Rıza, **Öz Kaynaklarına Göre Alevîlik**, İstanbul: Anadolu Kültürü Yay., 1990.